

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı**

**REKREASYON ARAŞTIRMALARI İÇİN TEMEL BİR DEĞİŞKENİN
KAVRAMSAL VE OPERASYONEL TANIMLARIYLA SUNUMU
VE GELENEKSEL ÖN KABULLERE YÖNELİK ELEŞTİREL SINAMALAR**

Gamze YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2014

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı

REKREASYON ARAŞTIRMALARI İÇİN TEMEL BİR DEĞİŞKENİN
KAVRAMSAL VE OPERASYONEL TANIMLARIYLA SUNUMU
VE GELENEKSEL ÖN KABULLERE YÖNELİK ELEŞTİREL SINAMALAR

Gamze YILDIZ

Danışman
Doç. Dr. Göknil Nur SEVER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2014

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Rekreasyon Araştırmaları İçin Temel Bir Değişkenin Kavramsal Ve Operasyonel Tanımlarıyla Sunumu ve Geleneksel Ön Kabullere Yönelik Eleştirel Sınamalar” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel etik kurallara ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini onurumla doğrularım.

12.10.2016

Gamze YILDIZ

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne, Gamze YILDIZ tarafından hazırlanan Rekreasyon Araştırmaları İçin Temel Bir Değişkenin Kavramsal ve Operasyonel Tanımlarıyla Sunumu ve Geleneksel Ön Kabullere Yönelik Eleştirel Sınamalar başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Üye

Doç. Dr. Göknil Nur SEVER
(Danışman)

Üye

Prof. Dr. Mehmet İsmail YAĞCI

Üye

Doc. Dr. Erdinç KARADENİZ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım

Onay

ÖNSÖZ

Yüksek lisans öğrenimim sürecince, her geçen gün kendisinden yeni bir şeyler öğrendiğim ve hala da öğrenmeye devam ettiğim, yeri geldiğinde sevinçlerime ortak olan, yeri geldiğinde benimle birlikte üzüntülerimi paylaşan ve yeri geldiğinde bana başarı ve başarısızlık öyküleri anlatarak beni cesaretlendiren ve tez sürecinin başlangıcından bitimine kadar geçen her dönemde, titizlikle ve sabırla beni yönlendirmekle kalmayıp, öğrenim sürecimi desteklemek amacıyla tezin sonuç bölümüne de doğrudan katkıda bulunan ve tezimin daha nitelikli olmasını sağlayan değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Göknil Nur SEVER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tez süreci boyunca, bana fikirleriyle yol gösteren, beni cesaretlendiren ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen Doç. Dr. Erdiñ KARADENİZ Hocama, özellikle ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamaya yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizi aşamasında doğrudan katkıda bulunan ve analizler ile ilgili içinden çıkamadığım her durumda benden bilgisini ve yardımını esirgemeyen Arş. Gör. Ozan GÜLER Hocama, kaynak sıkıntısı yaşadığım süreçlerde, bana kaynak temini sağlayan, her soru sormaya gittiğimde beni sabırla dinleyen ve yardımcı olmaya çalışan arkadaşım Arş. Gör. Sercan BENLİ'ye, psikometrik kriterlerin tanımlaması süreciyle birlikte bu konuyla ilgili yabancı kaynaklardan yararlanabilmemde bana aracılık eden ve yardımlarıyla destek olan arkadaşım Arş. Gör. Mehtap ÖZKAN BUZLU'ya, aynı şekilde desteğini eksik etmeyen ve yanımda olmaya çalışan manevi canım ablam Şebnem YILDIZ'a ve dördüncü saha araştırması veri toplama aşamasında bana ulaşım ve konaklama desteği sağlayan biricik dostlarım canlarım Gamze KARAALİ'ye ve Kübra DALYAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her aşamasında maddi manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen daima yanımda olan ve daima da yanımda ve arkamda olacağını bildiğim canım babam Alim YILDIZ'a ve elbette onunla birlikte aynı sevgi ve desteği hiçbir zaman esirgemeyen ve dualarını eksik etmeyen canım annem Hacer YILDIZ'a ve bir tanecik kardeşlerim, canlarım İsmail YILDIZ'a, Reşat YILDIZ'a, Feray YILDIZ'a ve yardım ve desteğini inkâr edemeyeceğim o yüreği güzel insana, bu süreçteki katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GAMZE YILDIZ

ÖZET

REKREASYON ARAŞTIRMALARI İÇİN TEMEL BİR DEĞİŞKENİN KAVRAMSAL VE OPERASYONEL TANIMLARIYLA SUNUMU VE GELENEKSEL ÖN KABULLERE YÖNELİK ELEŞTİREL SINAMALAR

Geçmiş literatür genel olarak incelendiğinde; rekreasyon ve turizm kavramlarının her ikisinin de, boş zamanda, gönüllük esasıyla yapılan ve bireyin olumlu kendilik haline (mutlu olma, stresten uzaklaşma, kafa dağıtma ve eğlenme) ulaşma amacıyla yaptığı faaliyetlere işaret ettiği görülmektedir. Bu haliyle turizm ve rekreasyon kavramlarını birbirinden ayırmak güçtür ve bu ayırım konusunda ampirik bir çalışma bulunmamaktadır. Bunun sebebi; rekreasyonun literatürde bir kavram (concept) olarak tanımlanması ve bu tanımın bir araştırma yapısı (research construct) formuna uygun olmaması olabilir.

Bu tezin temel iddiası; yenilenmenin ayrı bir bilimsel yapı (distinctive construct) olarak betimlenebileceği ve bir değişken olarak ölçülebileceğidir. Bu iddiadan hareketle tezin temel amacı; rekreasyonu kavramsal ve operasyonel düzeyde ayrı bir yapıda betimlemektir. Tezin diğer amaçları; rekreasyonun, turizm, boş zaman, gönüllük ve bireyin kendilik haliyle olan ilişkilerini incelemektir. Tezde bir yapı olarak rekreasyon “yenilenme” olarak etiketlenmiştir.

Araştırmada dört ayrı saha çalışması gerçekleştirilmiş, toplamda üç ayrı şehirden 735 katılımcıyla görüşülmüştür. Sürecin sonunda psikometrik nitelikleri bakımından tekrarlı sınamalara tabi tutulmuş, güvenilirlik ve geçerlilik bakımından araştırmacılara önerilebilecek bir “yenilenme” ölçeği geliştirmiştir. Tezin özgün katkısı, yeni bir yapı önermesi ve bu yapıya ilişkin ölçeği beraberinde sunmasıdır.

Yeni geliştirilen ölçek kullanılarak yapılan araştırmanın bulguları; yenilenmenin turizmden farklı bir yapı olmakla birlikte, tıpkı turizm gibi bireyin kendilik haliyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bulgularda dikkat çekici olan; turizm boş zaman ön koşuluyla ilişkili olmakla birlikte, yenilenmenin boş zamandan bağımsız gerçekleştirilebilmesidir. Bu haliyle; bireyin yenilenme faaliyetlerini boş zaman ve mekân ön koşullarından bağımsız gerçekleştirebilmesi, olumlu kendilik haline destek vaadinde olan turizm için yenilenmeyi önemli bir rakip haline getirebilir.

Anahtar kelimeler: Rekreasyon, Yenilenme, Ölçek Geliştirme, Değişken Yapılandırma

ABSTRACT

PROPOSITION OF A CONCEPTUALLY AND OPERATIONALLY DEFINED CORE RECREATIONAL RESEARCH CONSTRUCT AND CRITICAL VERIFICATIONS OF WELL ESTABLISHED ASSUMPTIONS IN THE FIELD OF RECREATION RESEARCH

An overview of previous literature shows that tourism and recreation activities both performed “*voluntarily*”, requires “*free time*”, and aims to stimulate participants’ “*positive self state*”; such as happiness, escape from negative stress, relaxation and fun. These mutual implies of two concepts cause separation and comparison difficulties and there exists no empirical performance for this purpose.

Lack of empirical research on this subject may be caused from the absence of scientifically constructed “distinct” conceptual and operational definitions of recreation, which is the main motivator of this study. By constructing distinctive conceptual and operational definitions of recreation; relations with, tourism, free time, voluntariness and positive self state may be empirically explored, which are the sub motivators of this study.

Research data; which collected from 735 conveniently determined participants from 3 different cities by performing 4 field studies, were repeatedly tested to compare and confirm psychometric qualities of constructed Re-creation scale and propose an empirically supported conceptual framework. Further analyses have indicated that; tourism and Re-creation both contribute to participants’ “*positive self state*”, but tourism requires “*free time*” while Re-creation can be truly performed without this prerequisite.

The unique contribution of this study to research field is; proposing a complete new construct, namely “**Re-creation**”, with both conceptual and operational definitions. Researchers interested in tourism and recreation, may safely introduce Re-creation

variable and scale to further research designs. This research notes that; although tourism activates and *Re-creation* both related to positive self state, *Re-creation* can achieve this without free time prerequisite. This may make recreation a strong competitor to tourism.

Key words: Recreation, *Re-creation*, Scale Development, Variable Construction

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
EKLERLİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM LİTERATÜR TARAMASI	5
I.1. Rekreasyon Kavramı: Tanımı ve Kapsamı.....	5
I.1.1. Rekreasyon Tanımları.....	5
I.1.2. Rekreasyonla İlgili Temel Kavramlar	9
I.1.2.1. Zaman Kavramı.....	10
I.1.2.1.1. Zorunlu Davranışlar İçin Gerekli Zaman.....	11
I.1.2.1.2. Çalışma Dışı (Serbest Zaman) Zaman	12
I.1.2.2. Gönüllülük.....	14
I.1.2.3. İnsanları Rekreasyona Yönelten Nedenler.....	14
I.2. Turizm Kavramı: Tanımı ve Kapsamı.....	15
I.2.1. Turizm Tanımları	15
I.2.2. Turizmle İlgili Temel Kavramlar.....	18
I.2.2.1. Ulaşım.....	19
I.2.2.2. Konaklama.....	19

I.2.2.3. Yeme İçme	19
I.2.2.4. Boş Zaman.....	20
I.2.2.5. Gönüllülük.....	20
I.2.2.6. İnsanları Turizme Yönelten Nedenler.....	20
I.3. Turizm ve Rekreasyon İlişkisi.....	21
II. BÖLÜM YÖNTEM.....	23
II.1. Problem Sunumu.....	23
II.2. Araştırmanın Amacı	26
II.3. Araştırmanın Kapsamı.....	27
II.4. Araştırmanın Önemi ve Katkısı.....	27
II.5. Araştırma Soruları.....	28
II.6. Araştırma Süreci.....	29
II.6.1. Birinci Saha Çalışması.....	30
II.6.2. İkinci Saha Çalışması.....	32
II.6.3. Üçüncü Saha Çalışması.....	34
II.6.4. Dördüncü Saha Çalışması.....	35
III. BÖLÜM ANALİZ ve BULGULAR	37
III.1. Analiz Süreci	37
III.2. Birinci Saha Çalışması Analizi ve Bulgular.....	38
III.2.1. Stresten Uzaklaşma Faaliyetleri.....	41
III.2.2. Kafa Dağıtma Faaliyetleri.....	44
III.2.3. Eğlenme Faaliyetleri.....	46
III.2.4. Sadece Kendini Mutlu Etme Faaliyetleri.....	48
III.3. İkinci Saha Çalışması Analizi ve Bulgular.....	52

III.3.1. Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi.....	52
III.3.2. Ölçek Maddelerinin Betimlenmesi.....	53
III.3.3. Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi	55
III.4. Üçüncü Saha Çalışması Analizi ve Bulgular	66
III.4.1. Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi.....	67
III.4.2. Yenilenme Ölçek Maddelerinin Betimlenmesi.....	67
III.4.3. Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	69
III.5. Dördüncü Saha Çalışması Analizi ve Bulgular.....	75
III.5.1. Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi.....	76
III.5.2. Ölçek Maddelerinin Betimlenmesi.....	77
III.5.3. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	78
III.5.4. Korelasyon Analizleri.....	86
IV. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
IV.1. Araştırmacılara Yönelik Çıkarımlar	95
IV.2. Uygulayıcılara Yönelik Çıkarımlar.....	101
IV.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler	101
KAYNAKÇA	104
EKLER	

EKLER LİSTESİ

- Ek 1: Birinci Saha Çalışması Veri Toplama Formu
- Ek 2: İkinci Saha Çalışması Veri Toplama Formu
- Ek 3: Üçüncü Saha Çalışması Veri Toplama Formu
- Ek 4: Dördüncü Saha Çalışması Veri Toplama Formu
- Ek 5: Geçerlilik ve Güvenilirlik Konusundaki Literatür Tanımları

KISALTMALAR LİSTESİ

AIEST	Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği
BOR	Açık Hava Rekreasyon Bürosu
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
TDK	Türk Dil Kurumu
WTO	Dünya Turizm Örgütü

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Rekreasyon İle İlgili Bazı Literatür Tanımları.....	6
Tablo 2:	İnsan Davranışlarının Analizi.....	13
Tablo 3:	Araştırmanın Saha Çalışmaları Amaç ve Yöntemleri.....	29
Tablo 4:	Verilerin Analizinde İzlenecek Aşamalar.....	37
Tablo 5:	Birinci Saha Çalışması Katılımcıların Özelliklerinin Betimlenmesi.....	40
Tablo 6:	Stresten Uzaklaşma Faaliyetlerini İçeren Katılımcı İfadeleri ve Frekansları...	41
Tablo 7:	Stresten Uzaklaşma Faaliyetleri Kategorileştirilmesi.....	42
Tablo 8:	Kafa Dağıtma Faaliyetlerini İçeren Katılımcı İfadeleri ve Frekansları	43
Tablo 9:	Kafa Dağıtma Faaliyetleri Kategorileştirilmesi.....	44
Tablo 10:	Eğlenme Faaliyetleri Katılımcı İfadeleri ve Frekansları.....	46
Tablo 11:	Eğlenme Faaliyetleri Kategorileştirilmesi.....	46
Tablo 12:	Sadece Kendini Mutlu Etme Faaliyetleri Katılımcı İfadeleri ve Frekansları....	48
Tablo 13:	Sadece Kendini Mutlu Etme Faaliyetleri Kategorileştirilmesi.....	49
Tablo 14:	İkinci Saha Çalışması Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi.....	52
Tablo 15:	Ölçekte Yer Alan (0) “Yenilenmele İlgisiz” Tepki Kategorisi Bulguları	53
Tablo 16:	Ölçekte Yer Alan Maddelere İlişkin Betimleyici İstatistikler	54
Tablo 17:	İkinci Saha Çalışması Ölçek Maddelerine İlişkin Faktör Analizi.....	57
Tablo 18:	İkinci Saha Çalışması Ölçek Maddelerinin Faktör Analizi 1.....	59
Tablo 19:	İkinci Saha Çalışması Yenilenme Ölçeği Maddeler Arası Korelasyon Matrisi.....	60
Tablo 20:	İkinci Saha Çalışması Ölçek Maddelerinin Faktör Analizi 2.....	61
Tablo 21:	İkinci Saha Çalışması Yapısal Eşitlik Modelinde Uyum İndeksi Kriterleri ve Analiz Sonuçları	65

Tablo 22: Üçüncü Saha Çalışması Katılımcı Betimlemesi.....	67
Tablo 23: Üçüncü Saha Çalışması Ölçekte Yer Alan (0) “Yenilenmekle İlgisiz” Tepki Kategorisi Bulguları	68
Tablo 24: Üçüncü Saha Çalışması Ölçek Maddelerine İlişkin Betimleyici İstatistikler...	69
Tablo 25: Üçüncü Saha Çalışması Yenilenme Ölçek Maddelerine İlişkin Faktör Analizi	70
Tablo 26: Üçüncü Saha Çalışması Yenilenme Ölçeği Maddeler Arası Korelasyon Matrisi.....	72
Tablo 27: Üçüncü Saha Çalışması Yapısal Eşitlik Modelinde Uyum İndeksi Kriterleri ve Analiz Sonuçları	75
Tablo 28: Dördüncü Saha Çalışması Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi.....	76
Tablo 29: Dördüncü Saha Çalışması Ölçek Maddelerine İlişkin Betimleyici İstatistikler	77
Tablo 30: Dördüncü Saha Çalışması Ölçek Maddelerine İlişkin Faktör Analizi.....	79
Tablo 31: Dördüncü Saha Çalışması Yenilenme Ölçeği Faktör Analizi.....	81
Tablo 32: Dördüncü Saha Çalışması Yenilenme ile “Kendimi Yenileyebiliyorum” Aşamalı Regresyon Eşitliği Testi	82
Tablo 33: Dördüncü Saha Çalışması Yenilenme Ölçeği Maddeler Arası Korelasyon Matrisi.....	85
Tablo 34: Dördüncü Saha Çalışması Kendilik Hali Ölçeği Faktör Analizi.....	85
Tablo 35: Araştırma Sorularına Göre Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri Tablosu.....	86
Tablo 36: Rekreasyon ve Turizm Karşılaştırması	88

Tablo 37: Araştırma Değişkenleri, Yenilenme Ölçek Maddeleri ve Diğer Değişkenlerin İfadeleri.....	92
Tablo 38: Mantık Kurgusu, İlgili Araştırma Soruları ve Bulgular.....	93
Tablo 39: Yenilenme Ölçeği Gelişim Süreci Tablosu.....	96
Tablo 40: Geçerlilik Güvenilirlik Ölçütleri ve Tezdeki Karşılıkları.....	97
Tablo 41: Yenilenme Ölçeği Psikometrik Nitelikler Tablosu.....	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Kullanım Amacına Göre Zaman Çeşitleri.....	11
Şekil 2:	İkinci Saha Çalışması Yenilenme Ölçeği DFA Yol Diyagramı	63
Şekil 3:	Üçüncü Saha Çalışması Yenilenme Ölçeği DFA Yol Diyagramı	73

GİRİŞ

Rekreasyon gençlikte kişinin yeteneklerini geliştirmesi ve kendini tanınması, günlük koşuşturmalar arasında boğulan ve yorulan yetişkin nesil bakımından etkin bir dinlenme ve yenilenme imkânı yaratması ve yaşlı nesil için de huzurlu bir sosyal ortam oluşturmaları bakımından önemlidir (Orel & Yavuz, 2003:63). Ayrıca, rekreasyonel faaliyetlere katılım, bireylerin gizli kalmış yeteneklerinin ve yaratıcılıklarının açığa çıkartarak, ihtiyaçlar hiyerarşisinde kendini gerçekleştirme ihtiyacına da katkı sağlar (Argan, 2007:29). Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Açık Hava Rekreasyon Bürosu da (BOR-Bureau Of Outdoor Recreation) rekreasyonu, çeşitli biçimlerde sınıflandırması yapılabilecek temel bir insan gereksinmesi, kişinin doygunluğu ve zevki için boş zamanların değerlendirilmesi şeklinde tanımlamıştır (Bureau Of Outdoor Recreation, 1966). Diğer taraftan, rekreasyonun çalışma faaliyetleri ile tükenen bedensel ve zihinsel kaynakların “yeniden yaratılması amacını” taşıdığı (Hacıoğlu, Gökdeniz & Dinç, 2003:29) da vurgulanan diğer bir konu olmakla birlikte rekreasyon tanımları da bu vurguya paraleldir. Bu saptamalardan hareketle rekreasyonun, faaliyette bulunan bireye, mutluluk, tatmin, yaratıcılık, ruhsal denge, karakter, rekabet etme gücü, ruhsal kapasite, özgürlük, fiziksel ve ruhsal kondisyon ve daha geniş bir bakış açısı kazandırması gerektiği söylenebilir (Argan, 2007:27). Ancak, rekreasyonun bireyde oluşturduğu bu kazanımların veya kendilik hallerinin rekreasyonun kendisi mi, yoksa sonucu mu olduğu belirgin değildir. Diğer taraftan rekreasyonun doyum sağlamaya, mutlu olmaya veya stres atmaya yönelik boş zamanların değerlendirilmesi olarak ele alınması, boş zamanın, rekreasyonun bir ön koşulu olduğuna yönelik vurgu yapıldığı anlamını vermektedir. Fakat, rekreasyon faaliyeti olarak ele alınan, müzik, el uğraşı, spor, dans gibi aktiviteler (Balcı & İlhan, 2006:11) eğer iş dışı yani boş zamanda yapılıyorsa, bu aktiviteleri iş amaçlı gerçekleştiren

ve çalışırken mutlu olan ve işini eğlenceli bulan bireylerin durumu da, ayrı bir tartışma konusuna işaret edebilmektedir.

Sınırları çok geniş bir alanı kapsamaması ve çok disiplinli bir yapıda olması sebebiyle, birçok alan ve konuya yönelik bağlantısı olan rekreasyonun, eylemsel bazda turizm ile birlikte birçok kavramla (eğlence, oyun, spor) ilintili olduğu söylenebilir (Argan, 2007:26; Metin, Kesici & Kodaş, 2013:5289). Ancak, özellikle iş dışı turizmin ve rekreasyonun, birçok ortak fonksiyonu içeriyor olması, bu iki kavramın ilişkisi üzerine yönelmek gerektiğini göstermektedir.

Turizm, bireylerin, boş zamanları boyunca, kişisel tatmin sağlamak amacıyla, gönüllü olarak yani kendi istekleri doğrultusunda, maddi çıkar elde etme amacı gözetmeksizin, daimi ikamet ettikleri yerlerden ayrılarak geri dönmek koşuluyla başka bir yere (ülke veya şehir), belirli bir süre için gitmeleri ve orada kaldıkları sürece oluşturdukları faaliyetleri içermektedir (Orel & Yavuz, 2003:64). Bu yönüyle turizm, dinlenme, eğlence, ticari ve mesleki faaliyet amacı güden özel toplantılar veya olaylar sebebiyle yapılan seyahatler olarak da değerlendirilebilir (Argan, 2007:424). O halde, turizmle rekreasyonu ortak noktada birleştiren birçok fonksiyonun olduğu ve fakat bazı özellikler bakımından da ayrıştığı söylenebilir. Çünkü rekreasyona ilişkin tanımlarda belirtilen; boş zamanda, gönüllü olarak belirli amaçları gerçekleştirmek için (mutlu olmak, eğlenmek, dinlenmek, stresten uzaklaşmak), belirli aktiviteleri yapmaya yönelik vurguların, turizmde de bulunduğu görülmektedir. Diğer taraftan rekreasyonun yer değiştirme zorunluluğunun olmaması turizmi rekreasyondan farklılaştırmaktadır. Neticede karşılan bu benzerlikler ve farklılıklar turizmin ve rekreasyonun birbirlerine göre konumlarını belirlemede sıkıntı yaşatabilmektedir.

Birbirinden ayırıştırılmasında zorluklar yaşanan turizm ve rekreasyon kavramlarını, birbirinden ayırma ihtiyacı, ilk olarak rekreasyonun, bağımsız bir değişken olabilmesine yönelik kavramsal ve operasyonel düzeyde tanımlanma girişimine neden olmuş ve araştırmanın amaçlarına vurgu yapmıştır. Literatürde rekreasyona ilişkin tanımlarda, bu kavramın tam olarak ne olduğunu, ortaya konulmadığı görülmektedir. Yenilenme yani yeniden yaratım anlamını taşıyan (Kunstler & Daly, 2010:5) rekreasyon; bazı tanımlarda belirli amaçların kendisi gibi gösterilirken, bazı tanımlarda bu amaçların gerçekleşebilmesi için bir araç olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle rekreasyonun bir değişken olarak belirlenebilmesi için, bireylerin, olumlu kendilik hallerine ulaşmalarını sağlayan aktivitelerin neler olduğunu ya da ne tür aktivite yaptıklarını belirleme gereksinimi araştırma amaçlarının oluşumuna neden olmuştur. Belirlenen rekreatif faaliyetler aracılığıyla yenilenmeyi ayrık bir yapıda betimlemek ve yenilenme ile olumlu kendilik halleri ilişkisinin yapısını belirlemek bu araştırmanın amacıdır. Bu doğrultuda araştırmada hedeflenen diğer amaçlar kendini göstermektedir. Bunlar; “Yenilenme” ve “Turizm”in kendilik haliyle ilişki yapısını belirlemek, her iki kavramda da vurgusu yapılan boş zamanın hem “Turizm” hem de “Yenilenme” ilişki yapısını belirlemek, yine her iki kavramda vurgulanan gönüllülükle, hem “Turizm” hem de “Yenilenme” ilişki yapısını belirlemek ve son olarak da “Turizm” ile “Yenilenme” ilişki yapısını belirlemektir.

Tez, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, rekreasyon tanımları, rekreasyonla ilgili temel kavramlar ele alınmıştır. Ardından turizm tanımı ve özellikleri üzerinde durularak turizm ile ilgili temel kavramlara değinilmiştir. Verilen tanımlar ve ilişkili kavramlar üzerinden turizm ve rekreasyon ilişkisi açıklanmış, benzer ve farklı yönlerinden bahsedilmiştir. Sonuç kısmında ise bulgular doğrultusunda çıkarımlara yer verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Tezin ikinci bölümü, yönetime ilişkindir. Bu bölümde ilk olarak yöntemin belirleyicisi olan problem, araştırmanın amaç ve kapsamı ve çalışmanın önemi açıklanmıştır. Daha sonra araştırma sorularına yer verilerek, araştırma süreçleri ele alınmış ve dört saha çalışması bulunan araştırma için her bir saha çalışması ayrı ayrı açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, veri analizi ve bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde ilk olarak veri analizi süreçleri açıklanmaktadır. Ardından ilk saha çalışması olan ve yenilenme ölçeği madde havuzunu oluşturmak amacıyla toplanmış verilere uygulanan içerik analizi bulgularını sunan kısım yer almaktadır. Yenilenme ölçeğini geliştirmek için yapılan ve bu doğrultuda ön test özelliği taşıyan ikinci saha çalışması, bu bölümde yer alan ikinci aşamadır. Bu kısımda katılımcı betimlemeleri yapılarak ölçek maddelerine ilişkin betimleyici istatistikler verilmiştir. Daha sonra yenilenmenin ayrı bir yapı oluşturup oluşturmadığını belirlemeye yönelik açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ve bulgularına yer verilmiştir. Test tekrar test amacıyla gerçekleştirilen üçüncü saha çalışması ise, yine bir önceki saha çalışması gibi katılımcı betimlemeleri yapılarak ölçek maddelerine ilişkin betimleyici istatistikler verilmiştir. Daha sonra yenilenmenin ayrı bir yapı oluşturup oluşturmadığını tekrar test etmeye yönelik açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ve bulgularına yer verilmiştir. Bu aşamada geçerlilik ve güvenilirlik tartışmasına geçilmiş ve geçerlilik ve güvenilirlik ölçütleri ayrı ayrı incelenerek ve tablo halinde sunulmuştur. İlişkisel yapıları konu alan araştırma sorularına cevap aramak amacıyla yapılan dördüncü saha çalışmasının analiz ve bulgularının açıklanmasında da öncekilere benzer bir sıra takip edilmiştir.

Dördüncü ve son bölüm, sonuç kısmını içermektedir. Bu kısımda, araştırmaya bağlı olarak elde edilen bulgular doğrultusunda yapılan çıkarımlar, araştırma sınırlılıkları ve daha sonraki araştırmalar için getirilen öneriler yer almaktadır.

I. BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Birinci bölümde, rekreasyon tanımları, rekreasyonla ilgili temel kavramlar, turizm tanımı ve özellikleri ve turizm ile ilgili temel kavramlar hakkında bilgi verilmektedir. Verilen tanımlar ve ilişkili kavramlar üzerinden turizm ve rekreasyon ilişkisi açıklanmış, benzer ve farklı yönlerinden bahsedilmiştir.

I.1. Rekreasyon Kavramı: Tanımı ve Kapsamı

Bu bölümde öncelikle rekreasyon kavramının ne olduğu hakkında bilgi verilmiş ve ardından literatürde yer alan rekreasyon tanımlarına yer verilmiştir. Daha sonra, rekreasyon ile ilgili kavramlar hakkında bilgi verilmiştir.

I.1.1. Rekreasyon Tanımları

Rekreasyon, yenilenme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma anlamına gelen Latince ‘*recre ate*’ sözcüğünden gelmektedir (Hacıoğlu ve diğ., 2003:29). Türkçe karşılığı ise yaygın bir şekilde “*Boş zamanları değerlendirme etkinliği*” olarak kullanılmaktadır (Argan, 2007:25). Bu ise, bireylerin veya toplumsal grupların boş veya serbest zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinlikler anlamını taşımaktadır (Orel & Yavuz, 2003:62). Ancak literatürde birçok kaynakta bu kavramın tanımı Tablo 1’de de gösterildiği gibi farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında, *rekreasyonla* ilgili yapılmış tanımlar üzerinde durulacaktır. Ayrıca tanımlarda yer alan benzer özellikler dikkate alınarak *rekreasyonda* esas alınan temel boyutların neler olduğu belirlenmeye çalışılacaktır.

Tablo1: Rekreasyon İle İlgili Literatür Tanımları

Rekreasyon, bireyin <i>boş zamanında</i> , birey tarafından seçilen, öncelikle <i>kendi memnuniyeti, istek veya arzusunu</i> karşılamak için, kişisel bir hareket ya da deneyimdir.	Yukic, 1970:5
Rekreasyon, (1) kişisel deneyim (<i>bir bireye ne sağladığı</i>), (2) <i>aktiviteler</i> (gerçekleştiği formlar) ve (3) bir organizasyon (topluluk için hazırlanmış yapı) olarak görülebilir. Rekreasyon aynı zamanda, bir süreç (<i>bir bireye ne meydana getirdiği</i>) ve bir yapı (rekreasyonun gerçekleştirildiği çerçeve) olarak da görülebilir.	Torkildsen, 1986:164
Rekreasyon bireylerin <i>serbest zamanlarında</i> (free time) kendi seçtikleri ve takip ettikleri <i>aktiviteler ve deneyimleri</i> ifade etmektedir; arzu edilen deneyimler ve takip edilen aktiviteler temelde bireyi <i>yenilemekte</i> (re-create), böylece birey günlük yaşamın zorunluluklarına devam edebilme gücünü tekrar kazanabilmektedir.	Ap J. (1986) aktaran, Veal, 1992:7
Rekreasyon geniş anlamda, bireylerin zorunlu olarak sıkça yaptıkları şeylerin (alışveriş, fazla mesai, ek iş, otomobil bakımı, ileri eğitim, ev işleri, çocuk bakımı, ibadet ve siyaset) dışında, <i>boş zaman</i> (leisure time) süresince takip ettikleri uğraşlardır.	Countryside Recreation Research Advisory Group (1970) Countryside Recreation Glossary, aktaran Veal, 1992:7
Keyifli durumların (surroundings) etkisi aracılığıyla <i>yenilenmek</i> (renew) ya da <i>canlanmak</i> (enliven); bir <i>yorgunluk ya da sıkıntı, bıkkınlık</i> durumundan sonra genellikle bir değişiklik ya da <i>kafa dağıtma</i> (diversion) yoluyla <i>yenilenmek</i> anlamına gelirken; yenilenme eylemi ya da yenilenmiş olma durumu, yorgunluk sonrası <i>bedenen ve ruhen canlanma</i> (refreshment); <i>kafa dağıtma, oyun</i> (play) ya da <i>eğlenme</i> (entertainment) anlamlarına gelmektedir.	Webster's Third New International Dictionary aktaran, Veal, 1992:7
Rekreasyon genellikle <i>boş zamanda (çalışmayan zamanda)</i> uğraşılan herhangi bir aktiviteyle ilişkilidir.	Warn, 1999:4
<i>Boş zamanlarda gerçekleştirilen</i> , para kazanma amacı taşımayan <i>gönüllü katılımı</i> gerektiren doyum sağlayıcı etkinliklerdir.	Hazar, 2003:21

İnsanların iş, görev ve ödev gibi yerine getirilmesi zorunlu etkinlikleri ve yükümlülükleri sonrasında kalan boş zamanlarında dinlenmek, eğlenmek, yenilenmek , bireysel açıdan tatmin olmak için gönüllü olarak katıldıkları etkinlik ya da deneyimlerdir.	Kraus, aktaran Oral & Yavuz, 2003:62
İnsanlar boş zamanlarında bulunan mekândan uzaklaşmak, dinlemek , hava değişimi, gezme-görme, sağlık beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi değişik amaçlarla ev dışında veya içinde, açık veya kapalı alanlarda, pasif-aktif şekilde şehir içinde veya kırsal alanda etkinliklere katılırlar. Rekreasyon, insanların boş zamanlarında katıldıkları bu etkinlikleri ifade eden bir kavramdır.	Hacıoğlu ve diğ., 2003:29
Başlangıçta amaçlanmaksızın ya da dışarıdan güdülenmeksizin, kişinin kendisi için yaptığı herhangi etkinlikler düşüncesi olarak gelişen bununla birlikte bireyin özgür zamanında zevk almak ya da fiziki, toplumsal ve duygusal davranışları kazanmak için yaptığı etkinlikler ya da deneyimlerdir. Bu nedenle bireyde doyuma ve iyi olmaya doğru gelişen bir duygudur .	Köktaş, 2004:8
Zorunlu ve sorumlu olunan zamanlar dışındaki aktivitelerin boş zaman değerlendirme için uyarlanmasıdır.	Balcı & İlhan, 2006:11
Boş zamanda ve tek başına, grupta, araçlı, araçsız, açık veya kapalı alanlarda, kent içi veya kent dışında , bir organizasyon içinde veya dışında zorunlu olmadan seçilen zevk ve neşe verici , genellikle bireyin kendisi dışında bir ödülü bulunmayan, dıştan gelen bir zorlamayla değil, içten gelen bir istekle yapılan her türlü etkinlikler.	Güngörmüş, Yetim & Çalık, 2006:286
Kişiyi hayata bağlayan dinlendirici, eğlendirici, meşgul edici veya bu etkinliklere katılmak suretiyle ruhen ve bedenen bir canlılığı elde etmektir.	Çevirmeci, 2006:28
Rekreasyon genel olarak, yenilenme etkisine sahip ve iş harici ferahlatıcı/ dinlendirici bir değişiklik anlamına gelir.	Jensen & Guthrie, 2006:9
Yarattığı etki bakımından rekreasyon, kişiyi hayata bağlayan, dinlendirici, eğlendirici, meşgul edici ve zevk verici olay ve eylemleri yapmak veya bu etkinliklere katılmak suretiyle ruhsal ve bedensel yönden bir canlılığı ortaya koyar.	Argan, 2007:27

İnsanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinliklerdir.	Karaküçük, 2008:61
Rekreasyon, insanların, sosyal değerlere sahip olması olarak bilinen, onların boş zamanlarıyla ilişkili olan, eğlendirici bir aktivitedir.	Hurd & Anderson, 2010:10
Rekreasyon, bireylerin gönüllü olarak katıldıkları, bireysel veya toplulukla, doğrudan işsel tatmini sağlamaya yönelik ve bireysel gelişimi destekleyen, değerli bir boş zaman deneyimi olarak değerlendirilebilir.	Rossmann & Schlatter, 2011:10
1.İnsanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinliklerdir. 2.Bir bölgeyi insanların eğlenme, dinlenme amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirme.	Türk Dil Kurumu (TDK), 2014a
Rekreasyon yapay kurallar olmaksızın yapılan, fiziksel etkinliğe dayalı bir eğlencedir. Rekreasyon kazanç amacı gütmeyen, çoğu zaman kişinin bedeni veya ruhunu da tazeleyen bir zaman geçirme yoludur. Rekreasyon güncel etkinlikler, stresler ve endişelerden farklı olması sonucu canlandırıcıdır.	Wikipedia, 2014
Rekreasyon genellikle, ağır iş sonrası enerjiyi yeniden kazanmak ve yenilenmiş olarak işe dönmek için gönüllü olarak seçtiği dinlenme ve rahatlama dönemidir.	McLean & Hurd, 2014:17

Tablo 1’deki tanımların kapsamı incelendiğinde; tanımların neredeyse tamamında “boş zaman” vurgusunun yapıldığı, bu boş zamanda “eğlenmek, dinlenmek, mutlu olmak, kafa dağıtmak” için “gönüllü” faaliyetlerde bulunmanın rekreatif eylem olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Tüm bu tanımların içeriklerini bünyesinde bulunduran

genel bir tanımla: İnsanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkiler nedeniyle tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek, aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinliklere rekreasyon denir (Köktaş, 2004:8; Rekreasyon, 2014). Literatür taraması sonucu derlenen bu tanımların bütününden aşağıdaki genel çıkarımlara ulaşılabilir:

1. Rekreasyon tanımlarının tümünde; boş zamanda, gönüllülükle yapılan, belirli amaçlar vurgusu vardır.
2. Rekreasyon: *f* (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar) olarak ifade edilebilir.

Belirli amaçlar = kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak olarak sıralanmaktadır (belirli amaçlar altında sıralanan unsurlar kısaca olumlu “Kendilik Hali” adı altında toplanabilir).

Takip eden kısımda, tanımlardan hareketle belirlenen temel kavramlar detaylı olarak incelenmektedir.

I.1.2. Rekreasyonla İlgili Temel Kavramlar

Literatürdeki tanımlarda, rekreasyon kavramına ilişkin vurgu yapılan boyutlar aslında rekreasyonun fonksiyonlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu fonksiyonlar rekreasyon ile ilgili temel kavramlar olarak da nitelendirilebilir. Bu kısımda ilk olarak, rekreasyon fonksiyonlarından biri olan, boş zaman, zaman kavramından yola çıkılarak ele alınmıştır. Ardından, diğer fonksiyonlar olarak değerlendirilen gönüllük ve kendilik hali (kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak) yani rekreasyon yapma nedenleri bu kısım altında açıklanmaya çalışılmıştır.

I.1.2.1.Zaman Kavramı

Kelime anlamı olarak zaman, bireyin kontrolü dışında kesintisiz olarak devam eden ve olayların geçmişten günümüze gelip, geleceğe doğru birbirini takip ettiği bir süreç olarak belirtilebilir (Gürbüz & Aydın, 2012:3). Türk Dil Kurumu (TDK) ise, zaman kavramını; “*bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre ve vakit*” veya “*bir işe ayrılmış veya bir iş için alımlı saatler*”olarak tanımlamaktadır (TDK, 2014b).

Zaman kavramının başlıca özellikleri şunlardır (Hazar, 2003:5; Hacıoğlu ve diğ., 2003:20);

- Zaman, ödünç alınamaz.
- Kiralanamaz.
- Satın alınamaz.
- Çoğaltılamaz.
- Depolanamaz
- Tasarruf edilemez.
- İyi değerlendirilmediğinde insanlarda stres yaratır.

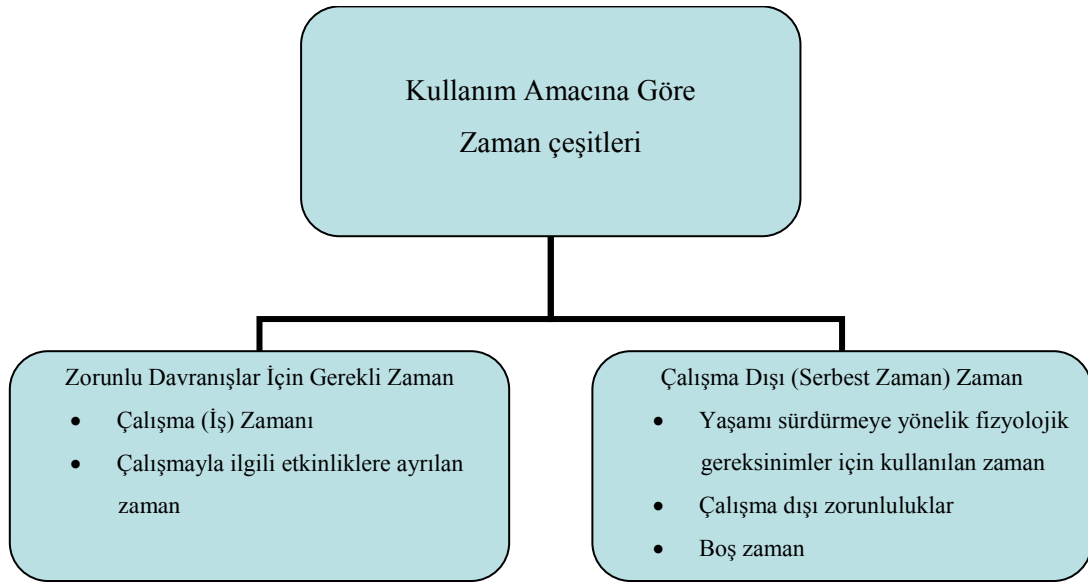
Zaman, insan hayatı içinde olmazsa olmaz önemli bir etkidir ve var olduğundan bu güne kadar insanoğlu zamanı en iyi değerlendirmenin yollarını aramıştır. Bu doğrultuda zamanın insan yaşantısındaki çeşitli etkinliklere göre dağılımı şu şekildedir (Gürbüz & Aydın, 2012:3);

- Zaruri ihtiyaçların giderilmesi için ayrılan zaman (uyku, temizlik, giyinme, yemek vb. etkinlikler için kullanılan zamandır).
- Çalışma, buna bağlı etkinlikler ve görevler için ayrılan zaman (iş, yolculuk, ödev, öğrenim için geçen süre vb. etkinliklere ayrılan zamandır).

- Boş zaman etkinlikleri için ayrılan zaman (eğlence, spor, beden eğitimi, dinlenme ve bireyin kendini geliştirmesi için katıldığı etkinliklere ayrılan zamandır).

Zamanın insan yaşantısındaki kullanım çeşitliliğinden yola çıkarak, kullanım amacına göre zaman çeşitleri Şekil 1 üzerinde ele alınmıştır (Karaküçük aktaran Sevil, 2012:4).

Şekil 1: Kullanım Amacına Göre Zaman Çeşitleri

Kaynak: Karaküçük aktaran Sevil, 2012:4

Şekil 1’de yer alan kullanım amacına göre zaman çeşitlerine ilişkin detaylar, zorunlu davranışlar için gerekli zaman ve çalışma dışı (serbest zaman) zaman, başlıklar altında bir sonraki kısımda ele alınmıştır.

1.1.2.1.1 Zorunlu Davranışlar İçin Gerekli Zaman

Zorunlu davranışlar için gerekli zaman, davranışlarının türüne göre üç ana grupta incelenebilmektedir (Hazar, 2003:7):

- *Çalışma (iş) zamanı:* Kazanç sağlama amacına yönelik iş, fazla mesai, ikinci iş veya ek iş için kullanılan zamandır.

- *Çalışmayla ilgili etkinliklere ayrılan zaman:* İşle ilgili hazırlık, işe gidiş ve geliş, normal mesai dışında yapılması gereken mesleki uğraşlar için kullanılan zamandır.

I.1.2.1.2 Çalışma Dışı (Serbest Zaman) Zaman

Serbest zaman etkinlikleri bireyin yapmakla yükümlü olduğu aktivitelerin dışında kalan ve kendi bireysel ilgisi, ihtiyacı ve zevki için yaptığı faaliyetlerdir (Tezcan, 1994:76). Diğer bir ifadeyle rutin faaliyetlerinin dışında bireyi dinlendirip zihnen ve bedenen canlanmasını sağlayan etkinliklerdir. Boş zamanlar genel olarak şu şekilde sınıflandırılabilir (Kır, 2007:310);

- *Yaşamı sürdürmeye yönelik fizyolojik gereksinimler için kullanılan zaman:* Yeme, içme, uyuma, vücut temizliği gibi ihtiyaçlar için kullanılan zamandır.
- *Çalışma Dışı Zorunluluklar:* Boş zaman ve çalışma dışı zorunluluk arasında kesin ve açık bir ayırım bulunmamaktadır. Bu nedenle ilgili etkinliğe katılan bireyin gösterdiği tutuma veya hislerine bakmak gerekmektedir. Örneğin; alışveriş etme, ev temizliği olabileceği gibi çocuklarla bir babanın oynaması bir aile için görev olabileceği gibi zevk ya da boş zaman etkinliği de olabilir.
- *Boş Zaman:* Bireylerin kendisi ve başkaları için bütün yükümlülüklerinden ya da zorunluluklarından kurtulduğu ve tamamen kendi isteği ile tercih ettiği bir etkinlikle uğraştığı zamandır. Bir başka ifade ile bireyin, kayıtsız özgür olduğu, iş yaşamının dışında kalan zamanı ifade eder. Ancak bazı davranışlar boş zaman davranışyken, bazı davranışlar mutlak veya kısmen zorunlu davranış olabilmektedir (Kır, 2007:311; Akyıldız, 2013:49). Dolayısıyla Tablo 2’de, insan davranışının zorunlu olarak yerine getirdiği davranışlar ile bu davranışlarının boş zamanda yerine getirdiği davranışlar örnek olarak gösterilmiştir.

Tablo 2: İnsan Davranışlarının Analizi

DAVRANIŞ ADI	DAVRANIŞ TÜRÜ		
	ZORUNLU DAVRANIŞ		BOŞ ZAMAN DAVRANIŞI
	Mutlak Zorunlu	Kısmen Zorunlu	
Eğitim	Okula Gitme	Ödev Kapsamında Sunum Hazırlama	Keman Kursuna Gitme
Seyahat	Şehirlerarası Otobüs Personeli Olarak Seyahat Etme	İkinci (Ek) İş İçin Seyahat	Okul Gezisine Katılma
Futbol Oynama	Meslek Gereği Oynama	İkinci İş Olarak Oynama	Amatörce Futbol Oynama
Beslenme	Evde, Okulda, İşyerinde Yemek Yeme	Sağlık Amaçlı Yemek Yeme	Kutlama Yemeğine Katılma
El İşi (Oya, Dantel gibi) Yapma	Yapımı İş Gereği (Kazanç İçin) El işi Yapımı	İkinci İş Olarak El İşi Yapımı	Hobi Olarak El İşi Yapımı

Kaynak: (Hazar, 2003:7).

Tablo 2'deki davranışlar genel fikir verme amacını taşımaktadır. Örneğin; kutlama yemeğine katılma mutlak zorunlu davranış veya kısmen zorunlu davranış olarak da değerlendirilebilir. Kişilere göre de değişebilmektedir. Örneğin, “ibadet” , dini inançları kuvvetli olanlar için zorunlu davranışken dini inanışları kuvvetli olmayanlar için zorunlu davranış değildir (Hazar, 2003:7).

Neticede, insanların, buldukları mekânlardan uzaklaşmak, dinlenmek, hava değişimi, gezme görme, beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi değişik amaçlarla gerçekleştirdikleri aktivitelere, zorunluluklardan arınarak, çalışma dışı zamanlarında katıldıkları belirtilmekte, (Türkmen, Kul, Genç & Sarıkabak, 2013:2143), bu da rekreasyon için boş zaman vurgusunun önemli olduğunu ve fonksiyonlarından birinin olduğunu göstermektedir. Ancak, rekreasyonu (yenilenmeyi) gerçekleştirebilmek yani kişinin kendini yenileyebilmesi için boş zamanın ne kadar gerekli olup olmadığının da tartışmaya açık olduğu gözden kaçmamalıdır.

I.1.2.2. Gönüllülük

Teknolojik gelişmeler sonucunda çalışma saatlerinin azalmasıyla boş zamanların artması, refah seviyesinin yükselmesi, modern ulaşım ile iletişim sistem ve araçların gelişmesi gibi faktörler, boş zamanları değerlendirme isteğinin kültürel bir değişim olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur (Hazar, 2009:17). Bu değişimle insan olmanın gereği olarak, birey, gerçek işi dışında kişisel yeteneklerini kullanarak, ruhsal olarak doyuma ulaşma çabasına girmiştir. (Tetik, aktaran Hazar, 2009:17). İnsanlar bu çabaları gerçekleştirmeye yönelik doyum sağlayıcı (dinlendirici, eğlendirici, hoşnut veya mutlu edici) etkinliklere ise kendi istek ve iradeleri ile yani gönüllü olarak katılırlar (Türkmen ve diğ., 2013:2143). Bu nedenle, gönüllüğün ne olduğuna değinmekte fayda vardır.

Gönüllülük (voluntary), kişinin yapmak istediği herhangi bir şeyi kendi özgür iradesiyle hareket ederek yapması, anlamına gelmektedir (Oxforddictionaries, 2014). Dolayısıyla, her birey, boş zaman değerlendirme biçiminin nasıl olacağına, kendi karar verir (Can, Durukan, Ökmen, Dalaman & Yorulmaz, 2012:133). Neticede, zorunluluklardan arınmış olan bireyin rekreasyon kapsamında gerçekleştirdiği her aktiviteyi, tamamen kendi istek ve arzusuyla yaptığı ve bu sayede kişisel doyuma ulaştığı yargısına varılabilir. Bu sayede kişinin yenilendiği düşünülürse, gönüllülüğün rekreasyonda önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

I.1.1.3. İnsanları Rekreasyona Yönelten Nedenler

Rekreasyonel faaliyetlere duyulan ihtiyaç, kişisel yönden; dinlenilmesi, stresten uzaklaştırması, insanı sosyalleştirmesi, yaratıcılık, kişisel beceri ve yeteneği geliştirmesi, çalışma başarısı ve iş verimine etkisi, ekonomik hareketlilik, insanı eğlendirmesi ve mutlu etmesidir (Ağılönü & Mengütay, 2009:162). Bu doğrultuda,

rekreasyonun bir diğerk fonksiyonu olarak değerklendirilen belirli amaçlar ya da araştırma kapsamı içinde kendilik hali olarak etiketlenen ve insanları yenilenmeye yani literatürdeki karşılığıyla, rekreasyona yönelten nedenler, tanımlardan yola çıkılarak, eğlenmek, mutlu olmak, kafa dağıtmak, stresten uzaklaşmak olarak araştırma kapsamı içinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, rekreasyon ile ilişkili olan bu amaçlardan kısaca bahsetmek gerekirse: Eğlenmek, neşelenmek, keyiflenmek, zevk veya haz almak; mutlu olmak, zevk ya da hoşnutluk göstermek veya hissetmek; kafa dağıtmak, büyük bir şekilde keyiflenmek ve bunu göstermek ya da hissetmek (Oxforddictionaries, 2014); stresten uzaklaşmak ise, kişinin üzerinde oluşan fiziksel veya psikolojik zorlanmadan kurtulması, kısacası fiziksel ve ruhsal yönden keyiflenmektir (Okumuş & Avcı, 2008:151). Dolayısıyla, çağımızın tekdüze günlük yaşamı içerisinde, insanların yaşam zorunlulukları dışında kalan zamanlarını (Belli & Gürbüz, 2012:168), bu amaçlar ya da olumlu kendilik halleri için değerklendirmelerinin, bedenlen ve ruhen önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu sayede kendini yenileyen bireyin bütün enerjisini toplayarak zorunluluklarına dönmesi ile daha verimli olabileceğiki ve hatta bu sebepten dolayı bireyin rekreatif faaliyette bulunma ihtiyacının her geçen gün artabileceğiki söylenebilir.

I.2. Turizm Kavramı, Tanımı ve Kapsamı

Turizm kelimesinin anlamına ilişkin bilgiler, turizmin tanımı ve turizm ile ilgili kavramlar bu bölümde ele alınmıştır.

I.2.1. Turizmin Kavramı ve Tanımı

Turizm kelimesinin kökü, dönme, hareket etme, dönüp dolaşma anlamına gelen Latince'deki "*Tournu*" kelimesinden gelmekte; burada tournus kelimesindeki *tour* (tur) kelimesi, hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan seyahat anlamına gelmektedir

(Hazar, 2010:3). Bu doğrultuda turizm, “tur yapan” anlamına gelen “tourist (turist) ve tour (tur)” kelimelerinin bir araya gelmesinden doğmuştur (Özgüç, 2007:13);

Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmi şöyle tanımlamaktadır (WTO, 2014):

Turizm, bireylerin kişisel ya da iş/mesleki amaçlarla sürekli buldukları yerlerin ya da ülkelerin dışına seyahat etmelerini gerektiren; sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgudur. Bu bireyler, ziyaretçiler (turistler ya da günübirlikçiler; konaklayanlar ya da konaklamayanlar) olarak adlandırılır ve turizm harcamalarını içeren bazı turizm aktivitelerinde bulunmaları gerekmektedir.

Turizm seyahat etmekten farklı olmakla birlikte turizmin oluşması için bir yer değişikliği olmalı; bir birey ulaşım araçlarını kullanarak seyahat etmelidir, fakat her seyahat turizm değildir ve bir gezinin turizm olarak incelenmesi için 3 karakteristik özelliğe aynı anda sahip olması gerekir, bunlar sırasıyla (WTO, 2013);

- Alışlagelmiş çevrenin dışında bir yer değiştirmeyi içerir.
- Seyahatin amacı; para kazanma amacı dışında aile, arkadaş ziyaretleri gibi bir dizi seyahatleri kapsayacak şekilde daha önceki tanımlara göre genişletilmiştir.
- Transit yolcuların durumu ise; kavramsal olarak tartışılmaktadır.

Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği'nce (AIEST, 1981) kabul edilen tanımdaysa turizm; insanların sürekli ikamet ettikleri ya da çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, tatil, eğitim ya da işle ilgili aktivitelerini gerçekleştirdikleri seyahatlerinden kaynaklanan ve geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür (Vanhove, 2005:2).

Geniş anlamda turizm; insanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışında, sürekli olarak yerleşmemek, para kazanmak veya politik ve askeri amaçlar için olmayan, dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler olmakla birlikte

bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan iktisadi, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü ve bir kültür endüstrisi şeklinde tanımlanabilir (Oktayer, Susam ve Çak, 2007:14).

Turizmi daha iyi anlamaya yönelik turizme ait genel özelliklerden bazıları ise şöyledir (Argan, 2007:424; Hazar, 2010:4)

- Doğal güzellikleri görme, kültürel değerleri tanıma, sportif faaliyetleri izleme/gerçekleştirme, birine eşlik etme, iş ziyareti/gezisi, prestij, eğlenme, dinlenme, eğlenme, aile-dost-akraba ziyaretleri, kişisel/ailevi alışveriş, gazino, talih oyunları eğlencelerine katılma, konferans kongre gibi toplantılara katılma, fuar-festival-gösteri izleme, sağlık, din vb. amaçlar, insanları çalışma ve para kazanma amacı dışında turizme yönlendiren amaçlardır.
- Boş/serbest zaman değerlendirme etkinlikleriyle ilgilidir.
- İş dışı zamanda bireyin kendi arzusuyla, bir sonraki çalışma dönemine kadar fiziksel ve ruhsal olarak yenilenmiş olarak dönmesi ile ilgilidir. Dolayısıyla, fizyolojik, zihinsel ve psikolojik açıdan güç kazandırma özelliği taşımaktadır.
- Seyahatleri süresince bireylerin, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için turistik mal ve hizmetleri talep etmeleriyle ilgilidir.
- Seyahat edilen yöreyi ekonomik, sosyolojik, politik, psikolojik, kültürel açıdan etkileyen süreçlerle ilgilidir.

Turizme ilişkin verilen tanımlar ve özelliklerden yola çıkılarak turizm olayının gerçekleşebilmesi için belirli koşullar bulunmaktadır. Bu doğrultuda genellikle iş dışı turizm için geçerli olan ve bu yönüyle rekreasyon ile benzerlik gösteren turizme ait fonksiyonlar, **iş dışı turizm**: *f* (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar (kafa dağıtmak,

eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak, birliktelik, sosyalleşme ...)) şeklinde özetlenebilir.

I.2.2. Turizmle İlgili Temel Kavramlar

Turizm tanımlarından ve turizme dair özelliklerden de anlaşılacağı üzere, kişilerin turizm etkinliklerine katılmalarında etkili olan unsurlar, aynı zamanda turizmle ilgili temel kavramları oluşturmaktadır. İnsanlar boş zamanlarında, dinlenirken, eğlenirken ve stresten uzaklaşmak isterken, bunu daha rahat ve konforlu bir şekilde yapmak isteyebilirler. Bu nedenle, turizme ilişkin fonksiyonların yerine getirebilmesi için turizm bölgelerine kolay *ulaşılabilir* olması, barınma imkânı sağlayacak *konaklama* işletmelerinin olması ve *yeme-içme* gibi ihtiyaçların karşılanabilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde, ulaştırma, konaklama ve yeme-içme unsurlarının yer almadığı bir turizm olayının gerçekleşmesinden bahsedilemez (Kozak, Kozak & Kozak, 2010:44). Bu nedenle turizmin rekreasyonla benzer yönlerini oluşturan fonksiyonların yerine getirilebilmesi için ilk önce bu unsurların sağlanması gerekmektedir. O halde turizmin rekreasyon ile benzer yanlarını oluşturan fonksiyonlar; *boş zaman*, kişinin kendi istediği bir şekilde bu boş zamanı iyi değerlendirme isteği yani *gönüllülük* ve *insanları turizme yönelten nedenler* (eğlenme, dinleme, mutlu olma, kafa dağıtma, stresten uzaklaşma, doğal güzellikleri görme, kültürel değerleri tanıma, sportif faaliyetleri izleme/gerçekleştirme vb.) olarak belirtilebilir. Dolayısıyla, turizmle ilişkili bu kavramların sonraki kısımlarda, kendi başlıkları altında değerlendirilmesinde yarar görülmüştür.

I.2.2.1. Ulaşım

Turizm özü itibariyle, bir yer değiştirme hareketi olduğu için insanlar, boş zamanlarında ve ihtiyaçları dahilinde, turizm olayına katılabilmek için çeşitli ulaşım araçlarından yararlanırlar (Kozak ve diğ., 2010:44). Bu sayede bireyler, gezme-görme, dinlenme, eğlenme vb. amaçlar için turistik yöreleri, kolaylıkla ve kısa sürede ziyaret edebilmektedir (Hazar, 2010:185). Dolayısıyla, ulaşımın kişinin ikamet edilen yerden ayrılarak karayolu, havayolu, demir yolu, deniz yolu veya özel araçla, tekrar aynı yere dönmesini sağlayan, turizme dair en temel unsurlardan biri olduğu söylenebilir.

I.2.2.2. Konaklama

Konaklama, turizm hareketine katılan insanların, güvenli bir biçimde barınma ihtiyaçlarını giderebilme, dinlenme, konfor, eğlenme, yeme-içme gibi gereksinimlerini karşılamaya yarayan diğer önemli bir unsurdur (Kavacık, Zafer & İnal, 2012:171). Bu gereksinimleri karşılayan konaklama işletmeleri otel, motel, tatil köyü, pansiyon, dağ oteli, termal tesis vb. olarak sıralanabilir (Kozak ve diğ., 2010:44). Neticede turizm olayının meydana gelmesi ve bu aşamadaki ihtiyaçların karşılanması için konaklamanın ulaşımdan sonra önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

I.2.2.3. Yeme-İçme

Yeme- içme, insanların, eğlenme, kafa dağıtma veya yeme-içme ihtiyaçlarını giderebilmelerine yönelik, gidilen turistik bölgede müstakil hizmet sunan veya konaklama işletmesi bünyesinde yer alan yiyecek-içecek işletmelerinden ya da pastane, gece kulüpleri ve hazır yiyecek sunan işletmelerden yararlanarak bu ihtiyaçlarını gidermelerıyla ilgilidir (Kozak ve diğ., 2010:44). Dolayısıyla yararlanan bu turizm hizmetlerinin, turizmin işlevsellik kazanabilmesi için önemli unsur oldukları söylenebilir.

I.2.2.4. Boş Zaman

Gelir seviyesi ve ulaşım sistemleri gibi gelişim gösteren etkenler nedeniyle, sahip olunan boş zamanın artış göstermesi ve bu boş zamanları etkin kullanma isteği, seyahat etme ve turizm olgusunu desteklemektedir (Argan, 2007:424). Bu nedenle bireylerin iş veya çeşitli sorumlulukları dışında kendilerine ayırdıkları zaman olarak değerlendirilen (Ağyar, Kalkan & Çerez, 2012:16) ya da “iş dışı zaman” olarak da adlandırılan boş zaman, turizm talebine etkide bulunan en önemli faktörlerden birisi durumuna gelmiştir (Kozak ve diğ. 2010:71). Bu nedenle turizm olayının gerçekleşebilmesi için önemli bir ön koşul niteliğinde olabilir.

I.2.2.5. Gönüllülük (Voluntary)

Gönüllülük, bilindiği üzere, kişinin yapmak istediği herhangi bir şeyi kendi özgür iradesiyle hareket ederek yapması (Oxforddictionaries, 2014) anlamını taşımaktaydı. Bu nedenle turizm, iş dışı zamanda bireyin kendi arzusuyla (gönüllü olarak), bir sonraki çalışma dönemine kadar fiziksel ve ruhsal olarak yenilenmiş olarak dönmesi yani fizyolojik, zihinsel ve psikolojik açıdan güç kazandırması olarak da tanımlanabilir (Argan, 2007:424; Hazar, 2010:4). Dolayısıyla gönüllülüğün, iş dışı turizmin gerçekleşebilmesi için temel bir fonksiyon olduğu ve kişinin kendi isteğinden kaynaklı olarak turizme yönelik faaliyetlerin yerine getirildiği söylenebilir.

I.2.2.6. İnsanları Turizme Yönelten Nedenler

İnsanları turizme yönelten nedenler; insanları, ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik turizme yönelten çeşitlilik gösteren iş dışı belirli amaçlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; doğal güzellikleri görme, kültürel değerleri tanıma, eğitim, prestij, sportif faaliyetleri izleme/gerçekleştirme, birine eşlik etme, dinlenme, eğlenme, stresten uzaklaşma, kafa dağıtma, sağlık, din vb. şeklinde sıralanabilir. Çünkü günümüz çalışma

şartları, aşırı sanayileşme ve sağlıksız kentleşme, insanların yoğun çalışma yükü ve sağlık sorunları nedeniyle insanlar, bu sorunlardan ve stresten uzaklaşmak için bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik turizm faaliyetlerinde bulunabilmektedirler (Hazar, 2010:20).

I.3. Turizm Kavramı ve Rekreasyon İlişkisi

İnsanların hoş ve eğlenceli vakit geçirebilmek için çeşitli rekreasyon aktivitelerine veya turizme katılmasıyla, rekreasyon ve turizm arasında güçlü bir ilişkinin varlığından, literatür aracılığıyla, söz edilebilmektedir. Çünkü turizmin tanımları, turizme ilişkin faaliyetlerin, boş zaman ve çalışma zamanı (iş turizmi) ile ilgili olduğunu nitelerken, rekreasyona ilişkin tanımlar da rekreasyona ilişkin faaliyetlerin sadece boş zamanda gerçekleştirildiği belirtmektedir (Argan, 2007:423). Dolayısıyla boş zamanın, turizm-rekreasyon ilişkisinde benzerlik açısından ilk sırada yer aldığı söylenebilir. Bu benzerliğin yanı sıra, turizme ve yenilenmeye yönelik faaliyetlere gönüllü olarak katılan kişinin, turizm ve rekreasyondan elde ettiği çıktılarının da benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle rekreasyon ve turizm arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilebilir;

İş dışı turizm: f (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar [kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak, birliktelik, sosyalleşme ...])

Rekreasyon: f (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar [kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak])

Turizm ve rekreasyona ait fonksiyonlarda beliren ortak yönlerin yanı sıra, rekreasyonu turizm faaliyetinden ayıran hususlarda bulunmaktadır. Bunlar ise; rekreasyonel faaliyete katılan bireyin yer değiştirme zorunluluğunun olmaması ve turizm, önemli bir ekonomik değer yaratırken rekreasyonda ön planda olan değer, kişinin mutluluğunun olmasıdır (Karaküçük, 2008:188). Bu doğrultuda rekreasyon ve turizm arasındaki en önemli farkın eylem biçiminden kaynaklandığı söylenebilir.

Turizm teriminin doğasında, evden uzakta, konaklamayı içeren ve tatilin bir parçasını oluşturan aktivitelerin gerçekleştirilmesi varken; rekreasyon, evden uzakta olmayan ve günlük normal rutinler içinde gerçekleştirilebilen aktiviteleri de içerir (Bell, 2008:1; Karaküçük, 2008:188). Rekreasyon, hem günlük yaşam içindeki saatlik dinlenme, eğlenme, yenilenme etkinliklerini, hem de daha uzun süreli olanları (turizm) kapsamaktadır (Köktaş, 2004:35). Birkaç günlüğüne ya da daha uzun süreli olarak daimi ikametgah alanının dışına çıkışlarda ise otel, pansiyon, tatil evi, kayak evi, yayla evi, karavan vb. yerler konaklama yeri olarak seçilebilir ve bu kapsamda turizmin, görece uzun süreli rekreasyonel etkinlik olduğu da iddia edilmektedir (Köktaş, 2004:35; Türkmen ve diğ., 2013:2143).

Her ne kadar turizm ile rekreasyon arasında farklı yönler bulunsun da, ortak yönlerinin dışında (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar), turizm ve rekreasyonu birbirinden ayırtmak güç görünmektedir. Turizm kapsamındaki rekreasyon aktiviteleri ziyaret edilecek doğal, tarihi ve otel içindeki rekreatif alan ve faaliyetler olarak da değerlendirilebilirken; kent içinde yer alan özel parklar, milli parklar, açık ve kapalı alanlarda yapılan faaliyetler de rekreasyon kapsamı içinde değerlendirilebilmekte ve rekreasyonu turizmin dışında kalıyor gibi göstermektedir (Köktaş, 2004:51; Argan, 2007:423).

II. BÖLÜM

YÖNTEM

İkinci bölümde, ilk olarak yöntemin belirleyicisi olan problem sunumu, araştırmanın amacı ve kapsamı, çalışmanın önemi ve katkısı, araştırma soruları ve araştırma süreçleri ele alınmıştır. Daha sonra, dört saha çalışması bulunan araştırma için her bir saha çalışması ayrı ayrı açıklanmıştır.

II.1. Problem Sunumu

Literatürdeki açıklanış biçimiyle rekreasyon (re-creation), bireyin çalışma verimini yüksek ve sürekli tutmak için yapılan bir faaliyetler bütünü gibi görülmektedir (Metin ve diğ., 2013:5025). Yani; çalışan insan yorulmakta, eski verimli çalışma performansına geri dönebilmek için tekrar “şarj” olması gerekmektedir ve bunun da yolu boşalan depoyu/enerjiyi tekrar doldurabilmek için kendini “re-create” etmektir. Tekrar aynı verimli çalışma temposuna dönmesi için; eğlenmesi, dinlenmesi, stresten uzaklaşması, kafasını dağıtması gerekir. Tam da bu nedenle; re-creation iş dışı zamanda, yani **boş zamanda** yapılması gereken bir faaliyet olarak vurgulanmaktadır. Ancak bu yaklaşım günümüz koşullarında sorunlu olabilir. Çünkü sanayi devrimiyle başlayan süreçte, bireylerin yaşamak/hayatta kalmak için çalışmaktan öte; çalışmayı da hayatın bir parçası olarak ve zevk alabilmek için yapmak istediklerine yönelik saptamalar mevcuttur (Yeniçeri, Coşkun & Özkan, 2002:1-2).

Özellikle Z kuşağı, artık eskinin kabullerini göstermemekte, kendilerini her zaman mutlu etmeye, kendilerinden memnun olacakları bir kendilik hali içinde yaşamak istemektedirler (McCrindle, 2006:3; Açık bilim, 2014). Dolayısıyla da re-creation bireyin daha verimli çalışması için bir araç olmanın dışında ve ötesinde, günümüz insanının temel ve süreğen bir ihtiyacı olabilir. Dahası; insan, varoluşunun amacını bulmaya, varoluşunu

kendisi ve çevresi için anlamlı kılmaya, Maslow'un terminolojisiyle *kendini gerçekleştirilmeye* (self-actualization) ihtiyaç duymaktadır. Kendini gerçekleştirme ise, bireyin gizli kalmış yeteneklerinin ve yaratıcılığının açığa çıkarılmasıyla birlikte tatmin ve motivasyon sağlayan ihtiyaçları ifade eder ve ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst düzeyinde yer alır (Furnham, 2012:286). İhtiyaçlar hayat boyu devam ettiğine göre (Özer & Topaloğlu, 2008:5) kendini gerçekleştirme ihtiyacı da hayat boyu devam eden bir ihtiyaçtır. Bu durumda insan için "ben oldum/doydum" hali mümkün olamaz ve kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılayabilmek için süreğen bir kendini tekrar-varemiş veya tekrar-yaratım (recreation) ihtiyacı duyulabilir. Süreğen bir ihtiyaç olarak kendini gerçekleştirme ihtiyacı rekreasyon ile ilişkilendirilerek ele alındığında; "boş zaman" temelli rekreasyon anlayışıyla bir paradoks oluşturduğu düşünülmektedir.

Objektif olarak *boş zaman*, "var olma ve çalışma zamanı dışında arta kalan zaman (residual time)" şeklinde tanımlanabilir (Metin ve diğ., 2013:5026). Tanımlar ve açıklamalar haricinde belirtilmesi gereken bazı hususlar da bulunmaktadır. Çünkü rekreasyon eğlence, oyalanma veya meşguliyet gibi faaliyetleri kapsayabildiği kadar kapsamadığı durumlar da olabilmektedir. Örneğin; maraton koşusunun eğitimi ile ilgilenen amatörler, rekreasyonun meşguliyet türünü kapsayabilirler, fakat böyle bir durumda eğlence boyutunun minimum düzeyde olacağı (Argan, 2007:26) belirtilmektedir. Diğer yandan; içinde bulunulan ortam ve şartlar, aktivitenin bir rekreasyon biçimi olup olmadığı konusunda etkin faktörler olabilmektedir. Zevk için araba kullanmak bir rekreasyon şekli olabilirken, işe gidip gelirken araba kullanmak ise bir ulaşım şekli olabilmektedir (Hacıoğlu ve diğ., 2003:30).

İnsanların hoş ve eğlenceli vakit geçirebilmek için çeşitli rekreasyon aktivitelerine veya turizme, benzer amaçlarla katılıyor olmaları, rekreasyon ve turizm

arasında güçlü bir ilişkinin varlığını beraberinde getirmiştir. Bu nedenle rekreasyon ve turizmin konumlanmasında sıkıntılar yaşandığı da görülmektedir.

Rekreasyon tanımları; 3 temel unsur üzerinden yapılmakla birlikte (1. boş zaman 2. kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak, 3. gönüllülük), gerçekte rekreasyonun ne olduğu ve kavramsal içeriği aşağıda özetlenen nedenlerle belirgin değildir. Tüm bu saptamalar; aşağıdaki sorunsallara işaret etmektedir:

1. Belirli amaçlar yani kendilik hali (kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak) rekreasyonun kendisi midir? Yoksa olumlu kendilik hali, rekreasyonun sonucudur? Bu sorunun ampirik ispatı nedir?

2. Rekreasyonun iş dışı yani “boş zamanda” yapılması bir ön koşulsa, işini eğlenceli bulan veya çalışırken mutlu olan bireylerin durumu nasıl açıklanır?

3. Rekreasyon: f (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar [kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak]),

İş dışı Turizm: f (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar [kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak]) olduğuna göre, rekreasyon ile turizmin yeri birbirlerinden bağımsız olarak nasıl konumlanır? Rekreasyon ve turizm ilişkisi nasıldır?

4. Tanımlardaki gönüllülük vurgusu; iş zamanı eylemlerinin gönülsüz olduğu ön kabulünü veya “kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak” amaçlarının gönüllü olması gerektiği ön kabulünü belirtmek amacını mı taşımaktadır? Gönüllük ve rekreasyon arasında gerçekten ilişki var mıdır varsa ilişkisi nasıldır?

5. Turizm ile kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak yani olumlu kendilik halleri olarak etiketlenen amaçların ilişkisi nasıldır?

6. Turizm tanımlarındaki boş zaman vurgusu ele alındığında; boş zaman ve turizm ilişkisi nasıldır?

II.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacına geçmeden önce; bazı terminolojik belirlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. İngilizce literatürde geçen haliyle *recreation*; Latince köken olarak yenilenme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma anlamına gelen Latince “*recre ate*” kelimesinden gelmektedir. Bu doğrultuda kelimenin Türkçe karşılıkları kendini “tekrar-varemiş” veya “tekrar-yaratım” ifadeleri olabilirdi. Ancak “varemiş” veya “yaratım”, inanç temelli önerme çağrışımlarına neden olabileceği için, Türkçe karşılıktaki “Yenilenme” ifadesi tercih edilmiştir. Tezde bundan sonra devam eden tartışmalarda; rekreasyon yerine, “**Yenilenme**” ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir.

Önceki kısımda belirtilen araştırma problemleri doğrultusunda, araştırmanın amaçları aşağıda belirtilmiştir:

1. Yenilenmeyi kavramsal ve operasyonel düzeyde ayrık (distinctive) bir yapıda betimlemek.
2. Yenilenme ve kendilik hali (kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak) ilişkisinin yapısını belirlemek.
3. Turizm ve kendilik hali ilişkisinin yapısını belirlemek.
4. Boş zaman ve yenilenme ilişkisinin yapısını belirlemek.
5. Boş zaman ve turizm ilişkisinin yapısını belirlemek.
6. Gönüllülük ve yenilenme ilişkisinin yapısını belirlemek.
7. Gönüllülük ve turizm ilişkisinin yapısını belirlemek.
8. Turizm ve yenilenme ilişkisinin yapısını belirlemek.

Yukarıdaki amaçların ve yöntem tasarımının yol göstericilerinden biri olan kapsam detaylarına takip eden kısımda yer verilmiştir.

II.3. Araştırmanın Kapsamı

Tezin öncelikli amacı yenilenmeyi bağımsız bir yapı ve değişken olarak betimlemek olduğu için, tartışmalarda literatürdeki rekreasyon tanımları dikkate alınmıştır. Yenilenme değişkenini öncelikle rekreasyon literatüründeki genel argümanlar doğrultusunda konumlamak gerekmektedir. Rekreasyonun literatürde kabul gören genel amaçları “eğlenmek, dinlenmek, kafa dağıtmak, stresten uzaklaşmak ve mutlu olmak” olarak açıklanmaktadır. Bu amaçlar bir bakış açısıyla yaşam doyumu üzerinden de tartışılabilir. Fakat yaşam doyumu üzerinden bir tartışma açmak tezin amaçları dışındadır. Bu nedenle araştırmanın kapsamı, rekreasyon tanımlarında yer alan bu amaçlarla sınırlı tutulmuştur. Bu amaçlar tezde kısaca “Kendilik Hali” olarak etiketlenmiştir. Gelecek araştırmalarda yaşam doyumunun da dikkate alınması, yenilenmeye yönelik kavrayışı geliştirecektir.

Diğer bir sınırlılık araştırmanın tamamen keşifsel nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır. Her keşifsel araştırma ancak sonrasında yapılacak sistematik sınamalarla geçerlilik ve güvenilirlik anlamında güçlenir. Bu sınırlılığın da sonraki araştırmalarda dikkate alınması önerilir.

II.4. Araştırmanın Önemi ve Katkısı

Yenilenme konusunda bugüne kadar literatürde yapılmış belirli tanımlar ve kapsam belirleme çabaları vardır. Ancak belirtilen kapsam ve tanımların geçerliliğini gösterir ampirik bir araştırma bulunmamaktadır. Bunun nedeni, yenilenmenin bir yapı olarak değil, bir olay veya aktiviteler bütünü olarak görülmesi olabilir.

Çalışmanın “tezi”; yenilenmenin bir yapı (construct) ve dolayısıyla bir değişken olarak ortaya konabileceğidir. Bir olay veya aktiviteyi (bu çalışmada rekreasyon=yenilenme), bir yapı olarak betimleme, kavramsal ve operasyonel tanımını

yapma çabasının, bu araştırmayı alan açısından orijinal ve önemli kıldığı değerlendirilmektedir.

Tez çalışması kapsamında “yenilenme” adı altında yeni bir değişken önerilmekte ve bu değişkenin kavramsal çerçevesinin dışında operasyonel çerçevesine yönelik de öneri getirilmektedir. Ayrıca yeni önerilen değişkeni etkileme potansiyeli olan bazı bağımsız değişkenlerin sunumu yapılması planlanmaktadır. Tüm bu sunum ve önerilerde, bilimsel ampirik ispatlardan hareket edilecektir. Bu haliyle bu tez bilim camiasına yeni bir tartışma konusu sunduğu için önemlidir.

Türkiye'nin turizm akademisinin fakülteleşme süreci henüz başlangıç aşamasındadır ve fakülteleşen yapılar altındaki bölümlerden biri de “Rekreasyon Bölümü”dür. Turizmin bir bilim dalı olma çabaları, bünyesinde barındırdığı alanların bilim dalı olma yolundaki performansları doğrultusunda yol alacaktır. Bir alanın bilim dalı olarak değerlendirilebilmesinin ön koşullarından biri, ayrık (distinctive) bir çalışma alanının olmasıdır. Bu tez, “Rekreasyon bölümleri” için temel inceleme alanı niteliğinde olma potansiyeli olabilecek yeni bir değişken sunmaktadır. Bu yönüyle tez, rekreasyonun ve hatta turizmin bilim dalı olma çabaları için katkı sağlayabilir ve yol gösterici olabilir.

II.5. Araştırma Soruları

Keşifsel nitelikteki bu tezin araştırma soruları aşağıda belirtilmiştir.

AS 1: Yenilenme ayrık (distinctive) nitelikte bir yapı olarak betimlenebilir mi?

AS 2: Kendilik Hali (Kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak) ve Yenilenme aynı olguya mı işaret eder, birbirinden bağımsız yapılar mıdır?

AS 3: Kendilik Hali (Kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak) ve Yenilenme arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?

AS 4: Turizm ve Kendilik Hali arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?

AS 5: Boş zaman ve Yenilenme arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?

AS 6: Boş Zaman ve Turizm arasındaki ilişki var mıdır, varsa nasıldır?

AS 7: Gönüllük ile Yenilenme arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?

AS 8: Gönüllük ile Turizm arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?

AS 9: Turizm ve Yenilenme arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?

II.6. Araştırma Süreci

Araştırma deseni dört temel aşamayı içermektedir. Bu aşamaların her biri için ayrı saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen saha çalışmaları Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: Araştırmanın Saha Çalışmaları Amaç ve Yöntemleri

SAHA ÇALIŞMALARI	AMACI	YÖNTEMİ
Birinci Saha Çalışması	Yenilenme yapısının kapsamını belirlemek ve ölçek madde havuzu oluşturmak	Açık uçlu veri toplama formuyla yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme
İkinci Saha Çalışması	Yenilenme yapısı ölçeğinin psikometrik nitelikleriyle birlikte keşfetmek. AS 1 ve AS 2 için cevap aramak	Yapılandırılmış veri toplama formuyla yüz yüze görüşme
Üçüncü Saha Çalışması	Yenilenme ölçeğinin psikometrik niteliklerini tekrar test etmek, AS 1’in bulgularını sınamak	Yapılandırılmış veri toplama formuyla yüz yüze görüşme
Dördüncü Saha Çalışması	AS1 ve AS2’yi tekrar sınamak. AS3, AS4, AS5, AS6, AS7, AS8, AS9 için cevap aramak	Yapılandırılmış veri toplama formuyla yüz yüze görüşme

Takip eden kısımda her bir saha çalışması süreci tekrarlanabilirliğe uygun biçimde açıklanmıştır. Raporlamada gösterilen bu hassasiyet, araştırma sürecinin istendiği koşulda başka araştırmacılarca sınanmasına olanak sağlamak amacını taşımaktadır.

II.6.1. Birinci Saha Çalışması

Rekreasyon tanımlarında ortak nokta, (1) boş zaman (2) kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak, (3) gönüllülük olarak belirlenmiştir. Ancak tanımlardaki bu ortak noktalarda bulunan ikinci grup unsurların (kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak) nasıl sağlanacağı belirgin değildir. Oysa bunların anlaşılması rekreasyonun kavramsal içeriği için önemlidir. Bu saptamadan hareketle birinci saha çalışmasının ilk amacı, rekreasyonel amaçların gerçekleştirilebilmesi için yapılan faaliyetleri belirlemektir. Ayrıca faaliyet belirlemesi yoluyla, farklı rekreasyonel amaçların farklı faaliyetler içerip içermediği de saptanmış olacaktır.

Çalışmanın ilk adımını oluşturan birinci saha çalışmasında; literatürdeki önermelerden de hareketle katılımcıların rekreasyon tanımlarında yer alan “kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak” için neler yapmayı tercih ettikleri açık uçlu veri toplama formu aracılığıyla belirlenmiştir. Bu aşamadaki saha çalışmasının amaçları:

1. “Kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak” için yapılan faaliyetlerin neler olduğunun belirlenmesi,
2. Yapılan faaliyetlerde; “kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak” amaçlarına göre farklılaşma olup olmadığının gözlenmesi,
3. “Kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak” için iş veya mesleki anlamda, aslında boş zaman tanımına girmeyen anomalilerin olup olmadığının, yani genel rekreasyon tanımlarındaki kapsamın, katılımcıların açık uçlu söylemleriyle uyum veya uyumsuzluk durumunun gözlenmesi,
4. Sonraki aşamada geliştirilmesi planlanan “Yenilenme” ölçeği için madde havuzu oluşturulmasıdır.

Saha çalışmasının birinci aşaması, toplanan verinin kendini tekrar ettiği ve farklı bir söylem belirlenmediğine kanaat getirilecek noktaya kadar devam etmiştir. Birinci saha çalışmasında toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi sonucu elde edilen bulgular, sonraki adımda geliştirilmesi planlanan ölçek havuzunu oluşturacaktır.

Birinci saha araştırmasının amaçlarına uygun olarak; açık uçlu, yarı yapılandırılmış veri toplama formu kullanılmıştır. Burada amaç, katılımcıların açık uçlu sorulara istediği tarzda ve öznel olarak yanıt vermesini sağlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2008:121). Birinci saha çalışmasının veri toplama formunda aşağıdaki sorular yer almıştır.

- 1- Stresten uzaklaşmak için ne yaparsınız?
- 2- Kafanızı dağıtmak için ne yaparsınız?
- 3- Eğlenmek için ne yaparsınız?
- 4- Sadece kendinizi mutlu etmek için ne yaparsınız?

Nitel araştırmalarda örnek büyüklüğü, toplanacak verinin derinliği ve genişliğine göre farklılık gösterebilir. Daha uzun görüşmeler örneklem büyüklüğünü azaltabileceği gibi kısa görüşmelerde bu sayı artış gösterebilir (Yıldırım & Şimşek, 2008:115). Birinci saha çalışmasında her bir görüşme 5- 10 dakika sürmüştür. Toplam 213 katılımcıdan veri toplanmıştır. Araştırma süresince verilen cevapların yeni ifadeler içermeye durumu takip edilmiş ve farklı bir ifade belirmediği gözlenen aşamaya gelindiğinde (213 katılımcıda) veri toplama süreci son bulmuştur.

2013 yılı Ekim ve Kasım aylarında bizzat tez yazarının kendisi tarafından gerçekleştirilen saha çalışması için belirli bir bölge belirlenmemiş olup, farklı yaş gruplarının farklı tercihlerinin olabileceği düşüncesi ile farklı yerlerde farklı katılımcılarla Mersin'de görüşülmüştür. Veri kapsam zenginliği sağlamak için katılımcıların

olabildiğince “heterojen” yapıda olmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılara yönlendirme yapılmaksızın; soruları istedikleri tarzda ve öznel olarak yanıtlamaları istenmiştir. Bu aşamada katılımcılara konu hakkında detaylı bilgi verilmeksizin, sadece bir ödev kapsamında yapıldığı belirtilmiş ve kimliklerinin gizli tutulacağı güvencesi verilmiştir. Her bir katılımcıdan bu şekilde elde edilen veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. Ölçek psikometrik niteliklerini sınamak için ikinci kez sahaya çıkmadan önce; aynı zamanda ölçek maddelerinin yol göstericisi olan içerik analizi bulgularının ölçme amacına uygunluğunu tartışabilmek amacıyla uzman görüşlerine başvurulmuştur (Karasar, 2002:151). Beş öğretim üyesine seminer şeklinde araştırma ve bulgular sunulmuş ve sonrasında kategoriler ve alt boyutlar, beyin fırtınası (brain storming) formatında değerlendirilmiştir. Bu aşamadan sonra ikinci saha çalışmasının hazırlıkları başlamıştır. İkinci saha çalışması takip eden kısımda açıklanmaktadır.

II.6.2. İkinci Saha Çalışması

İkinci saha çalışmasının amacı; “*yenilenme ayrık (distinctive) nitelikte bir yapı olarak betimlenebilir mi*” ve “*kendilik hali durumu (kafa dağıtmak, eğlenmek, stresten uzaklaşmak, mutlu olmak) ve yenilenme aynı olguya mı işaret eden, birbirinden bağımsız yapılar mıdır*” (AS 1 ve AS 2), sorularına cevap aramaktır. İki araştırma sorusu birbirine bağlıdır ve cevapların geçerliliği için yenilenme ölçeğinin gereken psikometrik nitelikleri sağlaması ön koşuldur.

Birinci aşamada elde edilen verilere uygulanan içerik analizi sonucu saptanan tüm unsurlar, üst soyutlama (abstraction) düzeyine getirilmiş ve tamamı, ikinci saha araştırmasında kullanılacak veri toplama formuna aktarılmıştır. Böylece veri toplama aracı ve sonrasında elde edilmesi planlanan ölçeğin, araştırmacı tercihlerinden arınık olarak katılımcıların tüm söylemlerini kapsar nitelikte olması planlanmıştır.

Veri toplama formunda 19 madde (ifade) yer almıştır. Likert tipi tasarlanan ölçme aracının tepki kategorileri: 1=Hiç Katılmıyorum, 2= Pek Katılmıyorum, 3=Kısmen Katılmıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum şeklinde düzenlenmiştir.

İlk kez önerilmesi amaçlanan “yenilenme” yapısı (re-creation construct) ve bunun için geliştirilmesi planlanan ölçek, üstünde uzlaşa sağlanmış kavramsal bir çerçeve ve belirgin bir teorik geriden destek almamaktadır. Bu kısıt; araştırmacıların kapsam geçerliliğini savunabilmesini güçleştirmektedir. Nitekim bu koşulda “konu uzmanlarına” ölçeği yargılatma yaklaşımı da anlamlı değildir. Bu güçlük karşısında; kapsam geçerliliğini savunabilmek ve ayrıca katılımcıların ölçek maddelerinde verecekleri tepkilerin “araştırmacı yönlendirmesine” maruz kalmadığından emin olarak geçerliliği destekleyebilmek amacıyla, alışılmış tepki kategorilerine “0=Yenilenmekle İlgisiz” kategorisinin eklenmesi uygun görülmüştür. Böylece katılımcıların, yenilenmekle ilgisiz bulunduğu bir ifadeye zorunlu olarak tepki vermesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu tepki kategorisinin bir diğer avantajı ise, katılımcı ifadeye tepki vermediği koşulda boş bırakmasının sebebinin, yenilenmeyle ilgisiz olması mı, sadece bir sebeple maddeyi atlaması mı olduğu ikileminden korunmaktır.

Bilimsel araştırmalarda bulgularının geçerliliğini savunabilmenin ön koşullarından biri nesnellik şartına sadık kalmaktır. Nesnelliğin yolu; veri toplama formu kapsamının, dolayısıyla verinin ve bulguların öznellikten arınık olmasıdır. Ancak olgunun çerçevesini sınırlayan “ölçek madde kapsamı” ve katılımcı düşüncelerini sınırlayan “tepki kategorileri”, doğası gereği araştırmacının benimsediği kavramsal çerçeveden veya teorik geriden kaynaklı bir yönlendirme içermektedir. Bu bakış açısıyla; yenilenme değişkeninin, üstünde uzlaşa sağlanmış bir kavramsal çerçeve ve teorik geriden destek almamasının lehte bir durum olduğu iddia edilebilir. Ama elde edilen bulguların gerçekten

“katılımcıların anladığı yenilenmeyi” yansıttığını savunmayı sağlamaz. Bu amaçla ölçekte yer alan ifadelerin en başında, görünür biçimde; “*Bireysel olarak YENİLENMEK için GEREKEN*” vurgusu yapılmış ve takip eden ifadeler bu giriş ifadesini tamamlar nitelikte kurgulanmıştır. Bu kurgu; “0=yenilenmekle ilgisiz” tepki kategorisiyle birleştiğinde; objektivite argümanları (araştırmacı ön kabulleri ve yönlendirmesinden arınıklık) ve kapsam geçerliliği savunulabilir ve elde edilen yapının gerçekten tüketicini algıladığı “yenilenme” durumunu yansıttığı iddia edilebilir.

İkinci saha çalışması verileri; 2014 yılı Şubat ayında, kolayda örneklem tekniğiyle seçilen 169 katılımcıyla tez yazarı tarafından yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerle Mersin’de toplanmıştır. Kolayda örnekleme, örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir, mevcut birimlerden seçilmesidir (Erkuş, 2009:98). 169 formun gözle yapılan ilk kontrolü ardından sorunlar barındıran 5 tanesi elenmiş, kalan 164 form değerlendirmeye alınmıştır. Rastgele olarak dağıldığı belirlenen eksik veriler, her bir ölçek maddesi için elde edilen verilerin seri ortalaması alınarak tamamlanmış ve sapan değerlerin durumu incelenmiştir. İçinde sapan değere rastlanmamış olan veriler analize alınmıştır. Analiz detayları ilerleyen kısımlarda aktarılacak olmakla birlikte, bu aşamanın sonunda “yenilenme” olarak betimlenebileceği düşünülen bir yapı elde edilmiştir. Takip eden saha çalışması, bu yapının psikometrik niteliklerini tekrar sınavıp emin olmak için tasarlanmıştır.

II.6.3. Üçüncü Saha Çalışması

Üçüncü saha çalışmasında “Yenilenme” ölçeğinin güvenilirliği “tekrar test” yaklaşımıyla sınanmıştır. Bu yaklaşımda bir test ya da ölçeğin tutarlılığı, farklı zamanlarda yapılan ölçüm sonuçlarının benzerliliği ile belli olur (Çakmur, 2012:340). Veri toplama

formu genel olarak ikinci saha çalışmasıyla aynı olmakla birlikte, “yenilenme” değişkeni dışındaki diğer değişkenler gereksiz zaman kaybına neden olmamak için çıkartılmıştır.

Üçüncü saha çalışması verileri; 2014 yılı Nisan ayında, kolayda örneklem tekniğiyle seçilen 154 katılımcıyla tez yazarı tarafından yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerle Kayseri’de toplanmıştır. Analiz aşamasında rutin süreçler takip edilmiştir ve detaylar “Analiz ve Bulgular” bölümünde açıklanmıştır. Üçüncü saha çalışmasında yenilenme ölçeğinin tekrar test güvenilirliğinden emin olduktan yani AS 1’in cevabını savunabilir hale geldikten sonra, araştırmanın diğer sorularına cevap aramak amacıyla dördüncü saha çalışmasına geçilmiştir.

II.6.4. Dördüncü Saha Çalışması

Dördüncü saha çalışmasında; AS 3, AS 4, AS 5, AS 6, AS 7, AS 8 ve AS 9’a cevap bulmak amaçlanmaktadır. Ayrıca önceki saha çalışmalarında cevabı gözlenmiş olan AS 1 ve AS 2’nin de tekrar sınaması yapılmıştır. Bu çalışmada artık nihai cevaplara ulaşılabileceği öngörüldüğü için, veri toplama formunda yer alan ölçek ifade yapılarında ve tepki kategorilerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Araştırma sorularında yer alan tüm unsurlar için (yenilenme, kendilik hali, turizme katılma durumu, boş zaman durumu, gönüllülük durumu) ölçme ifadeleri veri toplama formuna yansıtılmıştır. Tepki kategorilerinden 0=*yenilenmekle ilgisiz* kategorisi çıkartılmış; kapsam geçerliliğini bir başka şekilde tekrar sınamak için bu defa yenilenme ölçek maddelerinin ardına bir bütünsel yenilenme maddesi (Kendimi yenileyebiliyorum) eklenmiştir. Likert tipi ölçek için kullanılan tepki kategorileri: 1=Hiç Katılmıyorum, 2= Pek Katılmıyorum, 3=Kısmen Katılmıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum şeklindedir.

Dördüncü saha çalışması verileri; 2014 yılı Mayıs ayında, kolayda örneklem tekniğiyle seçilen 208 katılımcıyla tez yazarı tarafından yüz yüze gerçekleştirilen

görüşmelerle İzmir’de toplanmıştır. Dördüncü saha çalışmasından kullanılabilir 206 form elde edilmiştir. Bu aşamada da rastgele olarak dağıldığı belirlenen eksik veriler, her bir ölçek maddesi için elde edilen verilerin seri ortalaması alınarak tamamlanmıştır. Veri setinde sapan değere rastlanmamıştır.

Bu aşamada tezde cevabı aranan soruların geçerli ve güvenilir cevaplarına ulaşıldığı değerlendirilmesiyle saha çalışmalarına son verilmiştir. Her bir saha çalışmasının hemen ardından yapılan, bu yönüyle sonraki saha araştırmasına yol gösterici olan “analiz ve bulgular”, tez raporlama sistematığının gereği olarak takip eden bölümde açıklanmaktadır.

III. BÖLÜM

ANALİZ ve BULGULAR

Üçüncü bölümde, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü saha çalışmalarına ilişkin analizler ve bu analizler ile edilen bulgular yer almaktadır. İlk olarak analiz süreçleri özetlenmiş ve daha sonra her bir saha çalışmasına ilişkin analiz ve bulgular kendi başlıkları altında ele alınmıştır.

III.1. Analiz Süreci

Her bir saha çalışması için elde edilen veriler amaçlar doğrultusunda analiz edilmiştir. Verilerin analizinde izlenen süreçler Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4: Verilerin Analizinde İzlenecek Aşamalar

Birinci Saha Çalışması Analizleri

Analizler	Amaç
Betimsel analizler	Verileri düzenlemek.
İçerik analizi	Katılımcıların görüşlerinin içeriklerini belirlemek ve kategorilere ayırmak.

İkinci Saha Çalışması Analizleri

Analizler	Amaç
Betimsel Analizler	Ölçek maddelerini betimlemek.
Açıklayıcı faktör analizi	Yenilenme ölçeğinin faktör yapısını ve psikometrik niteliklerini belirlemek.
Doğrulayıcı faktör Analizi	Yenilenme ölçeğinin faktör yapısını ve belirlenen psikometrik niteliklerini doğrulamak.

Üçüncü Saha Çalışması Analizleri

Analizler	Amaç
Betimsel Analizler	Ölçek maddelerini betimlemek.
Açıklayıcı faktör analizi	Yenilenme ölçeğinin faktör yapısını ve psikometrik niteliklerini tekrar sınamak.
Doğrulayıcı faktör Analizi	Yenilenme ölçeğinin faktör yapısını ve psikometrik nitelikleri sınamasını doğrulamak.

Dördüncü Saha Çalışması Analizler

Analizler	Amaç
Betimsel Analizler	Ölçek maddelerini betimlemek.
Açıklayıcı faktör analizi	Yenilenme ölçeğinin faktör yapısını ve psikometrik niteliklerini tekrar sınamak.
Korelasyon analizi	Elde edilen faktörler arasında ilişki olup olmadığını ve ilişki varsa yönünü belirlemek ve tez çalışmasının araştırma sorularına paralel olarak saha çalışması amacına yönelik araştırma sorularına cevap bulmak.

Her bir saha çalışmasından elde edilen veriler, o aşamanın amaçları doğrultusunda analiz edilmiştir. Veri analizlerine ilişkin detaylar, elde edilen bulgular ve yorumları takip eden kısımlarda açıklanmaktadır.

III.2. Birinci Saha Çalışması Analiz ve Bulgular

Her bir katılımcıdan açık uçlu veri toplama formu ile elde edilen veriler, nitel bir analiz tekniği olan içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu durumda çalışmada izlenen süreç açısından içerik analizinin ne olduğu ve hangi aşamalardan geçtiği öncelikle özetlenmiştir:

İçerik analizi, katılımcıların görüşlerinin içeriklerini sistematik olarak tanımlamak amacıyla, gözlem ve görüşme dokümanlarının, mülakat dökümlerinin ya da kayıtlarının karakterize edilmesi ve karşılaştırılması için kullanılan bir tekniktir (Yıldırım & Şimşek, 2008:227). İçerik analizinde önemli olan üç yön vardır; araştırma sürecini belirli kural ve prosedürlere uygun bir şekilde yürüterek *tarafsız* olmak, bu kural ve prosedürlerin tutarlı bir biçimde uygulanması ile *sistematik* olmak ve bulguların teorik ilgi ve bağlantısının kurulabilmesi için *genellik* sağlanmaktadır (Altunışık, Çoşkun, Bayraktaroğlu & Yıldırım, 2012:324).

İçerik analizi sürecinde veriler dört aşamada analiz edilir (Yıldırım & Şimşek, 2008:227-240; Altunışık ve diğ., 2012:324);

1- *Verilerin kodlanması*; veriler arasında yer alan anlamlı bölümlere (bir sözcük, cümle, paragraf gibi) isim verilmesi sürecidir. Bu süreçte araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmaya çalışır. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan bölümler (sözcük, cümle veya paragraf) araştırmacı tarafından kodlanır yani isimlendirilir.

2- *Temaların bulunması*; ilk aşamada ortaya çıkan kodlardan yola çıkarak verileri, genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temaların bulunması gereklidir. Burada, kodlar arasındaki ortak yönler bulunmaya çalışılır. Bu bir anlamada tematik kodlama işlemidir ve toplanan verilerin kodlar aracılığı ile kategorize edilmesidir.

3- *Verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi*; bu süreçte araştırmacı, ilk iki aşama sonucunda topladığı verileri düzenleyebileceği bir sistem oluşturur. Üçüncü aşamada ise araştırmacı, bu sisteme göre elde edilen verileri düzenler ve bu şekilde belirli olgulara göre verileri tanımlamak ve yorumlamak mümkün olabilir. Bu aşamada araştırmacı, kendi görüş ve yorumlarına yer vermez ve toplanmış bilgileri işlenmiş bir biçimde okuyucuya sunar.

4- *Bulguların yorumlanması*; ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulguların araştırmacı tarafından yorumlanması ve bazı sonuçlarının çıkarılması bu aşamada yapılır. Burada araştırmacı, topladığı verilere anlam kazandırmak ve bulgular arasındaki ilişkileri açıklamak, neden-sonuç ilişkileri kurmak, bulgulardan bir takım sonuçlar çıkarmak ve elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapmak zorundadır.

Yukarıda sözü edilen bu dört aşama, her zaman birbirinden belirgin bir biçimde ayrılmayabilir; örneğin, birinci aşamada yapılan kavramsal kodlama ile ikinci aşamadaki tematik kodlama birleştirilebilir ve bu süreçte benimsenebilecek esnek bir yaklaşımla, kodlar ve temalar çeşitli değişikliklere uğrayabilir (Yıldırım & Şimşek, 2008:240)

Literatür aracılığı ile açıklanan içerik analizi ve süreçleri doğrultusunda, araştırmaya ait veri analizinde izlenen süreç ise şöyledir; (1) toplanan veriler ilk olarak, hangi katılımcının, hangi soruda ne ifade ettiğine yani belirtmiş oldukları tercihlerine daha kolay ulaşabilmek için her bir katılım formu numaralandırılmıştır. (2) İkinci aşamada her bir katılım formundaki her soru için ayrı ayrı, sıklık düzeyine göre kendi içinde bütünlük oluşturan ifadeler kodlandırılmıştır yani bu ifadelere ortak bir isim verilmiştir. Ayrıca her bir kodun yanına, o kodla ilgili olan katılımcı numarası yazılarak belirtilmiştir. (3) Ortak bir bütünlük oluşturan ifadelerin isimlendirilmesinin ardından, bu seferde ortak özellik taşıyan kodlar kategorize edilmiş ve her bir sorunun kategorileri ayrı ayrı tablolarda gösterilmiş ve frekans dağılım tabloları oluşturulmuştur. (4) Dördüncü aşamada ise elde edilen bulgular tablolar yardımıyla anlaşılır bir şekilde tanımlanmış ve yorumlanmıştır. (5) Son olarak araştırmaya katılan 213 katılımcının yaş ve cinsiyet guruplarına göre dağılımı oluşturulmuştur. Bu dağılım ise Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Özelliklerinin Betimlenmesi

	KADIN $\sum_i$	%	ERKEK $\sum_i$	%
17- 19 yaş	31	20	2	3,5
20 - 24 yaş	69	44,5	10	17,2
25 - 29 yaş	27	17,5	13	22,5
30 - 34 yaş	9	5,8	9	15,5
35 - 39 yaş	4	2,5	6	10,3
40 - 44 yaş	8	5,2	4	6,8
45 ve üstü	7	4,5	14	24,2
$\sum_{i(213)}$	155		58	

Belirtilen analiz süreci aşamaları doğrultusunda veri toplama formunda yer alan her bir soru için alınan cevaplara yönelik içerik analizi bulguları, takip eden kısımda kendi başlıkları altında verilmiştir.

III.2.1. Stresten Uzaklaşma Faaliyetleri

Araştırmaya katılan 213 katılımcının “Stresten uzaklaşmak için ne yaparsınız?” araştırma sorusu için elde edilen ifadeleri, sıklık düzeylerine göre kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde kodlandırılmıştır. Tablo 6’da bu katılımcı ifadeleri ve frekansları gösterilmektedir.

Tablo 6: Stresten Uzaklaşma Faaliyetlerini İçeren Katılımcı İfadeleri ve Frekansları

1. Müzik Dinlemek-	(55)	18. Yemek Yemek(Yemeğe Çıkmak)-	(3)
2. Yalnız Kalmak-Sessiz Ortam-	(33)	19. Ağlamak-	(2)
3. Uyumak-	(18)	20. Bisiklet Sürmek-	(2)
4. Yürüyüş Yapmak-	(14)	21. Enstrüman Çalmak-	(2)
5. Kitap Okumak-	(14)	22. İnternette Takılmak-	(2)
6. Gezmek-	(14)	23. Kickbocks-	(2)
7. Egzersiz Yapmak-	(9)	24. Balık Tutma-	(1)
8. Yaylaya-Bahçeye Gitmek-	(7)	25. Bulmaca Çözme-	(1)
9. Seyahat-Tatil-	(7)	26. İbadet-	(1)
10. Maç-Tv-Dizi İzlemek-	(7)	27. İddaa Oynamak-	(1)
11. Alışveriş-	(7)	28. Sinemaya Gitmek-	(1)
12. Ev işi Yapmak-	(6)	29. Süslenme-	(1)
13. Dans Etmek-	(5)	30. Şarkı Söylemek-	(1)
14. Alkol-	(3)	31. Play Station-	(1)
15. Mesleki Uğraş-	(3)	32. Voleybol-	(1)
16. Olumlu Düşünmek-	(3)	33. Yoga-	(1)
17. Resim Yapmak-	(3)		

“Stresten uzaklaşmak için ne yaparsınız?” araştırma sorusuna yönelik elde edilen toplam ifade 258 olmakla birlikte, ortak yönlerine göre 2 temel, 4 alt kategori altında toplanmıştır. Bu kategorilerden ilkinde, katılımcının fiziksel olarak aktif olduğu faaliyetler (rekabete dayalı ve rekabete dayalı olmayan aktif faaliyetler) adı verilirken, ikinci kategoriye, katılımcının fiziksel olarak aktif olmadığı faaliyetler (rekabete dayalı ve

rekabete dayalı olmayan pasif faaliyetler) adı verilmiştir. Tablo 7’de ise elde edilen 258 ifadenin kategorilere göre sayısallaştırılmış şekli ve frekans dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 7: Stresten Uzaklaşma Faaliyetleri Kategorileştirilmesi

		$\sum_i$	$\sum_i (258)$
Katılımcının fiziksel olarak aktif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı aktif faaliyetler	3	84
	Rekabete dayalı olmayan aktif faaliyetler	81	
Katılımcının fiziksel olarak pasif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı pasif faaliyetler	1	146
	Rekabete dayalı olmayan pasif faaliyetler	145	
Etkileşim temelli faaliyetler		23	23
Analize dâhil edilmeyen		5	5

Tablo 7’de özetlenen verilerde en dikkat çekici unsur, katılımcıların aktif veya pasif faaliyet gruplarının her ikisinde de rekabete dayalı faaliyetlere gözle görülür ölçüde az atıf yapmış olmalarıdır. Bu durumda ilk intiba kişilerin stresten uzaklaşmak için rekabet içermeyen faaliyetleri tercih etmeleridir. Rekabetin stres unsuru içerebileceğinden hareketle bu bulgu akla yakın gözükmemektedir.

“Stresten uzaklaşmak için ne yaparsınız?” sorusuna yönelik katılımcıların, rekabete dayalı olmayan pasif faaliyet ve diğer faaliyet tercihlerini belirten ifadelerden bir kaçısı ise şöyledir;

72 numaralı katılımcı “*şarkı söylerim*”, 117 numaralı katılımcı “*bulmaca çözerim*”, 157 numaralı katılımcı “*yemeğe çıkarım*”, 169 numaralı katılımcı “*yalnız kalırım*”, 178 numaralı katılımcı “*müzik dinlerim*”, 201 numaralı katılımcı “*uyurum*”.

Rekabete dayalı olmayan aktif faaliyet tercihlerini içeren ifadeler;

21 numaralı katılımcı “*yürüyüş yaparım*”, 38 numaralı katılımcı “*dans ederim*”
86 numaralı katılımcı “*seyahat ederim*”, 97 numaralı katılımcı “*gitar çalarım*”, 176 numaralı katılımcı “*resim yaparım*” 204 numaralı katılımcı “*bisiklet sürerim*”.

Katılımcıların çoğunluk gösteren ifadelerinin dışında kategori tablosunda yer alan ve bu kısımda düşük bir paya sahip olan, etkileşim temelli faaliyet tercihlerine yönelik ifadeler ise şöyledir;

13 numaralı katılımcı “*sevdiklerimle vakit geçiririm*”, 65 numaralı katılımcı “*arkadaşlarımla sohbet ederim*”, 129 numaralı katılımcı “*çocuğumla vakit geçiririm*”.

Analize dâhil edilmeyen söylemler;

7 numaralı katılımcı “*bir şey yapmayı beceremiyorum*”, 59 numaralı katılımcı “*stressiz bir yaşamım var*”, 136 numaralı katılımcı “*strese pek inanmam*”, ifadeleridir.

III.2.2. Kafa Dağıtma Faaliyetleri

Araştırmaya katılan 213 katılımcının “Kafanız dağıtmak için ne yaparsınız?” sorusu için elde edilen ifadeleri, sıklık düzeylerine göre kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde kodlandırılmıştır. Tablo 8’de bu katılımcı ifadeleri ve frekansları gösterilmektedir.

Tablo 8: Kafa Dağıtma Faaliyetlerini İçeren Katılımcı İfadeleri ve Frekansları

1. Müzik Dinlemek-	(47)	21. Yemek Yemek-	(3)
2. Gezmek Dolaşmak-	(21)	22. İyi Düşünmek-	
3. Tv-Maç-Dizi İzlemek-	(20)	Kendini Motive Etmek-	(2)
4. Alışveriş Yapmak-	(16)	23. Sinemaya Gitmek-	(2)
5. Kitap Okumak-	(15)	24. Ağlamak-	(1)
6. Yürüyüş Yapmak-	(14)	25. Bağırarak-	(1)
7. Alkol-	(9)	26. Enstrüman Çalmak-	(1)
8. İnternet Bazlı Oyun-	(8)	27. Evde Oturmak -	(1)
9. Dans Etmek-	(7)	28. Fotoğraf Çekmek -	(1)
10. Uyumak-	(7)	29. Futbol Oynamak -	(1)
11. Yalnız Kalmak-Sessiz Ortam-	(7)	30. Gazete Okumak-	(1)
12. Ev işi Yapmak-Yemek Yapmak-	(6)	31. İbadet Etmek-	(1)
13. Deniz Kenarına Gitmek-	(5)	32. Kendine hediye almak-	(1)
14. Mesleki Uğraş-	(5)	33. Kumar Oynamak-	(1)
15. Tatil-Seyahat-	(5)	34. Maç İzlemek-	(1)
16. Egzersiz Yapmak(Spor)-	(4)	35. Okey Oynamak-	(1)
17. Süslenmek-	(4)	36. Örgü Örmek-	(1)
18. Değişik Uğraşlar-	(3)	37. Play Station Oynamak-	(1)
19. Müzikli Ortam-	(3)	38. Telefonla Oynamak	(1)
20. Parti-Eğlence-	(3)	39. Voleybol Oynamak-	(1)
		40. Yoga Yapmak-	(1)

“Kafanız dağıtmak için ne yaparsınız?” araştırma sorusuna yönelik 261 ifade elde edilmiştir. İfadeler derinlemesine incelendiğinde, “stresten uzaklaşmak için ne yaparsınız” sorusuna verilen cevaplarla benzer kategorilere ayrıldıkları görülmüştür. Kategoriler tablo 9’da özetlenmektedir.

Tablo 9: Kafa Dağıtma Faaliyetleri Kategorileştirilmesi

		Σ_i	$\Sigma_{i(261)}$
Katılımcının fiziksel olarak aktif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı aktif faaliyetler	2	89
	Rekabete dayalı olmayan aktif faaliyetler	87	
Katılımcının fiziksel olarak pasif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı pasif faaliyetler	11	144
	Rekabete dayalı olmayan pasif faaliyetler	133	
Etkileşim temelli faaliyetler		26	26
Analize dâhil edilmeyen		2	2

Tablo 9’da özetlenen verilerde en dikkat çekici unsur, katılımcıların aktif veya pasif faaliyet gruplarının her ikisinde de rekabete dayalı faaliyetlere gözle görülür ölçüde az atıf yapmış olmalarıdır. Bu durumun “stresten uzaklaşmak için ne yaparsınız” sorularına verilen cevapların analizinde de aynı ifadelerin belirmiş olması diğer bir dikkat çekici noktadır.

Elde edilen bu veriler doğrultusunda “Kafanızı dağıtmak için ne yaparsınız?” sorusuna yönelik katılımcıların, rekabete dayalı olmayan pasif faaliyet ve diğer faaliyet tercihlerini belirten ifadelerinden bir kaçı ise şöyledir;

18 numaralı katılımcı “*TV izlerim*”, 41 numaralı katılımcı “*bakım yaparım*”, 98 numaralı katılımcı “*alkol alırım*”, 133 numaralı katılımcı “*eğlenirim*”, 116 numaralı katılımcı “*gazete okurum*”, 180 numaralı katılımcı “*sinemaya giderim*”.

Rekabete dayalı olmayan aktif faaliyet tercihlerini içeren ifadeler;

23 numaralı katılımcı “*tatile çıkarım ve bu sayede yaşadığım ortamı değiştiririm*”, 61 numaralı katılımcı “*alışveriş yaparım*” 181 numaralı katılımcı “*gezerim*”, 206 numaralı katılımcı “*fotoğraf çekerim*”, 210 numaralı katılımcı “*spor yaparım*”.

Katılımcıların çoğunluk gösteren ifadelerinin dışında kategori tablosunda yer alan ve bu kısımda yine az bir paya sahip olan, etkileşim temelli faaliyet tercihlerine yönelik ifadeler ise şöyledir;

13 numaralı katılımcı “*sevdiklerimle vakit geçiririm*”, 87 numaralı katılımcı “*arkadaşlarımı arar sohbet ederim*”, 114 numaralı katılımcı “*arkadaşlarla oturup laflarım*”.

Analize dâhil edilmeyen söylemler ise;

159 numaralı katılımcı “*bir yerlere takılırım*”, 172 numaralı katılımcı “*özgür takılmak isterim*”, ifadeleridir.

III.2.3. Eğlenme Faaliyetleri

Araştırmaya katılan 213 katılımcının “Eğlenmek için ne yaparsınız?” araştırma sorusu için elde edilen ifadeleri, sıklık düzeylerine göre kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde kodlandırılmıştır. Tablo 10’da bu katılımcı ifadeleri ve frekansları gösterilmektedir.

Tablo 10: Eğlenme Faaliyetleri Katılımcı İfadeleri ve Frekansları

1. Gezmek-	(22)	16. Kağıt Oynamak	(2)
2. Müzik Dinlemek-	(18)	17. Kitap Okumak-	(2)
3. Konser-Müzikli Ortam-Bar-	(17)	18. Doğaya Gitmek-	(2)
4. Seyahat-Tatil-	(15)	19. Mesleki Uğraş-	(2)
5. Alışveriş-	(14)	20. Araba Sürmek-	(1)
6. Dans Etmek-	(9)	21. Av-	(1)
7. Tv-Dizi-Film Seyretmek-	(6)	22. Az Çalışmak-	(1)
8. İnternet Bazlı Oyun-	(5)	23. Bisiklet Sürmek-	(1)
9. Parka(Lunaparka Gitmek)-	(5)	24. Kayak Yapmak-	(1)
10. Sinemaya Gitmek-	(5)	25. Kumar Oynamak-	(1)
11. Yemek Yemek(Yemeğe Çıkmak)-	(4)	26. Maç İzlemek-	(1)
12. Alkol-	(4)	27. Play Station Oynamak-	(1)
13. Egzersiz Yapmak(Spor)-	(3)	28. Sigara İçmek-	(1)
14. Ev işi Yapmak-	(3)	29. Şiir-Türkü Söylemek-	(1)
15. Okey Oynamak-	(3)		

“Eğlenmek için ne yaparsınız?” araştırma sorusuna yönelik toplam 237 ifade bulunmaktadır. Tablo 11’de bu ifadeler ortak yönlerine göre yapılmış kategoriler tablosu gösterilmektedir.

Tablo 11: Eğlenme Faaliyetleri Kategorileştirilmesi

		Σ_i	$\Sigma_i (237)$
Katılımcının fiziksel olarak aktif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı aktif faaliyetler	2	80
	Rekabete dayalı olmayan aktif faaliyetler	78	
Katılımcının fiziksel olarak pasif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı pasif faaliyetler	12	74
	Rekabete dayalı olmayan pasif faaliyetler	62	
Etkileşim temelli faaliyetler		71	71
Analize dâhil edilmeyen		12	12

Üçüncü soru kategorisinde de kategorilere verilen tepkiler bakımından rekabete dayalı olan faaliyetlere az vurgu yapılmış olması dikkat çekicidir.

Elde edilen bu veriler doğrultusunda “Eğlenmek için ne yaparsınız?” sorusuna yönelik katılımcıların, rekabete dayalı olmayan aktif faaliyetler ve diğer faaliyet tercihlerini belirten ifadelerinden bir kaçını aşağıda örneklenmiştir;

11 numaralı katılımcı “*lunaparka giderim*”, 58 numaralı katılımcı “*spor yaparım*”, 104 numaralı katılımcı “*tatile çıkarım*”, 114 numaralı katılımcı “*kayak gibi adrenalin içerikli aktivitelerde bulunurum*” 131 numaralı katılımcı “*ava giderim*”, 146 numaralı katılımcı “*alışveriş yaparım*”, 182 numaralı katılımcı “*ev işi yaparım*”.

Etkileşim temelli tercihlerini içeren ifadeler;

27 numaralı katılımcı “*ailemle pikniğe giderim*”, 77 numaralı katılımcı “*arkadaşlarımla bir araya gelirim*” 119 numaralı katılımcı “*sevdiklerimle zaman geçiririm*”, 159 numaralı katılımcı “*ailemle birlikte olurum*”, 210 numaralı katılımcı “*arkadaşlarımla görüşürüm*”.

Rekabete dayalı olmayan pasif faaliyet ifadeleri ise;

17 numaralı katılımcı “*konsere giderim*”, 122 numaralı katılımcı “*makale yazarım*” 127 numaralı katılımcı “*şiiir ve türkü söylerim*”, 196 numaralı katılımcı “*araba sürerim*”.

Katılımcıların çoğunluk gösteren ifadelerinin dışında, kategori tablosunda minimum çoğunluğa sahip olan, rekabete dayalı pasif faaliyet tercihlerine yönelik ifadeleri;

8 numaralı katılımcı “*internette oyun oynarım*”, 71 numaralı katılımcı “*okey oynarım*” 157 numaralı katılımcı “*arkadaşlarla kağıt oynarım*”, 163 numaralı katılımcı “*kağıt oynarım*”.

Rekabete dayalı aktif faaliyet tercihlerinin yer aldığı ifadeler;

67 numaralı katılımcı “*top oynarım*”, 201 numaralı katılımcı “*futbol oynarım*”.

Analize dâhil edilmeyen söylemler ise,

5 numaralı katılımcı “*zaman yok*”, 34 numaralı katılımcı “*hoşuma giden şeyi yaparım*”, 83 numaralı katılımcı “*sinek tutar kanatlarını koparırım*”, 110 numaralı katılımcı “*hiçbir şey*”, şeklindedir.

III.2.4. Sadece Kendini Mutlu Etme Faaliyetleri

Araştırmaya katılan 213 katılımcının “Sadece kendinizi mutlu etmek için ne yaparsınız?” araştırma sorusu için elde edilen ifadeleri, sıklık düzeylerine göre kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde kodlandırılmıştır. Tablo 12’de bu katılımcı ifadeleri ve frekansları gösterilmektedir.

Tablo 12: Sadece Kendini Mutlu Etme Faaliyetleri Katılımcı İfadeleri ve Frekansları

1. Gezmek-	(22)	16. Kağıt Oynamak	(2)
2. Müzik Dinlemek-	(18)	17. Kitap Okumak-	(2)
3. Konser-Müzikli Ortam-Bar-	(17)	18. Doğaya Gitmek-	(2)
4. Seyahat-Tatil-	(15)	19. Mesleki Uğraş-	(2)
5. Alışveriş-	(14)	20. Araba Sürmek-	(1)
6. Dans Etmek-	(9)	21. Av-	(1)
7. Tv-Dizi-Film Seyretmek-	(6)	22. Az Çalışmak-	(1)
8. İnternet Bazlı Oyun-	(5)	23. Bisiklet Sürmek-	(1)
9. Parka(Lunaparka Gitmek)-	(5)	24. Kayak Yapmak-	(1)
10. Sinemaya Gitmek-	(5)	25. Kumar Oynamak-	(1)
11. Yemek Yemek(Yemeğe Çıkmak)-	(4)	26. Maç İzlemek-	(1)
12. Alkol-	(4)	27. Play Station Oynamak-	(1)
13. Egzersiz Yapmak(Spor)-	(3)	28. Sigara İçmek-	(1)
14. Ev işi Yapmak-	(3)	29. Şiir-Türkü Söylemek-	(1)
15. Okey Oynamak-	(3)		

“Sadece kendinizi mutlu etmek için ne yaparsınız?” araştırma sorusuna yönelik toplam 243 ifade bulunmaktadır. Bu ifadeler Tablo 13’de ortak yönlerine göre kategorize edilmiştir. Kategorizasyon, ilk üç soruyla benzer niteliktedir.

Tablo 13’de, elde edilen 243 ifadenin kategorilere göre sayısallaştırılmış şekli gösterilmektedir.

Tablo 13: Sadece Kendini Mutlu Etme Faaliyetleri Kategorileştirilmesi

		Σ_i	$\Sigma_i (243)$
Katılımcının fiziksel olarak aktif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı aktif faaliyetler	3	83
	Rekabete dayalı olmayan aktif faaliyetler	80	
Katılımcının fiziksel olarak pasif olduğu faaliyetler	Rekabete dayalı pasif faaliyetler	4	112
	Rekabete dayalı olmayan pasif faaliyetler	108	
Etkileşim temelli faaliyetler		31	31
Analize dâhil edilmeyen		17	17

Diğer soru kategorilerinde olduğu gibi, kendini mutlu etmeye yönelik verilen tepkiler içinde de rekabete dayalı olan faaliyetlere oldukça az vurgu yapılmış olması yine burada da dikkat çekmektedir.

Elde edilen bu veriler doğrultusunda “Sadece kendiniz mutlu etmek için ne yaparsınız?” sorusuna yönelik katılımcıların, rekabete dayalı olmayan pasif faaliyetler ve diğer faaliyet tercihlerini belirten ifadelerinden bir kaçı ise şöyledir;

21 numaralı katılımcı “*yemek yerim*”, 32 numaralı katılımcı “*futbol maçı seyrederim*”, 69 numaralı katılımcı “*tiyatroya giderim*”, 179 numaralı katılımcı “*kuran okurum*” 200 numaralı katılımcı “*uyurum*”.

Rekabete dayalı olmayan aktif faaliyetlere yönelik ifadeler,

33 numaralı katılımcı “*sahile giderim*”, 44 numaralı katılımcı “*tatile giderim*” 90 numaralı katılımcı “*AVM’ de gezerim*”, 121 numaralı katılımcı “*seks yaparım*”, 162 numaralı katılımcı “*gezerim*”.

Etkileşim temelli tercihlerini içeren ifadeler,

131 numaralı katılımcı “*eşimle vakit geçiririm*”, 136 numaralı katılımcı “*başkalarını mutlu ederim*”, 180 numaralı katılımcı “*sevgilimle vakit geçiririm*”.

Katılımcıların çoğunluk gösteren ifadelerinin dışında, kategori tablosunda minimum çoğunluğa sahip olan, rekabete dayalı pasif faaliyet tercihlerine yönelik ifadeleri;

99 numaralı katılımcı “*kâğıt oyunları oynarım*”, 173 numaralı katılımcı “*bilgisayarda oyun oynarım*”.

Rekabete dayalı aktif faaliyet tercihlerinin yer aldığı ifadeleri ve

67 numaralı katılımcı “*futbol ve voleybol oynarım*”, 81 numaralı katılımcı “*voleybol oynarım*”.

Analize dâhil edilmeyen söylemler ise,

25 numaralı katılımcı “*hayatımı ideallerim doğrultusunda şekillendirmeye özen gösteririm*”, 38 numaralı katılımcı “*her şey*”, 78 numaralı katılımcı “*hayal kurarım*”, 110 numaralı katılımcı “*hiçbir şey*”, şeklindedir.

Birinci saha çalışması bulguları genel olarak değerlendirildiğinde; stresten uzaklaşmak, kafa dağıtmak, eğlenmek ve mutlu olmak için, rekabete dayalı olmayan faaliyetlerin ön plana çıktığı, ayrıca rekabete dayalı olmayan aktif ve pasif faaliyet frekansları arasında dikkat çekici bir fark olmadığı gözlenmiştir. Her dört amaç için gerçekleştirilen faaliyetler benzerlik göstermiştir. Bu bulgu; bir faaliyetin faydasına yönelik anlamı belirleyen kişinin bakış açısı olduğunu düşündürmektedir.

Analizlerin diğer bir sonucu ise; katılımcıların faaliyet tercihlerini belirten ifadelerinde turizmin çok az belirmesidir. 213 katılımcıdan elde edilen toplam 999 ifadeden sadece 34’ünde turizm veya seyahat vurgusu vardır. Elbette araştırma tasarımının doğası gereği bu bulguya geçerli ve güvenilir bir anlam yüklemek doğru değildir. Fakat sonraki araştırma aşamalarında dikkate alınmasına karar verilmiştir.

Rekreasyonun iş dışı amaçlarla ve iş dışı zamanda yapıldığı belirtilmekteydi. Bazı katılımcıların ifadesi doğrultusunda; işle ilgili faaliyetlerinin de kendilik haline

olumlu etki yapabildiği anlaşılmıştır. Bu bulgu karşımıza, “rekreasyon gerçekten boş zaman temelli bir faaliyet midir” sorusunu çıkartmaktadır.

Literatüre göre rekreasyon çalışma dışı zamanın içindeki boş zamanda yapılmaktaydı. Fakat katılımcılar; “etkileşim temelli” olarak etiketlenen boyut altında aileyle bir arada olmayı rekreasyon olarak gördüklerini belirtmektedirler. Oysa örneğin aileye karşı sorumluluk nedeniyle yapılan etkileşimli faaliyetler, rekreasyon sayılmamaktaydı ve “serbest zaman” içine girmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde; çalışma verilerine göre, rekreasyonun zaman odaklı bir kapsamda tanımlanması sıkıntılar barındırabilir. Sonraki saha çalışmasında; rekreasyon tanımı için boş zaman perspektifinin geçerli olup olmadığının dikkatle gözlenmesine karar verilmiştir.

III.3. İkinci Saha Çalışması Analiz ve Bulgular

Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmalarının ikinci aşamasında, yapılandırılmış anket formu ile 2014 yılı Şubat ayında gerçekleştirilen ve 162 katılımcıdan oluşan araştırma yer almaktadır. Burada amaç, elde edilen veriler sonucu yenilenme ölçeğini geliştirmek ve araştırma sorularına (AS 1 ve AS 2) cevap aramaktır.

III.3.1. Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi

Veri toplama formunu yanıtlayan katılımcıların özelliklerini gösteren bulgular Tablo 14’de sunulmuştur. Buna göre katılımcılar büyük oranda (% 79) 20-37 yaş arasındadır. 20 yaş altı katılımcılar (% 8,6) ile 38-50 yaş arası katılımcı oranları birbirine yakınlık gösterirken, 50 yaş üstü (% 2,5) katılımcılar en düşük orana sahiptir.

Tablo 14: Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi (n=162)

Yaş	N	%
20 yaş altı	14	8,6
20 – 37	128	79,0
38 – 50	16	9,9
50 yaş üstü	4	2,5
Toplam	162	100
Çalışıyor musunuz	N	%
Evet	92	56,8
Hayır	70	43,2
Toplam	162	100

Tablo 14’te yer alan ve bir diğer katılımcı özelliğini içeren kısımda ise, çalışan katılımcılar % 56,8 iken çalışmayan katılımcıların % 43,2 oranında olduğu görülmektedir.

III.3.2. Ölçek Maddelerinin Betimlenmesi

Ölçek maddelerine verilecek tepkilerin araştırmacı yönlendirmesine maruz kalmadığından emin olarak geçerlilik argümanını destekleyebilmek için “0=Yenilenmekle İlgisiz” ifadesinin konulduğu ölçekte, katılımcıların, yenilenmekle ilgisiz bulduğu bir ifadeye zorunlu olarak tepki vermesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Böylece yapıyla (construct) ilgili olmayan maddeler doğrudan katılımcı değerlendirmesine sunulmuş ve madde kapsamının, geçerliliği desteklemesi amaçlanmıştır. Tablo 15’de hangi maddelerin yenilenmekle ilgisiz olduğu ve bu maddelere yanıt veren katılımcı sayıları ve frekansları verilmiştir.

Tablo 15: Ölçekte Yer Alan (0) “Yenilenmekle İlgisiz” Tepki Kategorisi Bulguları (n=162)

	Yenilenmekle İlgisiz (n)	%
6- Başka mekânlara seyahat etmek	2	0,07
7- Elektronik araçlarla (TV, Telefon, tablet, bilgisayar) vakit geçirmek	8	0,28
10- Eğlenmek	1	0,04
12- Stresten uzaklaşmak	3	0,09
13- Mutlu olmak	2	0,07
14- Sadece kendi istediği bir şeyi gönüllü olarak yapmak	2	0,07
15- Birilerine yardımcı olmak	4	0,13
16- Birilerini mutlu etmek	5	0,17
17- Bir konuda rekabet içinde olmak	11	0,34
18- Boş zamanı olmak	12	0,36
19- Rekabet ortamından uzaklaşmak	9	0,30
Toplam	59	1,92

Tablo 15’de görüldüğü üzere katılımcıların en çok yenilenmekle ilgisiz gördüğü maddeler “18- Boş zamanı olmak” (0,36), “17- Bir konuda rekabet içinde olmak” (0,34) ve “19- Rekabet ortamından uzaklaşmak” (0,30)’tır. 162 katılımcının verdiği toplam 3078 tepkiden sadece % 1,92’si yenilenmekle ilgisiz atfı içermektedir. Bu durum, içerik analizleri bulgularının uygunluğunu ve ifade yapılarında gerçekleştirilmiş soyutlamanın uygun olduğunun ön teyidi olarak değerlendirilebilir.

Aşağıda, bu saha çalışmasında kullanılan veri toplama formunda yer alan maddelere ilişkin betimsel analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 16: Ölçekte Yer Alan Maddelere İlişkin Betimleyici İstatistikler (n=162)

	Ortalama	St. Sapma
1- Fiziksel olarak aktif olmak	4,13	0,95
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	4,28	0,82
3- Açık havada bulunmak	4,05	1,01
4- Sevilen bir uğraş edinmek	4,22	0,95
5- Mesleki gelişim için çalışmak	4,20	0,94
6- Başka mekânlara seyahat etmek	4,05	1,16
7- Elektronik araçlarla (TV, Telefon, tablet, bilgisayar) vakit geçirmek	3,25	1,42
8- Sevilen insanlarla birlikte olmak	4,09	1,02
9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	4,41	0,72
10- Eğlenmek	4	1,08
11- Kafa dağıtmak	3,94	1,15
12- Stresten uzaklaşmak	4,20	1,19
13- Mutlu olmak	4,42	1,02
14- Sadece kendi istediği bir şeyi gönüllü olarak yapmak	4,09	1,06
15- Birilerine yardımcı olmak	4,19	1,08
16- Birilerini mutlu etmek	4,01	1,21
17- Bir konuda rekabet içinde olmak	3,02	1,48
18- Boş zamanı olmak	3,08	1,53
19- Rekabet ortamından uzaklaşmak	3,14	1,50

Ölçek maddelerine ilişkin ortalama skorların ve standart sapmaların verildiği, Tablo 16’da ölçek maddeleri incelendiğinde ortalama puanları en düşük ve standart sapmaları en yüksek olan “7- Elektronik araçlarla (TV, Telefon, tablet, bilgisayar) vakit geçirmek” (3,25/1,42), “17- Bir konuda rekabet içinde olmak” (3,02/1,48), “18- Boş zamanı olmak” (3,08/1,53) ve “19- Rekabet ortamından uzaklaşmak” (3,14/1,50) maddelerinin, standart sapmanın ortalamadan uzaklaşmasından dolayı ön plana çıktığı gözlenmektedir. Dolayısıyla bu bulguların Tablo 15’i destekler nitelikte olduğu söylenebilir. “Yenilenme” ölçeğine ilişkin bu maddelerde katılımcı algıları daha belirsiz, dolayısıyla bu maddelerin yenilenmeyi yansıtmaya durumu yetersiz olabilir. Ayrıca birbirinin

kontrolü niteliğinde olan “17- Bir konuda rekabet içinde olmak” ve “19- Rekabet ortamından uzaklaşmak” maddelerinin ön koşullu olduğu ve bu nedenle yüksek standart sapma göstermiş olduğu söylenebilir. Bu bulgu, birinci saha çalışmasındaki yüzeysel işaretlere paralel yorumlanarak, yenilenmenin rekabetle bağdaşması konusunda şüpheleri güçlendirir niteliktedir. Takip eden analizler durumun netleşmesine katkı sağlayacaktır.

Ölçekte en tutarlı gözükten yani yenilenmeyi fazla açıklayan maddeler, en yüksek ortalama ve en düşük standart sapma ile “2- Yeni farklı bir şeyler denemek” (4,28/0,82) ve “9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek” (4,4/0,72) olabilir. Takip eden analizler bu durumu da netleştirecektir.

III.3.3. Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi

Geçerlilik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesi olarak tanımlanır ve toplama dayalı (doğrudan ölçülemeyen) ölçeklerin yapı geçerliliğinin belirlenmesinde faktör analizinden yararlanır (Alpar, 2012:497). Bu doğrultuda faktör analizinde amaç, alan yazındaki kavramsal altyapıdan ve bir önceki çalışmadan elde edilen veriler ile oluşturulan madde havuzundan yararlanılarak, çalışmanın amacına yönelik geliştirilen “Yenilenme” ölçeğinin doğru boyutlar altında toplanıp toplanmadığını, keşfetmektir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012:187).

Daha önce, normal dağılımın ve sapan değerlerinin analizi yapılan ölçekte, hiç sapan değerle karşılaşılmamış olup, normal dağıldığı belirlenmiş (19 madde için sig: 0,05 düzeyinde kritik korelasyon katsayısı=0,967) ve ölçeğe ait maddelerin, “Yenilenmek” ve “Kendilik Hali” yani rekreasyon yapma amaçlarının alt faktör yapısı olarak ayrılıp ayrılmadığının analizi için, veri setindeki maddelere boyut indirgemenin bir yolu olarak açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinde her boyut en az üç faktör

maddesinden oluşmalı ve bir madde yalnızca tek bir faktöre yük (değer) vermelidir. Ancak, eğer maddeler birden fazla faktöre yük veriyorsa ve eş kökenlilik değerleri 0,40- 0,50 altındaysa, sonraki aşamada, o maddeler ölçeğe dahil edilmeden tekrar analiz yapılmalıdır (Büyüköztürk, 2010:135; Sipahi, Yurtkoru & Çinko, 2010:81). Bu doğrultuda temel bileşenler yöntemi ve Varimax dönüştürme yöntemi kullanılarak özdeğeri 1'in üzerinde, (maddeler arası yük değer farkları 0,200'den fazla) binişiklik sorunu göstermeyen ve faktör yük kabul düzeyi 0,45'inin altında olmayan maddelerden meydana gelen faktör yapıları tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010:135). Tablo 17'de ölçek maddelerine uygulanan faktör analizi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 17: Ölçek Maddelerine İlişkin Faktör Analizi

Madde	Eş Kökenlilik	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	,553	,706				
6- Başka mekânlara seyahat etmek	,583	,671				
9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	,605	,647				
1- Fiziksel olarak aktif olmak	,487	,615				
4- Sevilen bir uğraş edinmek	,475	,599				
12- Stresten uzaklaşmak	,672		,719			
11- Kafa dağıtmak	,624		,666			
18- Boş zamanı olmak	,577		,668			
13- Mutlu olmak	,638		,628			
10- Eğlenmek	,657		,622			
16- Birilerini mutlu etmek	,810			,880		
15- Birilerine yardımcı olmak	,815			,871		
7- Elektronik araçlarla (TV, Telefon, tablet, bilgisayar) vakit geçirmek	,640				,743	
3- Açık havada bulunmak	,578				,632	
19- Rekabet ortamından uzaklaşmak	,577					-,709
5- Mesleki gelişim için çalışmak	,582				,450	,561
17- Bir konuda rekabet içinde olmak	,593					,551
8- Sevilen insanlarla birlikte olmak	,482					
14- Sadece kendi istediği bir şeyi gönüllü olarak yapmak	,286					
Özdeğerler		2,722	2,678	2,497	1,852	1,484
Açıklanan Varyans		14,327	14,093	13,143	9,747	7,11

Not: Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Veri yapısının örneklem yeterliliğinin bir ölçütü olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve verilerin çok değişkenli (birbirleriyle ilişkili) bir yapıya sahip olup olmadığını belirlemeye yarayan Barlett Küresellik testleri yapılmıştır (Çokluk ve diğ., 2012:219).

Çünkü veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek için KMO değerinin 0,50'den yüksek olması ve Barlet testi sonuçlarının da anlamlı olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010:321).

Faktör analizi sonucuna göre Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğinin 0,773, Bartlett's Küresellik Testi için Ki-Kare: 1000,007; s.d.: 136 ; $p < 0.0001$; Açıklanan toplam varyans: % 59,12 olarak bulunmuştur ve beş faktör belirlenmiştir. Gösterilen faktör analizinin sonuçlarına göre örneklem hacmi ile veri yapısının uygunluğunu test eden bir ölçüm olan KMO ve verilerin çok değişkenli normal bir dağılımdan gelip gelmediğine bir gösterge olan küresellik ($p < 0.001$) testleri istatistiksel açıdan uygundur. Buna karşın, veri maddelerinden bazılarının eş kökenlik değerinin ($,40$ 'ın altında) düşük çıktığı, bazılarının iki madde olarak bir faktör oluşturduğu, bazılarının da eksi değer verdiği gözlenmiştir.

İlk olarak “14- Sadece kendi istediği bir şeyi gönüllü olarak yapmak” maddesinin eş kökenlilik değeri (0,286) düşük çıkmış ve tabloda da yük değeri vermemiştir. Diğer maddeler incelendiğinde her boyutun en az üç faktörden oluşması gerekliliği, faktör yükü vermeyen ve birden çok faktöre yük veren maddelerin analize dahil edilmemesi ön koşulu göz önünde bulundurulduğunda; analizlerde de kendini gösteren “7- Elektronik araçlarla (TV, Telefon, tablet, bilgisayar) vakit geçirmek” ve “19- Rekabet ortamından uzaklaşmak” maddeleriyle birlikte “3-Açık havada bulunmak”, “5- Mesleki gelişim için çalışmak”, “8- Sevilen insanlarla birlikte olmak”, “15- Birilerine yardımcı olmak”, “16- Birilerini mutlu etmek” ve “17- Bir konuda rekabet içinde olmak” maddelerinin ölçek dışı bırakılmasına karar verilmiştir.

Belirtilen maddelerin ölçek dışı bırakılmasından sonra tekrarlanan faktör analizi ile 2 faktör yapısı ortaya çıkmış ve varyansın % 51,5'ini açıklamıştır. Özdeğeri 1'in üzerinde 2 alt faktöre ayrılan ölçeğin KMO test istatistiği 0,804, Bartlett küresellik testi

sonucu ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). Maddelerin dağıldığı faktör boyutları incelendiğinde, maddeler “Faktör 1” ve “Faktör 2” olarak birbirinden ayrılarak açıklayıcı birer alt faktörler olduklarına karar verilmiştir. Bu aşamadan sonra her bir faktör boyutu maddelerine “eksen döndürme” (rotation varimax) ile faktör analizi uygulanmıştır. Aşağıdaki Tablo 18 ve 20’de bu faktör boyutlarına yer verilmiştir. Tablolarda her bir faktör yapısının güvenilirlikleri, özdeğerleri ve açıklanan varyans yüzdeleri ve faktör maddelerine ait faktör yükleri, ortalamaları ve standart sapmaları anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için ayrı ayrı gösterilmiştir.

Tablo 18: Ölçek Maddelerinin Faktör Analizi 1

Maddeler	Faktör 1 “Yenilenme”	Ortalama	Std. Sapma
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	,721	4,28	0,82
9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	,716	4,41	0,72
1- Fiziksel olarak aktif olmak	,689	4,13	0,94
6- Başka mekânlara seyahat etmek	,697	4,04	1,16
4- Sevilen bir uğraş edinmek	,639	4,21	0,95
Özdeğerler (eigenvalues)	2,401		
Açıklanan Varyans	% 48,028		
Ölçek Güvenirliliği (Cronbach Alpha)	,718		
Ortalama	4,22		
Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi; Açıklanan toplam varyans= % 48,03; Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluk ölçümü=, 771; Bartlet’in Küresellik Testi: $X^2 = 144,643$, s.d= 10, $p<0,001$ Yanıt Kategorileri: 0=yenilenmekle ilgisiz, 1=hiç katılmıyorum... 5=kesinlikle katılıyorum			

Faktör 1 olarak belirlenen ve varyansının % 48,03 açıklayan faktör boyutunun belirlenmesi ile “Yenilenme” ölçeğinin yeterli bir ölçek olduğu söylenebilir. Analize dâhil

edilen değişkenler ile ilgili toplam varyansın 2/3'ü kadar miktarın açıklanması önemli bir açıklayıcılık olarak değerlendirilebilir (Çokluk ve diğ., 2012:197). Bu doğrultuda “2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek (721)”, “9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek (716)”, “1- Fiziksel olarak aktif olmak (,689)”, “6- Başka mekânlara seyahat etmek (,697)” ve “4- Sevilen bir uğraş edinmek (,639)” maddelerinden oluşan faktör boyutu “Yenilenme” olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, faktörü oluşturan ilk 2 madde yani “Yeni ve farklı bir şeyler denemek” ve “İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek” (Yükü 700'ün üstünde olan maddeler) majör madde durumundadır.

Yenilenme olarak adlandırılan faktör boyutu maddelerinin, Pearson Korelasyon Tekniği Kullanılarak maddeler arası test korelasyonlarına bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19: Yenilenme Ölçeği Maddeler Arası Korelasyon Matrisi

	1- Fiziksel olarak aktif olmak	2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	4- Sevilen bir uğraş edinmek	6- Başka mekânlara seyahat etmek	9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek
1- Fiziksel olarak aktif olmak	1,000	,439	,301	,275	,370
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek		1,000	,274	,349	,405
4- Sevilen bir uğraş edinmek			1,000	,403	,292
6- Başka mekanlara seyahat etmek				1,000	,388
9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek					1,000

Maddeler arası korelasyonda genel olarak .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği, .20- .30 arasında kalan maddelerin zorunlu görülmesi durumunda teste alınabileceği veya maddenin düzeltilmesi gerektiği, .20'den daha düşük maddelerin ise teste alınmaması gerektiği söylenebilir (Büyüköztürk, 2013:183). Tablo

19’da gösterilen değerlere göre; maddeler arası korelasyonun (en düşük 0,274, en yüksek 0,439) ideal düzeyde ve pozitif ve faktör analizi sonuçlarına destek verir nitelikte olduğu söylenebilir.

Tablo 20’de de varyansın % 52,85’ini açıklayan “Faktör 2” ise, “10- Eğlenmek (,817)”, “11- Kafa dağıtmak (,731)”, “12- Stresten uzaklaşmak (,771)”, “13- Mutlu olmak (,738)” ve “18- Boş zaman (,498)” maddelerinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Neticede bu beş maddeden oluşan boyut “Kendilik Hali” adını almıştır (Bkz. II.3).

Tablo 20: Ölçek Maddelerinin Faktör Analizi 2

Madde	Faktör 2 'Kendilik Hali'	Ortalama	Std. Sapma
10- Eğlenmek	,817	4	1,08
11- Kafa dağıtmak	,800	3,93	1,15
12- Stresten uzaklaşmak	,771	4,20	1,19
13- Mutlu olmak	,738	4,41	1,02
18- Boş zamanı olmak	,498	3,08	1,53
Özdeğerler (eigenvalues)	2,642		
Açıklanan Varyans	52,844		
Ölçek Güvenirliliği (Cronbach Alpha)	,746		
Ortalama	3,92		
Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi; Açıklanan toplam varyans= % 52,85; Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluk ölçümü=, 731; Bartlet’in Küresellik Testi: $X^2 = 235,048$, s.d= 10, $p < 0,001$ Yanıt Kategorileri: 0=Yenilenmekle İlgisiz, 1=Hiç Katılmıyorum... 5=Kesinlikle Katılıyorum			

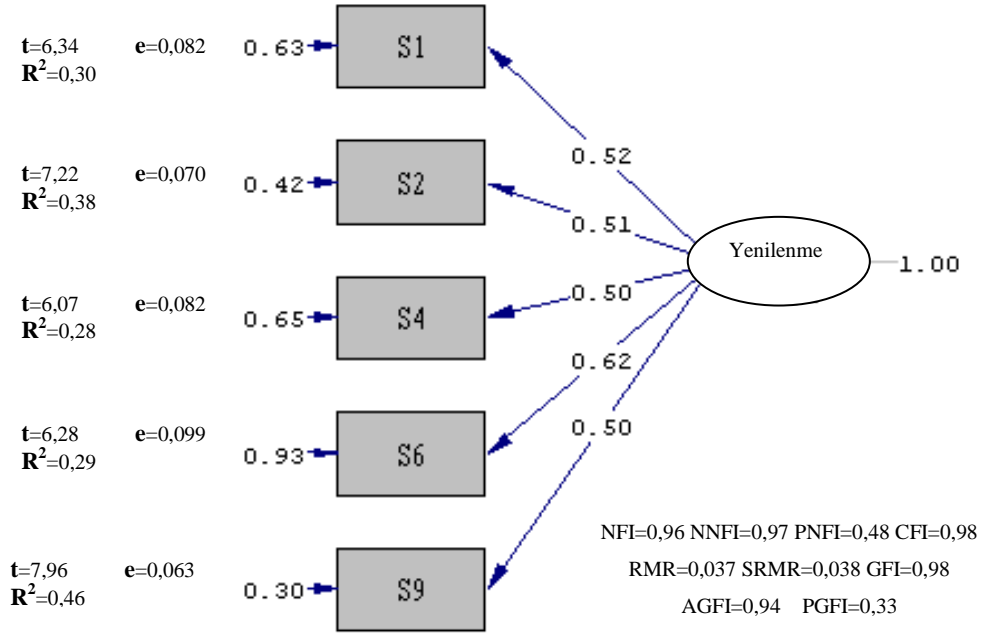
Faktörü oluşturan ilk dört yani “Eğlenmek”, “Kafa dağıtmak”, “Stresten uzaklaşmak” ve “Mutlu olmak” (Yükü 700’ün üstünde olan maddeler) majör madde

durumundadır. Ayrıca “Boş zaman”ın, burada diğer maddelere göre oldukça düşük yük verdiği, gözden kaçmaması gereken bir ayrıntı olabilir.

Yenilenmenin öncelikle bir değişken olup olmayacağını ölçmek üzere geliştirilen ölçeğe yapısal eşitlik istatistik paket programı kullanılarak, birinci düzey ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Buradaki amaç, faktör analizi sonuçlarına göre oluşturulmak istenen “Yenilenme” değişkeninin bir yapı olup olmadığını doğrulamaktır. Buna karşın açıklayıcı faktör analizi, belli faktörler altında toplanan yapıların kuramsal yapının birer göstergeleri olup olmadığı ortaya koymaya çalışırken, doğrulayıcı faktör analizi, bu kuramsal yapı doğrultusunda geliştirilen ölçme aracı sonucu elde edilen verilere dayanarak söz konusu olgunun geçerliliğinin doğrulanıp doğrulanmadığını test etmeye çalışır (Çokluk ve diğ., 2012:177). Bu amaçla belirlenen faktör ile gözlenen değişkenler arasında yeterli düzeyde ilişki olup olmadığını açıklayabilmek ve yine bu faktörün orijinal yapısını açıklamada yeterli olup olmadığını belirleyebilmek için (Şimşek, 2007:4) veriler, doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizinde etiketlenen faktör yapısı altında yer alan değişkenlerin, gerçekten o faktör yapısına ait olup olmadığını yapısal eşitlik modellerinin beklenen ve gözlenen kovaryans matrisi değerleri, t-testi anlamlılık değerleri ve regresyon katsayıları açıklamaya çalışsa da çok katı istatistiksel bir test süreci olduğu belirtilmelidir (Kline, 2005 aktaran, Şimşek, 2007:5). Sağlam bir teorik temele sahip olmayan çalışmaların açıklayıcı faktör analizi sonuçları çok iyi olsa da doğrulayıcı faktör analizi aşamasında beklenmeyen sonuçlarla karşılaşılabilir (Şimşek, 2007:5; Çokluk ve diğ., 2012:178). Buna göre, yenilenme ölçeğine, doğrulayıcı faktör analizi uygulanarak, Şekil 2 ortaya çıkmıştır.

Şekil 2: Yenilenme Ölçeği DFA Yol Diyagramı

Chi-Square=7.93, df=5, P-value=0.16004, RMSEA=0.060

S1. Fiziksel olarak aktif olmak, S2. İlgi çeken yeni birşeyler öğrenmek, S4. Sevilen bir uğraş edinmek, S6. Başka mekanlara seyahat etmek, S9. İlgi çeken yeni birşeyler öğrenmek.

Yukarıda şekil incelediği zaman, yenilenme değişkeninin 5 adet madde tarafından açıklandığı görülmektedir. Buna göre, yapının uyum iyiliklerinin yorumlanmasından önce, gözlenen maddelere ait kritik t- değeri istatistiklerini incelemek gerekmektedir. Modelin T-değer kısmını aktif hale getirildiğinde, eğer modeldeki gözlenen maddelerden örtük değişkene doğru uzanan kırmızı renkte bir ok görülüyorsa, ilgili değişkenin 0.05 veya 0.01 düzeyinde anlamlı olmadığını anlamına gelir. 0.5 düzeyinde anlamlılık için kritik t-değeri 1.96 iken, 0.01 düzeyinde anlamlılık için 2.576'dır (Jöreskog & Sörbom, 1994 aktaran, Şimşek, 2007:86). Buna göre "Yenilenme" için gözlenen

maddelerin t-değerleri 6.07 ile 7.96 arasında bir değişiklik göstererek, 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

DFA yapılan ölçeğe ait uyum iyilikleri Şekil 2’de gösterilmiştir. En önemli uyum iyiliklerinden biri olan ve gözlenen ve beklenen kovaryans matrisi arasında fark yoktur hipotezine dayanan Ki-kare (Chi- Square Goodness of Fit, X^2) uyum indeksinin örneklem büyüklüğüne duyarlılığı nedeniyle, önerilen Ki-karenin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen sonucun, 2 veya 2.5’in altında olması mükemmel uyuma işaret eder (Şimşek, 2007:14). Buna göre $7.93 / 5 = 1.586$ sonucu modelin mükemmel uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Steiger ve Lind tarafından geliştirilen ve yaklaşık hataların karekökü anlamına gelen RMSEA (Root Means Square Error of Approximation) değeri, diğer bir önemli uyum iyiliğidir ve bu değer ≤ 0.5 olması mükemmel uyuma, 0.06 – 0.08 aralığında olması ise modellerin iyi uyuma sahip olduğunu gösterir (Çokluk ve diğ., 2012:269-271). Ölçeğin RMSEA uyum iyiliğinin, 0.06 olması yine ölçeğin iyi derecede uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Şekil 2’de gösterilen ölçeğe ait diğer uyum iyilikleri ise; normlaştırılmış uyum indeksi (Normed Fit Index, NFI), X^2 dağılımının gerektirdiği sayıtlılara uyma zorunluluğu olmaksızın karşılaştırma yapar ($NFI=0.96 \geq 0.90$ iyi uyum); normlaştırılmamış uyum indeksi (Non-normed Fit Index, NNFI), küçük örneklerde NFI var olandan daha az bir uyum verir ve NFI serbestlik derecesi de hesaba katılarak yeniden hesaplanır ve bu değer NNFI olarak adlandırılır ve NFI ve NNFI değerleri 0 ile 1 arasında değişir, 0’a yaklaşması model uyumsuzluğuna, 1’e yaklaşması mükemmel uyuma karşılık gelir ($NNFI=0.97 \geq 0.90$ iyi uyum), karşılaştırılmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI), bağımsızlık modelinin ürettiği kovaryans matrisi ile önerilen yapısal eşitlik modelinin ürettiği kovaryans matrisini karşılaştırır, 0 ile 1 arasında bir değer alır, değer 1 ’e yaklaşması mükemmel uyuma, 0 ’a yaklaşması ise

model uyumsuzluğuna karşılık gelir (CFI=0.98 $\geq$ 0.90 iyi uyum); artık ortalamaların karekökü (Root Mean Square Residuals,RMR) ve standardize edilmiş artık ortalamaların karekökü (Standardized Root Mean Square Residuals, SRMR), evrene ait kestirimsel kovaryans matrisi ile örnekleme ait kovaryans matrisleri arasındaki artık kovaryans ortalamalarıdır ve 0 ile 1 arasında değişir, ≤ 0.05 olması mükemmel uyuma işaret eder (RMR=0.037 $\leq$ 0.05; SRMR=0.038 $\leq$ 0.05); iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), kovaryans matrisini ne oranda ölçtüğünü gösterir ve modelin açıkladığı örneklem varyansı olarak kabul edilir (GFI=0.98 $\geq$ 0.90 iyi uyum); düzenlenmiş iyilik uyum indeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), parametre tahminlerinin sayısı için GFI'nin düzenlenmiş bir türüdür ve GFI ile AGFI indeksleri 0 ile 1 arasında değişir, örneklem büyüklüğüne duyarlı olduğu için büyük n'lerde daha uygun değerler verir (AGFI=0.94 $\geq$ 0.90 iyi uyum); basitlik uyum indeksi (Parsimony Goodness of Fit Index, PGFI), modelin ne ölçüde yalın bir model olduğu konusunda fikir verir ve bu değerin 1'e yaklaşması, modelin yalın ve sade olduğunu gösterir (PGFI=0.33 $\geq$ 0 orta düzeyde uyum) (Çokluk ve diğ., 2012: 267-272; Şimşek, 2007:14). Tablo 21'de, tanımlanan bazı uyum iyiliklerine yönelik kriter ve model sonuçları verilmiştir.

Tablo 21: Yapısal Eşitlik Modelinde Uyum İndeksi Kriterleri ve Analiz Sonuçları

Uyum İyilikleri	Kriter	Kabul Noktası	Model Sonucu
GFI	≥ 0.90 ≥ 0.95	İyi uyum Mükemmel Uyum	0,98
RMR	≤ 0.05	Mükemmel Uyum	0,037
NNFI	≥ 0.90	İyi uyum	0,97
SRMR	≤ 0.08	İyi Uyum	0,038
NFI	≥ 0.90	İyi uyum	0,96

Kaynak: Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012:269-272

Yukarıdaki uyum iyilikleri değerlendirildiğinde, yenilenme ölçeği için, ölçeğimizin yüksek uyum iyiliklerine sahip olduğu söylenebilir. Analiz sonuçları kontrol edildiğinde programın herhangi bir modifikasyon önerisi vermediği görülmüştür.

Yenilenme gizil değişkeni ile gözlenen maddeler arasındaki ilişkiyi anlamak ve gözlenen maddeleri ölçmede, gizil değişkenin ne kadarlık bir açıklayıcılığı sağladığını görmek için (Şimşek, 2007:93) ikinci dereceden doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Gizil değişken, birden fazla gözlenen değişkeni etkileyen ve bu gözlenen değişkenleri ortak bir nedeni paylaşımlarından dolayı bir araya getiren genel değişkendir; gözlenen değişken ise gizil değişkenin belirlenmesini sağlayan, gözlenebilen ve bir bütün altında toplanabilen değişkenlerdir (Çokluk ve diğ., 2012:258). Elde edilen yapısal modelin R²'leri incelendiğinde, 5 maddeden oluşan “yenilenme” gizil değişkeninin en fazla % 46’sı “S9. İlgi çeken yeni birşeyler öğrenmek” maddesi ile açıklanırken, en az olarak “S4. Sevilen bir uğraş edinmek” maddesiyle % 28 ile açıklanmaktadır. Neticede elde edilen bulgular, yenilenme ölçeğinin yüksek derecede uyum iyiliğine sahip olduğunu, gözlenen değerlerin “Yenilenme” değişkenini yeteri kadar temsil ettiği ve bu nedenle ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

III.4. Üçüncü Saha Çalışması Analizi ve Bulgular

Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmalarının üçüncü aşamasında, ikinci saha araştırmasında belirlenen yenilenme (Faktör 1) ifadelerinden oluşan veri toplama formu kullanılmıştır. Saha çalışmalarının bu aşamasında amaç; ölçeğin güvenilirliğini savunabilmek için tekrar test (Teker, 2012:5) etmektir. Takip eden kısımlarda, önce katılımcı özellikleri betimlenmekte, ardından psikometrik nitelikler açıklanmaktadır.

III.4.1. Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi

Anket formunu yanıtlayan katılımcıların özelliklerini gösteren bulgular Tablo 22’de sunulmuştur. Buna göre katılımcılar büyük oranda (% 64,3) 20-37 yaş arasındadır. 38-50 yaş aralığı katılımcılar (% 10,4) ile 50 yaş üstü (% 9,7) katılımcılar ise en düşük oranlara sahiptir.

Tablo 22: Katılımcı Betimlemesi (n=154)

Yaş	N	%
20 yaş altı	24	15,6
20-37	99	64,3
38-50	16	10,4
50 yaş üstü	15	9,7
Toplam	154	100
Çalışıyor musunuz	N	%
Evet	70	45,5
Hayır	84	54,5
Toplam	154	100

Tablo 22’de yer alan ve bir diğer katılımcı özelliğini içeren kısımda ise, çalışan katılımcılar % 45,5 iken çalışmayan katılımcıların % 54,5 oranında olduğu ve bu oranların birbirine yakınlık gösterdiği görülmektedir

III.4.2. Yenilenme Ölçek Maddelerinin Betimlenmesi

Önceki analizlerdeki yaklaşıma paralel biçimde, bu aşamada da sürece yenilenmekle ilgisiz görülen maddelerin incelenmesiyle başlanmıştır. Tablo 23’de yenilenmekle ilgisiz görülen maddelerin detayları yansıtılmıştır.

Tablo 23: Ölçekte Yer Alan (0)Yenilenmekle İlgisiz Tepki Kategorisi Bulguları (n=154)

	Yenilenmekle İlgisiz (n)	%
1- Fiziksel olarak aktif olmak	-	-
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	-	-
4- Sevilen bir uğraş edinmek	-	-
6- Başka mekânlara seyahat etmek	5	0,65
9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	2	0,25
Toplam	7	0,9

Tablo 23’de de görüldüğü üzere katılımcıların yenilenmekle ilgisiz gördüğü maddeler “6- Başka mekânlara seyahat etmek (0,65)” ve “9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek (0,25)” tir. Toplamda 154 katılımcıdan elde edilen 770 tepkiden sadece 7 tanesinin, yani % 0,9’unun, belirtilen iki maddeyi yenilenmekle ilgisiz değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Bir önceki saha çalışmasıyla daha gelişkin niteliklere ulaştırılıp bu aşamada tekrar test edilen ölçekte, maddelerin yenilenmekle ilgisiz görülme düzeyi çok düşük seviyeye inmiştir.

Ölçek maddelerine ilişkin ortalama skorların ve standart sapmaların verildiği Tablo 24’te ölçek maddeleri incelendiğinde ortalama puanları en düşük ve standart sapmaları en yüksek olan “4- Başka mekanlara seyahat etmek” (3,91/1,33), “5- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek” (4,08/1,16) maddelerinin, standart sapmanın ortalamadan uzaklaşmasından dolayı ön plana çıktığı gözlenmektedir. Çünkü yüksek değer olarak gözlemlenen standart sapma ile “Yenilenme” ölçeğine ilişkin bu maddelere verilen tepkilerin diğer maddelere göre daha kararsız olduğu ve yenilenmeyle ilişkili olarak katılımcı algılarının yine diğer maddelere göre düşük olduğu gözlenmektedir.

Tablo 24: Ölçek Maddelerine İlişkin Betimleyici İstatistikler (n=154)

Madde	Ortalama	Std. Sapma
1- Fiziksel olarak aktif olmak	4,26	0,88
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	4,37	0,84
3- Sevilen bir uğraş edinmek	4,39	0,87
4- Başka mekanlara seyahat etmek	3,91	1,33
5- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	4,08	1,16

Ölçekte en anlaşılır veya yenilenmeyi en çok yansıtır olma potansiyeli olan maddeler ise, en yüksek ortalama ve en düşük standart sapma ile “1- Fiziksel olarak aktif olmak” (4,26/0,88), “3- Sevilen bir uğraş edinmek” (4,39/0,87) ve “2-Yeni farklı bir şeyler denemek” (4,37/0,84) olduğu görülmektedir. Takip eden analizler bu ilk gözlemlerden daha belirgin saptamalara ulaşmayı sağlayacaktır.

III.4.3. Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tekrar test amacıyla, birinci saha araştırmasını sınama niteliğinde olan üçüncü saha araştırması için geliştirilen ve bir önceki saha çalışması bulguları doğrultusunda beş madde olarak ifade edilen ölçeğin tek faktör altında toplandığı Tablo 25’te gösterilmektedir.

Bir önceki saha çalışmasında olduğu gibi veri yapısının örneklem ile uygunluğunun bir ölçütü olarak Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve verilerin çok değişkenli (birbirleriyle ilişkili) bir yapıya sahip olup olmadığının bir göstergesi olarak Barlett Küresellik testleri yapılmıştır (Çokluk ve diğ., 2012:219). Çünkü veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek için KMO değerinin 0,50’den yüksek olması ve Barlet testi sonuçlarının da anlamlı olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010:321).

Faktör analizi sonucuna göre, örneklem hacmi ile veri yapısının uygunluğunu test eden bir ölçüm olan Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğinin 0,723, verilerin çok

değişkenli normal bir dağılımdan gelip gelmediğine bir gösterge olan Bartlett's Küresellik Testi için Ki-Kare: 94,555; s.d.:10 ; $p<0.0001$. Elde edilen faktör analizinin sonuçlarına göre, KMO ve küresellik testleri istatistiksel açıdan makuldür ve veri maddelerinin doğru faktörlere yük verdiği gözlenmiştir.

Aşağıdaki Tablo 25'te ölçek maddelerine uygulanan faktör analizi sonuçları gösterilmektedir. Faktör yapısının güvenilirliği, faktör yükleri, özdeğeri ve açıklanan varyans yüzdesi ve maddelere ait ortalama ve standart sapmaları gösterilmektedir.

Tablo 25: Yenilenme Ölçek Maddelerine İlişkin Faktör Analizi

Madde	Yenilenme	Ortalama	Std. Sapma
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	,733	4,37	0,84
3- Sevilen bir uğraş edinmek	,676	4,39	0,87
1- Fiziksel olarak aktif olmak	,654	4,26	0,88
4- Başka mekanlara seyahat etmek	,608	3,91	1,33
5- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	,573	4,08	1,16
Özdeğerler	2,120		
Açıklanan Varyans	42,403		
Ölçek Güvenirliliği	,635		
Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi; Açıklanan toplam varyans= % 42,403; Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluk ölçümü=, 723; Bartlet'in Küresellik Testi: $X^2 =94,555$, s.d= 10, $p<0,001$ Yanıt Kategorileri: 0=Yenilenmekle İlgisiz, 1=Hiç Katılmıyorum... 5=Kesinlikle Katılıyorum			

Tekrar test sonucu uygulanan faktör analizi ile “Yenilenme” faktör maddeleri, yine tek bir faktör altında toplanmıştır. Varyansın % 42,403’ünü açıklayan faktör boyutunun belirlenmesi ile “Yenilenme” ölçeğinin yeterli bir ölçek olduğu söylenebilir. Bir önceki saha çalışması analizlerinde de belirtildiği gibi analize dâhil edilen değişkenler ile ilgili toplam varyansın 2/3’ü kadar miktarın açıklanması önemli bir açıklayıcılık olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda “2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek”, “5- İlgi çeken

yeni bir şeyler öğrenmek”, “1- Fiziksel olarak aktif olmak”, “4- Başka mekânlara seyahat etmek” ve “3- Sevilen bir uğraş edinmek” maddeleri “Yenilenmek” için gerekli olan unsurlar olarak belirlenmiş ve bir önceki çalışmayı tekrar teyit ettiği anlaşılmıştır.

Hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise, birime ait toplam skorun ölçekteki her soruya ait puanların toplanması ile elde edilen ölçeklerde, soruların benzerliğini ya da yakınlığını ortaya koyan bir katsayıdır ve bu katsayıya bakılarak ölçeğin güvenilirliği aşağıdaki gibi yorumlanır (Kalaycı, 2010: 405):

- $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir ve
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

O halde Tablo 25’e bakıldığı zaman, test tekrar test amacıyla yapılan saha araştırmasına göre ölçeğin güvenilirlik katsayısının (0.635) sınıra yakınlık göstermesiyle birlikte $0.60 \leq \alpha < 0.80$ aralığında yer aldığı için oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Yenilenme olarak adlandırılan faktör boyutu maddelerinin, Pearson Korelasyon Tekniği kullanılarak maddeler arası test korelasyonlarına bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 26’da gösterilmiştir.

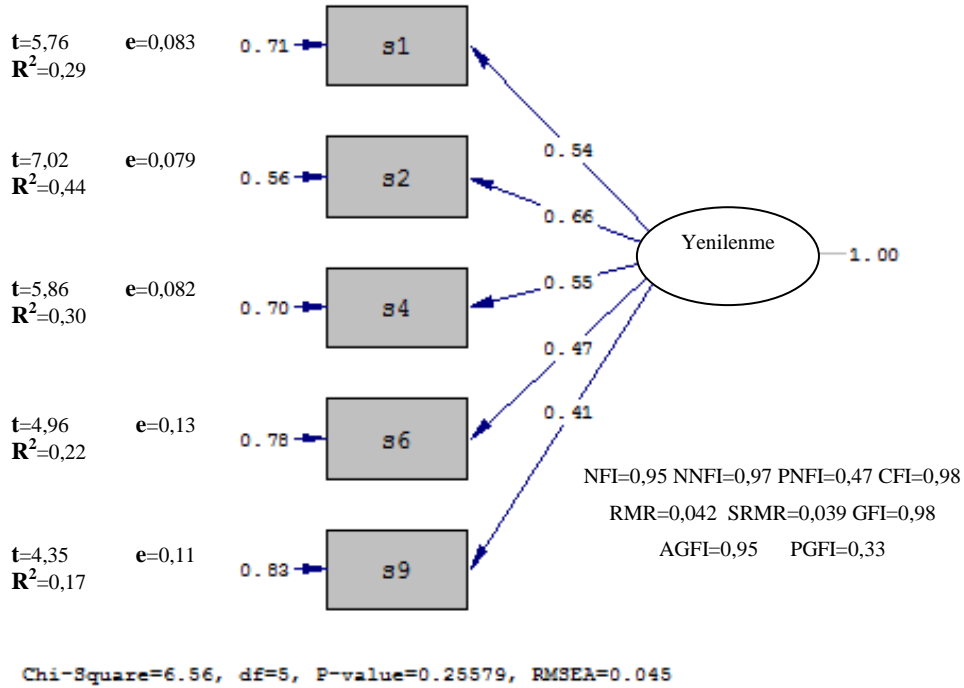
Tablo 26: Yenilenme Ölçeği Maddeler Arası Korelasyon Matrisi

Faktör Maddeleri	1- Fiziksel olarak aktif olmak	2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek	4- Sevilen bir uğraş edinmek	6- Başka mekânlara seyahat etmek	9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek
1- Fiziksel olarak aktif olmak	1,000	,389	,270	,262	,183
2- Yeni ve farklı bir şeyler denemek		1,000	,368	,324	,210
4- Sevilen bir uğraş edinmek			1,000	,202	,329
6- Başka mekanlara seyahat etmek				1,000	,238
9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek					1,000

Tablo 26’da yer alan maddelerden “1- Fiziksel olarak aktif olmak” ve “9- İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek” maddeleri arasındaki korelasyon (0,183) .20’den düşük oranda korelasyon göstermesine rağmen bu orandan çok uzaklaşmadığı için testten çıkarılmamasına karar verilmiştir. Bu nedenle maddeler arası korelasyonların (en düşük 0,183 en yüksek 0,389) yüksek veya orta düzeyde pozitif korelasyonlar gösterdiği ve bu korelasyonların faktör analizi sonuçlarına destek verir nitelikte olduğu söylenebilir.

Yenilenmenin öncelikle bir değişken olup olmayacağını ölçmek üzere, tekrar test amacıyla geliştirilen beş maddelik yenilenme ölçeğine yapısal eşitlik istatistik paket programı kullanılarak, birinci düzey ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Burada ki amaç, faktör analizi sonucuna göre oluşturulmak istenen “Yenilenme” değişkeninin bir önceki saha araştırması gibi tekrardan aynı örtük yapı içinde gelişip gelişmeyeceğini belirlemektir. Yenilenme ölçeğine uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, Şekil 3’de gösterilmektedir.

Şekil 3: Yenilenme Ölçeği DFA Yol Diyagramı

S1. Fiziksel olarak aktif olmak, S2. İlgi çeken yeni birşeyler öğrenmek, S4. Sevilen bir uğraş edinmek, S6. Başka mekanlara seyahat etmek, S9. İlgi çeken yeni birşeyler öğrenmek.

Yukarıda şekil incelediği zaman, doğrulayıcı faktör analizine göre yenilenme değişkeninin bir önceki saha çalışması gibi 5 adet değişken tarafından açıklandığı görülmektedir. Buna göre öncelikli olarak, yapının uyum iyiliklerinin yorumlanmasından önce, gözlenen maddelere ait kritik t- değeri istatistiklerini incelemek gerekmektedir. Modelin T-değerleri kısmı aktif hale getirildiğinde, eğer modeldeki gözlenen maddelerden örtük değişkene doğru uzanan kırmızı renkte bir ok görülüyorsa, ilgili değişkenin 0.05 veya 0.01 düzeyinde anlamlı olmadığını anlamına gelir. 0.5 düzeyinde anlamlılık için kritik t-değeri 1,96 iken, 0.01 düzeyinde anlamlılık için 2,576'dır (Jöreskog & Sörbom, 1994 aktaran, Şimşek, 2007:86). Buna göre "Yenilenme" için gözlenen maddelerin t-

değerleri 4,35 ile 7,02 arasında bir değişiklik göstererek, 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

DFA yapılan ölçeğe ait uyum iyilikleri Şekil 3’de gösterilmiştir. En önemli uyum iyiliklerinden biri olan ve gözlenen ve beklenen kovaryans matrisi arasında fark yoktur hipotezine dayanan Ki-kare (Chi- Square Goodness of Fit, X^2) uyum indeksinin örneklem büyüklüğüne duyarlılığı nedeniyle, önerilen Ki-karenin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen sonucun, 2 veya 2.5’in altında olması mükemmel uyuma işaret eder (Şimşek, 2007:14). Buna göre $6.56 / 5 = 1.312$ sonucu modelin mükemmel uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Steiger ve Lind tarafından geliştirilen ve yaklaşık hataların karekökü anlamına gelen RMSEA (Root Means Square Error of Approximation) değeri, diğer bir önemli uyum iyiliğidir ve bu değer ≤ 0.5 olması mükemmel uyuma, 0.06 – 0.08 aralığında olması ise modellerin iyi uyuma sahip olduğunu gösterir (Çokluk ve diğ., 2012:269-271). Ölçeğin RMSEA uyum iyiliğinin, 0.045 olması yine ölçeğin iyi derecede uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Şekil 3’de gösterilen ölçeğe ait diğer uyum iyilikleri ise; normlaştırılmış uyum indeksi (Normed Fit Index, NFI), $NFI=0.95 \geq 0.90$ iyi uyum; normlaştırılmamış uyum indeksi (Non-normed Fit Index, NNFI), $NNFI=0.97 \geq 0.90$ iyi uyum; karşılaştırılmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI), $CFI=0.98 \geq 0.90$ iyi uyum; artık ortalamaların karekökü (Root Mean Square Residuals, RMR), $RMR=0,042 \leq 0.05$; standardize edilmiş artık ortalamaların karekökü (Standardized Root Mean Square Residuals, SRMR); $SRMR=0.039 \leq 0.05$; iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), $GFI=0.98 \geq 0.90$ iyi uyum; düzenlenmiş iyilik uyum indeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), $AGFI=0.95 \geq 0.90$ iyi uyum; basitlik uyum indeksi (Parsimony Goodness of Fit Index, PGFI), $PGFI=0.33 \geq 0$ orta düzeyde uyum (Çokluk ve

diğ., 2012:267-272; Şimşek, 2007:14). Tablo 27’de, tanımlanan bazı uyum iyiliklerine yönelik kriter ve model sonuçları verilmiştir.

Tablo 27: Yapısal Eşitlik Modelinde Uyum İndeksi Kriterleri ve Analiz Sonuçları

Uyum İyilikleri	Kriter	Kabul Noktası	Model Sonucu
GFI	≥ 0.90	İyi uyum	0,98
	≥ 0.95	Mükemmel Uyum	
RMR	≤ 0.05	Mükemmel Uyum	0,042
NNFI	≥ 0.90	İyi uyum	0,97
SRMR	≤ 0.08	İyi Uyum	0,039
NFI	≥ 0.90	İyi uyum	0,95

Kaynak: Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012: 269-272

Yukarıdaki uyum iyilikleri değerlendirildiğinde, yenilenme ölçeği için, ölçeğimizin yüksek uyum iyiliklerine sahip olduğu söylenebilir. Analiz sonuçları kontrol edildiğinde programın herhangi bir modifikasyon önerisi vermediği görülmüştür.

Yenilenme gizil değişkeni ile gözlenen maddeler arasındaki ilişkiyi anlamak ve gözlenen maddeleri ölçmede, gizil değişkenin ne kadarlık bir açıklayıcılığı sağladığını görmek için ikinci dereceden doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen yapısal modelin R^2 ’leri incelendiğinde, 5 maddeden oluşan “Yenilenme” gizil değişkeninin en fazla % 44’ü “S2. İlgi çeken yeni birşeyler öğrenmek” maddesi ile açıklanırken, en az olarak “S6. Başka mekanlara seyahat etmek” maddesiyle % 22 ile açıklanmaktadır. Neticede elde edilen bulgular, yenilenme ölçeğinin yüksek derecede uyum iyiliğine sahip olduğunu, gözlenen değerlerin “Yenilenme” değişkenini yeteri kadar temsil ettiği ve bu nedenle ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

III.5. Dördüncü Saha Çalışması Analizi ve Bulgular

Saha araştırmalarının dördüncü aşamasında, veri toplama formu yeniden düzenlenmiştir (Ek 4). Araştırma sorularında yer alan tüm unsurlar için (yenilenme=6 madde, kendilik hali=4 madde, turizme katılma durumu=2 madde, boş zaman durumu=1

madde, gönüllülük durumu=1 madde) ölçme ifadeleri veri toplama formuna yansıtılmıştır. Artık son haline ulaştığı düşünülen yenilenme ölçeğinin, literatürdeki tanımlarda geçen unsurlarla ilişkilerini sorgulamak amacıyla tasarlanmış araştırma sorularına cevap aranan bu aşama, aynı zamanda yenilenme ölçeğinin, farklı değişkenlerle bir arada olduğu koşullarda psikometrik niteliklerini tekrar sınımayı da sağlamaktadır. Analizler aşağıda açıklanmıştır.

III.5.1. Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi

Veri toplama formunu yanıtlayan katılımcıların özelliklerini gösteren bulgular Tablo 28’de sunulmuştur. Buna göre katılımcılar büyük oranda (% 75,7) 20-37 yaş arasındadır. 20 yaş altı (% 10,2) ile 38- 50 yaş arası (% 11,2) katılımcı oranları birbirine yakınlık gösterirken, 50 yaş üstü (% 2,9) katılımcılar en düşük oranlara sahiptir.

Tablo 28: Katılımcı Özelliklerinin Betimlenmesi (n=206)

Yaş	N	%
20 yaş altı	21	10,2
20-37	156	75,7
38-50	23	11,2
50 yaş üstü	6	2,9
Toplam	206	100
Çalışıyor musunuz	N	%
Evet	147	71,4
Hayır	59	28,6
Toplam	206	100

Tablo 28’de yer alan ve bir diğer katılımcı özelliğini içeren kısımda ise, çalışan katılımcılar (% 71,4) iken çalışmayan katılımcıların (% 28,6) oranında olduğu görülmektedir.

III.5.2. Ölçeklere İlişkin Maddelerin Betimlenmesi

Ölçek maddelerine ilişkin ortalama skorların ve standart sapmaların verildiği Tablo 29’da veri toplama formundaki tüm ölçek maddeleri dikkate alınmıştır. Ortalama puanları en düşük ve standart sapmaları en yüksek olan maddeler; “4- Keyif için seyahat ediyorum” (3,21/1,41), “7- Yeterli boş zamanım var” (2,72/1,36), “13- Tatilimi istediğim şekilde yapabiliyorum” (3,22/1,33) ve “14- Tatil için istediğim bir konaklama tesisinde kalabiliyorum” (3,12/1,43)’dir.

Tablo 29: Ölçek Maddelerine İlişkin Betimleyici İstatistikler (n=206)

	Ortalama	Std. Sapma
1-Fiziksel aktivite yapıyorum	3,37	1,16
2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum	3,53	1,07
3-Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum	3,97	1,09
4-Keyif için seyahat ediyorum	3,21	1,41
5-Yeni şeyler öğreniyorum	3,87	1,05
6-Kendimi yenileyebiliyorum	3,77	1,03
7-Yeterli boş zamanım var	2,72	1,36
8-Stresle baş edebiliyorum	3,05	1,31
9-Bunaldığımda kafamı dağıtabiliyorum	3,49	1,32
10-Eğlenceli bir hayat sürüyorum	3,42	1,14
11-Mutluyum	3,84	1,11
12-Sadece kendi isteğim için birşeyler yapabilirim	3,61	1,21
13-Tatilimi istediğim şekilde yapabiliyorum	3,22	1,33
14-Tatil için istediğim bir konaklama tesisinde kalabiliyorum	3,12	1,43

Veri toplama formunda yer alan ifadelere verilen tepkilerin standart sapma değerleri yüksek gözükmemektedir. Bunun sebebi; yenilenme ve kendilik hali ölçekleri dışındaki diğer ifadelerin, incelenen değişkenleri niteleyen bütünsel ölçeklerin parçası

olmaktan öte, durum tespiti amaçlı yalın maddeler olması olabilir. Sonraki analiz sonuçlarının anlamlılık düzeyi, bu konudaki tereddütleri ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır.

III.5.3. Açıklayıcı Faktör Analizi

Veri toplama formunda yer alan tüm maddeler için normal dağılım ve sapan değerler araştırılmış ve hiç sapan değerle karşılaşılmamış olup, verinin normal dağıldığı belirlenmiştir (14 madde için sig: 0,05 düzeyinde kritik korelasyon katsayısı=0,898). Açıklayıcı faktör analizinde; temel bileşenler yöntemi ve varimax dönüştürme yöntemi kullanılarak özdeğeri 1'in üzerinde, (maddeler arası yük değer farkları 0,200'den fazla) binişiklik sorunu göstermeyen ve faktör yük kabul düzeyi 0,50'nin altında olmayan maddelerden meydana gelen faktör yapıları tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2010:35). Veri yapısının örneklem yeterliliğinin bir ölçütü olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve verilerin çok değişkenli (birbirleriyle ilişkili) bir yapıya sahip olup olmadığını belirlemeye yarayan Barlett Küresellik testleri yapılmıştır (Çokluk ve diğ., 2012:219). Tablo 30'da ölçek maddelerine uygulanan faktör analizi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 30: Ölçek Maddelerine İlişkin Faktör Analizi

Madde	Eş Kökenlilik	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
11-Mutluyum		,799			
10-Eğlenceli bir hayat sürüyorum		,742			
8-Stresle baş edebiliyorum		,684			
9-Bunaldığımda kafamı dağıtabiliyorum		,586			
4-Keyif için seyahat ediyorum					
12-Sadece kendi isteğim için bir şeyler yapabilirim					
2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum			,787		
1-Fiziksel aktivite yapıyorum			,766		
3-Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum			,672		
5-Yeni şeyler öğreniyorum			,618		
13-Tatilimi istediğim şekilde yapabiliyorum				,871	
14-Tatil için istediğim bir konaklama tesisinde kalabiliyorum				,845	
7-Yeterli boş zamanım var					,815
Not: Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.					

Faktör analizi sonucuna göre, örneklem hacmi ile veri yapısının uygunluğunu test eden bir ölçüm olan Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğinin 0,832, verilerin çok değişkenli normal bir dağılımdan gelip gelmediğine bir gösterge olan Bartlett's Küresellik Testi için Ki-Kare: 859,198; s.d.: 91; $p < 0.0001$; Açıklanan toplam varyans: % 60,263 olarak bulunmuş ve dört faktör belirlenmiştir. Gösterilen faktör analizinin sonuçlarına göre KMO ve küresellik testlerinin, istatistiksel açıdan yeterli olmasına karşın, veri maddelerinden ya ikisinin ya da birinin sadece bir faktöre yük verdiği ve hiç değer vermeyen maddeler gözlenmiştir. Onun dışında, kontrol değişkeni olan ve genel ifade

olarak altıncı maddede yer alan “6-Kendimi yenileyebiliyorum” maddesi uygulama geçerliliğinin sağlanıp sağlanmadığının belirlenebilmesi için ölçekte bulunmaktadır. Bu nedenle faktör analizine dâhil edilmemiştir. Burada amaç “Yenilenme” faktör maddelerinin bütünü temsil edip etmediğini belirleyebilmektir.

İlk olarak “12- Sadece kendi istediğim için birşeyler yapabilirim” maddesinin eş kökenlilik değeri (0,325) düşük çıkmış ve tablodada yük değeri vermemiştir. Diğer maddeler incelendiğinde her boyutun en az üç faktörden oluşması gerekliliği ve faktör yükü vermeyen maddelerin ölçekte bulunmaması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda (bkz, III.3.3); ortalama ve standart sapma tablolarında da kendini gösteren “4- Keyif için seyahat ederim” ve “7- Yeterli boş zamanım var”, “13- Tatilimi istediğim şekilde yapabiliyorum”, ve “14- Tatil için istediğim bir konaklama tesisinde kalıyorum” maddelerinin (beş madde) ölçek dışı bırakılmasına karar verilmiştir. Bu aşamada, not düşülmesi gereken bir ayrıntı bulunmaktadır. Aslında diğer araştırmalarda düşük yük veren ancak “Yenilenme” faktörüne dahil edilen ve tatil ile ilişkilendirildiği için bu aşamada yük veremediği düşünülen “4- Keyif için seyahat ederim” maddesi yenilenme değişkeni içinde yer almamıştır. Aynı şekilde, “7- Yeterli boş zamanım var” maddesinde ikinci saha araştırmasında diğer maddelere göre düşük yük faktörü görülmüştü ve bu aşamada da faktöre yük vermediği görülmüş ve “Kendilik Hali” etiketi altında yer almamıştır.

Belirtilen maddelerin ölçek dışı bırakılmasından sonra tekrarlanan faktör analizi ile 2 faktör yapısı ortaya çıkmış ve varyansın % 56,044’ünü açıklamıştır. Özdeğeri 1’in üzerinde 2 alt faktöre ayrılan ölçeğin KMO test istatistiği 0,841, Bartlett küresellik testi sonucu ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.001$). Maddelerin dağıldığı faktör boyutları incelendiğinde, maddeler “Faktör 1= Yenilenme” ve “Faktör 2= Kendilik

Hali” olarak birbirinden ayrılarak açıklayıcı birer alt faktörler olduklarına karar verilmiştir. Bu aşamadan sonra her bir faktör boyutu maddelerine “eksen döndürme” (rotation varimax) yöntemi ile faktör analizi uygulanmıştır. Aşağıdaki Tablo 31 ve 34’te bu faktör boyutlarına yer verilmiştir. Tablolarda her bir faktör yapısının güvenilirlikleri, özdeğerleri ve açıklanan varyans yüzdeleri ve faktör maddelerine ait faktör yükleri, ortalamaları ve standart sapmaları gösterilmektedir.

Tablo 31: Yenilenme Ölçeği Faktör Analizi

Madde	Yenilenme	Ortalama	Std. Sapma
1-Fiziksel aktivite yapıyorum	,763	3,37	1,16
2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum	,761	3,53	1,07
3-Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum	,743	3,97	1,09
5-Yeni şeyler öğreniyorum	,712	3,87	1,05
Özdeğer (eigenvalue)	2,221		
Açıklanan Varyans	55,521		
Ölçek Güvenirliliği (Cronbach Alpha)	,733		
Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi; Açıklanan toplam varyans= % 55,52; Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluk ölçümü=, 760; Bartlet’in Küresellik Testi: $X^2 = 158,305$, s.d= 6, $p < 0,001$ Yanıt Kategorileri: 1=Hiç Katılmıyorum... 5=Kesinlikle Katılıyorum			

Bu analizle, yeni geliştirilen “yenilenme ölçeği” üçüncü kez test edilmektedir. 3 farklı şehirde birbirinden tamamen farklı katılımcılar üzerinde tekrar tekrar test edilen ölçeğin, her seferinde ayrı tek boyutlu ve psikometrik bakımından yeterli nitelikte olduğu gözlenmiştir. Bu aşamada, önceki aşamalardan farklı olarak ölçek dört maddeye düşmüş olmakla birlikte, açıklanan varyansın % 55,52 olması madde tasarımında gösterilen hassasiyetin bir sonucudur. Açıklanan varyansın, madde sayısının bir fonksiyonu olduğu düşünüldüğünde, 4 maddeyle açıklanan % 55,52’lik varyans düzeyi önemlidir. Bu

saptama, 4. veri toplama aşamasının amaçlarından biri olan AS 1'in tekrar sınanması ve AS 2'nin teyidi amaçlarının başarılı olduğunu göstermektedir. Ancak, yeni önerilen bir yapı olan yenilenmenin kapsam geçerliliği için bu ispatlarla yetinmeyip, ayrıca; ölçüğe bu son aşamada eklenen “bütünsel yenilenme” ifadesiyle ölçekteki diğer ifadeler arasında aşamalı regresyon eşitliği testi yapılmıştır. Test sonuçları, Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32: Yenilenme ile “Kendimi Yenileyebiliyorum” Aşamalı Regresyon Eşitliği Testi

Model	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	t-değeri	Anlam düzeyi	Bağlantı İstatistikleri			
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF	CI	
1	(Sabit)	2,404	,197		12,191	,000			1,000
	1-Fiziksel aktivite yapıyorum	,408	,055	,459	7,383	,000	1,000	1,000	5,952
2	(Sabit)	1,900	,235		8,077	,000			1,000
	1-Fiziksel aktivite yapıyorum	,303	,061	,341	4,995	,000	,780	1,281	7,154
	2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum	,242	,066	,252	3,681	,000	,780	1,281	8,219
3	(Sabit)	1,458	,266		5,486	,000			1,000
	1-Fiziksel aktivite yapıyorum	,249	,062	,280	4,039	,000	,724	1,381	8,004
	2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum	,182	,067	,189	2,727	,007	,723	1,384	9,116
	3-Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum	,211	,064	,222	3,306	,001	,771	1,297	10,467
4	(Sabit)	1,026	,280		3,664	,000			1,000
	1-Fiziksel aktivite yapıyorum	,204	,061	,230	3,366	,001	,698	1,432	8,709
	2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum	,138	,066	,143	2,102	,037	,701	1,427	10,026
	3-Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum	,153	,064	,161	2,410	,017	,728	1,373	10,779
	5-Yeni şeyler öğreniyorum	,250	,064	,253	3,881	,000	,762	1,313	12,150
Bağımlı değişken: 6-Kendimi yenileyebiliyorum DW: 2,124 Korelasyon Değeri (r): ,585		Model 1: R: 0,459; R ² : 0,211; Düzeltilmiş R ² : 0,207; F: 54,503, p<0.0001 Model 2: R: 0,510; R ² : 0,260; Düzeltilmiş R ² : 0,253; F: 35,704, p<0.0001 Model 3: R: 0,546; R ² : 0,298; Düzeltilmiş R ² : 0,288; F: 28,610, p<0.0001 Model 4: R: 0,589; R ² : 0,347; Düzeltilmiş R ² : 0,334; F: 26,718, p<0.0001							

Tablo 32, yenilenme maddelerinin her birinin modele aşamalı olarak alınmasıyla, maddeler ile kontrol değişkeni olarak ölçekte yer alan “Kendimi Yenileyebiliyorum” maddesi arasındaki regresyon analizi sonuçlarını göstermektedir.

Analiz sonuçlarına göre; oluşturulan model anlamlı bulunmuştur (F: 54,503 $p<0,0001$), (F: 35,704, $p<0,0001$), (0,288; F: 28,610, $p<0,0001$), (F: 26,718, $p<0,0001$); (t: 3,881; $p:0,000$). Dolayısıyla, yenilenmeye ilişkin her bir madde, modele eklendikçe, son modelde de görüldüğü gibi, kontrol değişkeni üzerinde etkilidir. Her bir madde modele eklendikçe açıklayan varyansın yükseldiği de görülmektedir; toplam dört maddenin modele eklendiği son duruma göre, kendimi yenileyebiliyorum maddesine ilişkin toplam varyansın %33,4'ünün yenilenme ile açıklandığı ifade edilebilir (Büyüköztürk, 2013:98). Yenilenme ve genel ifade (kendimi yenileyebiliyorum) yani kontrol değişkeni arasındaki korelasyon katsayısı ,585 olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan, son modele göre sabit terim, 1,026 olarak bulunmuştur. Bunun anlamı ise yenilenmeye ilişkin maddeler sıfır bile olsa, kendimi yenileyebiliyorum için 1,026 birimlik değer elde edilir ve “Fiziksel aktivite yapıyorum” maddesindeki bir birimlik artışın kontrol değişkenini 0,204 birim arttırdığı, “Yeni ve farklı şeyler deniyorum” maddesindeki bir birimlik artışın kontrol değişkenini 0,138 birim arttırdığı, “Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum” maddesindeki bir birimlik artışın kontrol değişkenini 0,153 birim arttırdığı, “Yeni şeyler öğreniyorum” maddesindeki bir birimlik artışın kontrol değişkenini 0,250 birim arttırdığı söylenebilir (Kalayacı, 2010:268). Varyans Şişkinlik Faktörü (VIF) ve Durbin-Watson (D-W) istatistikleri ise regresyon modelinin geçerli olması için açıklayıcı değişkenlerin çoklu doğrusal bağımlı ve ardışık bağımlı olmaması gerektiğini test eden iki yaklaşımdır; VIF, açıklayıcı değişkenler arasında çoklu doğrusal bağımlılık olup olmadığını test eder ve $VIF=1$ ise çoklu doğrusal bağımlılığın yok olduğu, $1<VIF\leq 5$ ise orta düzeyde çoklu doğrusal bağımlılık olduğunu gösterir (Özdamar, 2011:526). Durbin-Watson katsayısı ise, otokorelasyonu (hata terimlerin ardışık bağımlılık gösterip göstermediği) test etmekte kullanılır ve DW değerinin 1,5 ile 2,5 arasında olması beklenir (Kalayacı, 2010:264). Tablo 32’de son modele

göre VIF değerlerine bakıldığında, her bir maddenin kontrol değişkeni ile arasında (1,313-1,432) ($1 < VIF \leq 5$) orta düzeyde çoklu doğrusal bağımlılık olduğu söylenebilir. DW değerinin ise (2,124) 1,5 ile 2,5 aralığında olması otokorelasyon olmadığını gösterir. Bakılması gereken diğer katsayılar ise tolerans değeri ($TV = \text{Tolerance Value} = 1 - R^2$) ve koşul indeksi ($CI = \text{Condition Index}$)'dir. Tolerans değeri yine VIF değeri gibi bağlantı probleminin olup olmadığını gösterir ve .10'dan büyük olması durumunda, değişkenler arası çoklu bağlantı probleminin olmadığına işaret eder (Sipahi ve diğ., 2010:170; Çokluk ve diğ., 2012:36). Dördüncü modele göre her bir madde ile kontrol değişkeni arasındaki tolerans değeri (701- 698 aralığında) bulunduğu için çoklu bağlantı probleminin olmadığı söylenebilir. Koşul indeksi'de, çoklu bağlantı probleminin olup olmadığını ifade etmekte ve CI değerinin, 10 ile 30 arasında olması "orta düzeyde", 30'dan büyük olması "yüksek düzeyde" çoklu doğrusal bağlantı probleminin göstergesidir (Çokluk ve diğ., 2012:36). Yine Tablo 32'ye bakıldığında koşul indeksi katsayılarının, "Yeni ve farklı şeyler deniyorum", "Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum" ve "Yeni şeyler öğreniyorum" (10,026-10,779- 12,50) maddelerine ait değerlerin 10 ile 30 arasında olduğu, dolayısıyla "orta düzeyde" çoklu doğrusal bağlantı olduğu söylenilebilir. "1- Fiziksel aktivite yapıyorum" (8,709) maddesinin ise 10 ile 30 arasında olmadığı, dolayısıyla "düşük düzeyde" çoklu doğrusallık olduğu söylenebilir.

Yenilenme ölçeği değerlendirme sürecinin son aşaması olarak, maddeler arası korelasyonlara bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 33'te gösterilmiştir.

Tablo 33: Yenilenme Ölçeği Maddeler Arası Korelasyon Matrisi

Faktör Maddeleri	1-Fiziksel aktivite yapıyorum	2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum	3-Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum	5-Yeni şeyler öğreniyorum
1-Fiziksel aktivite yapıyorum	1,000	,469	,409	,381
2-Yeni ve farklı şeyler deniyorum		1,000	,411	,373
3-Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum			1,000	,396
5-Yeni şeyler öğreniyorum				1,000

Tablo 33'te gösterilen değerlere göre; maddeler arası korelasyonun ideal düzeyde, pozitif ve faktör analizi sonuçlarına destek verir nitelikte olduğu söylenebilir.

Bu analizler sonucunda, ayrık bir yapıyı betimleyen yenilenme ölçeğinin, sonraki aşamalarda güvenle kullanılabilceği yargısına ulaşılmıştır. Veri toplama formunda yer alan maddelerin bütününe uygulanan faktör analizi sonucu beliren ikinci faktör, ikinci saha çalışmasında da literatüre paralel biçimde belirmiş olan “kendilik hali” değişkenidir. Tablo 34'te kendilik hali ölçeği ve madde nitelikleri gösterilmektedir.

Tablo 34: Kendilik Hali Faktör Ölçeği Faktör Analizi

Madde	Faktör 2 Kendilik Hali	Ortalama	Std. Sapma
11-Mutluyum	,789	3,84	1,11
10-Eğlenceli bir hayat sürüyorum	,772	3,42	1,14
8-Stresle baş edebiliyorum	,728	3,05	1,31
9-Bunaldığımda kafamı dağıtabiliyorum	,727	3,49	1,32
Özdeğerler (eigenvalues)	2,278		
Açıklanan Varyans	56,941		
Ölçek Güvenirliliği (Cronbach Alpha)	,743		
Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi; Açıklanan toplam varyans= % 56,941; Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluk ölçümü= ,686; Bartlett'in Küresellik Testi: $X^2 = 152,866$, s.d= 6, $p < 0,001$ 1=hiç katılmıyorum... 5=kesinlikle katılıyorum			

“Kendilik Hali” faktörü adı altında bir araya gelen faktör maddelerinin dördünün de (Yükü 700’ün üstünde olan maddeler) majör madde durumunda olduğu görülmektedir.

Veri toplama aracında yer alan ve diğer değişkenleri nitelenmek için yazılan maddeler doğrultusunda; 3.4.5.6.7.8. ve 9. Araştırma sorularına yanıt aramak için korelasyon analizleri yapılmıştır. Aşağıda korelasyon analiz sonuçları gösterilmiştir.

III.5.4. Korelasyon Analizleri

Araştırma sorularının genel yapısı, literatürde yer alan ön kabulleri ilişkisel yapıların varlığı ve niteliği üzerinden sorgular biçimdedir. Araştırma sorularına cevap aramak için yapılan korelasyon analiz sonuçları, araştırma soruları paralelinde Tablo 35’te verilmiştir. Tablo 35 kavrayışı kolaylaştırmak açısından sadeleştirilerek sunulmuştur. Tablonun, üst ve sol köşesinde belirtilen değişkenlerin kesişim noktasındaki kutucuklarda yazılan sayılar, bağlantılı iki değişkenin korelasyon katsayısını göstermektedir.

Tablo 35: Araştırma Sorularına Göre Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri Tablosu

	Yenilenme	Kendilik Hali	Turizme Katılma Durumu	Boş Zaman Durumu	Gönüllük Durumu
Yenilenme			AS9:0,321	AS5:0,163	AS7:0,333
Kendilik Hali	AS3:0,419				
Turizme Katılma Durumu		AS4:0,374		AS6:0,251	AS8:0,310

Tüm katsayılar için: $p < 0.01$

Pearson Correlation katsayısına göre “r”, (0,00-0,25) aralığında ise ilişki çok zayıf, (0,26-0,49) aralığında ise ilişki zayıf, (0,50-0,69) aralığında ise ilişki orta, (0,70-0,89) aralığında ise ilişki yüksek ve (0,90-1,00) aralığında ise çok yüksek bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Kalaycı, 2010:116). Maddeler arası .80 üzerindeki korelasyon çoklu bağlantı olabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2013:100). Bu çalışmanın amaçları ve kapsamı dikkate alındığında; analizler sonucu beklenen korelasyon değerleri, ne çok

zayıf ne de çok yüksek olmamalıdır. Korelasyon katsayılarının çok düşük olması; araştırma, araştırmanın mantıksal kurgusunu ve bulguların geçerliliğini tehdit edecektir. Çünkü “yenilenme, turizm, kendilik hali” değişkenlerinin birbiriyle ilişkisiz olması durumu açıklanamaz. Yenilenme, turizm ve kendilik hali değişkenlerinin yüksek korelasyon göstermesi de savunulabilir değildir. Çünkü yenilenmenin ayrık yapısını ortaya koyma amacıyla çelişecektir. Diğer yandan, araştırma argümanlarına göre boş zamanla yenilenme arasındaki korelasyonun da birinci saha çalışmasında beliren anomaliye paralel olarak çok düşük çıkması, yani ilişkisiz addedilmemekle birlikte, çok zayıf olması beklenmektedir. Böylece ön kabullere yönelik bir eleştiri olarak; yenilenme için boş zamanın önemli olmadığı savunulabilir. Tablo 35’te gösterilen değerler bu doğrultuda yorumlandığında; tüm ilişkilerin beklenen gibi çıktığı görülmektedir.

IV. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmiş literatür genel olarak incelendiğinde; rekreasyon ve turizm kavramlarının her ikisinin de, boş zamanda, gönüllük esasıyla yapılan ve bireyin mutlu olma, stresten uzaklaşma, kafa dağıtma ve eğlenme gibi amaçlarla yaptığı faaliyetlere işaret ettiği görülmektedir. Turizmin de benzer vurgular içermesi, rekreasyonu turizmden ayırtırmayı zorlaştırmaktadır. Bazı yaklaşımlarda rekreasyon turizmin “içine giriyor” gibi görünmektedir. Örneğin; turizmle bağlantılı olarak “bir destinasyon veya oteldeki rekreatif alan ve faaliyetlerden” bahsedilmektedir. Bazı yaklaşımlarda ise, rekreasyon turizmin “dışında” kalıyor gibi gözükmemektedir. Örneğin; rekreasyon için turizm vurgusu içermeyen “kent veya kampüsteki rekreatif alanlar ve bu alanlarda yapılan faaliyetlerden” bahsedilmektedir. Turizm ve rekreasyon arasında ilk bakışta beliren farklar ve benzerlikler aşağıdaki Tablo 36’da özetlenen biçimdedir:

Tablo 36: Rekreasyon ve Turizm Karşılaştırması

	REKREASYON	TURİZM
NE	Faaliyet	Faaliyet
NEDEN	Eğlemek, Kafa Dağıtmak, Mutlu Olmak, Stresten Uzaklaşmak Vb.	Rahatlamak, Yeni Şeyler Öğrenmek, Dinlenmek, Prestij Vb.
NE ZAMAN	Boş Zamanda	Boş Zamanda
NASIL	Yaşanan Mekân(iç-dış), Yaşanan Mekân Dışında Gönüllükle	Yaşanan Mekân Dışında Gönüllükle
NEREDE	Ev İçi, Dış Rekreatif Alanlar	Destinasyon, Konaklama Tesisleri içinde
KİMİNLE	Yalnız veya eşlikli	Yalnız veya eşlikli

Tablo 36’da renklendirilen bölümler, rekreasyon ve turizmin benzerliklerine işaret ederken, renklendirilmeyen bölümler iki kavram arasında belirgin olan farklara işaret etmektedir. Tablo 36’nın kapsamı dahilinde değerlendirildiğinde; turizmin daimi yaşanan mekandan uzaklaşarak yapılması ön koşulunun getirdiği ayrım dışında, rekreasyonla arasında belirgin bir fark gözükmemektedir. Tablo 36’da yansıtılmamış olmakla birlikte diğer bir fark; genel bir yaklaşım olarak turizmin “ekonomik çıktılarına” vurgu yapılırken, rekreasyon için belirgin bir ekonomik çıktıdan bahsedilmemesidir. Bu haliyle turizm ekonomik anlamda ihracat/ithalat dengesi içinde yer alan bir kalemken, rekreasyon için bu yönde bir vurgu söz konusu değildir. Çok sınırlı olan bu farklar; turizm ve rekreasyon kavramlarını birbirlerinden ayırtırmayı zorlaştırmaktadır. Oysa bilimde olguların birbiriyle ilişkilerini inceleyebilmek için öncelikle “bağımsız yapılar” olarak kavramsal ve operasyonel düzeyde tanımlanması gerekmektedir. Bu tezin çıkış noktası, rekreasyon ve turizmi birbirinden ayırtırmayı ihtiyacıdır.

Bu ayırtırma çabasının ilk aşamasını “rekreasyonu bağımsız bir değişken olarak kavramsal ve operasyonel düzeyde tanımlama” girişimi oluşturmuştur. Bu girişime destek olacak somut bir teorik geri plan olmadığı için, ilk adım olarak mevcut rekreasyon tanımlarının tümünün genel olarak nelere vurgu yapıp neleri açıkta bıraktığına odaklanılmıştır.

Bir olguyu “faaliyet” olarak nitелеmek, ayrık bir bilimsel yapı olarak ölçülmesini engelleyen ilk unsur olarak belirlemektedir. Örneğin turizm olgusuna ekonomik çıktılar perspektifinden yaklaşılmaktadır ve bu faaliyeti gerçekleştirebilmek için gereken alt ve üst yapı unsurları turizm tüketicisinin faaliyet çevresini oluşturmaktadır. Benzer bir bakış açısıyla rekreasyonda da; ekonomik çıktılara değil ama bireyin kendilik halini destekleyen çıktılara ve bu çıktılara ulaşmak için yapılacak kapalı/açık mekân, donanım

destekli/desteksiz faaliyetlere vurgu yapılmaktadır. Rekreasyon tanımlarında vurgular, koşullar ve çıktı üzerinedir. Buna göre rekreatif faaliyetin ön koşulu; boş zaman ve gönüllüktür. Çıktısı ise; bireyin kendini mutlu hissetmesi, stresten uzaklaşması, kafasını dağıtması ve eğlenmesiydi. Bu çıktılar tezde “kendilik hali”, rekreasyon ise Latince kökeninden hareketle “yenilenme” olarak adlandırılmıştır. Rekreasyon tanımlarına yönelik ilk tespit; ön koşullar ve çıktılar belirtilmesine rağmen, bu çıktılara “*nasıl*” ulaşılabileceğinin belirtilmemiş olduğudur. Bu tespitten hareketle; “**bireyler olumlu bir kendilik haline nasıl ulaşırlar**” veya “**yenilenme nasıl sağlanır**” soruları, tezin ilk yönlendiricisi olmuş ve nitekim ilk saha çalışmasının amacını oluşturmuştur. Zira; turizm de, rekreasyon da (tezde yenilenme olarak etiketlenmiştir), katılımcı için aynı temel çıktılara vurgu yapmaktadır ve fark “**nasıl**” sorusunun cevabında gizli olabilir. Bu soru; “birey nasıl yenilenir” yaklaşımıyla tüketici/katılımcı perspektifini anlamayı sağlayabilir.

Birinci saha çalışmasında toplanan verilerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan genel bulgular:

1. Yenilenme amaçlı faaliyetlerin rekabete dayalı olmaması,
2. Kendilik hali kapsamında nitelenen her bir çıktı için yapılan faaliyetlerin birbiriyle aynı olmasıdır.

İlk saha araştırmasının en şaşırtıcı bulgusu ise; rekreasyon tanımlarındaki önermelerle çelişen bir temel anomalidir. Buna göre insanlar mesleki faaliyetlerle de “olumlu kendilik haline” ulaşabilmektedir. Bu bulgunun anomali olarak görülmesinin nedeni, olumlu kendilik haline ulaşmak için ön koşul olarak vurgulanan “boş zaman” ön kabulüyle çelişmesidir.

İlk saha çalışmasının diğer bir dikkat çekici bulgusu ise; olumlu kendilik haline ulaşabilmek için turizmi veya seyahati veya uzaklaşmayı yansıtan ifade sayısının azlığı

olmuştur. Açık uçlu sorulardan oluşturulmuş ve 213 katılımcıya uygulanmış veri toplama formundan elde edilen toplam 999 ifadeden sadece 34 tanesi, turizmi veya seyahati veya uzaklaşmayı çağırıştır niteliktedir. İlk saha çalışmasının bu bulguları; turizm ve yenilenmeyi ayırıştırmak için “nasıl” sorusunun doğru bir başlangıç noktası olduğu konusunda güvence sağlamıştır.

Takip eden ikinci ve üçüncü saha çalışmasında, ilk saha çalışmasının “nasıl” temasından hareketle elde edilen ifadeler, üst soyutlama seviyesinde birleştirilerek, ölçek ifade cümleciklerine dönüştürülmüştür. İkinci ve üçüncü saha çalışmasında amaç AS 1 ve AS 2’ye cevap aramak olmuştur. İki kere yapılan tekrarlı sınaama sonucu, yenilenme ölçeği psikometrik nitelikler bakımından güven telkin etmiş ve bütünleşik ayrı bir yapı olarak beliren “kendilik hali” değişkeninden ayrışmıştır. Bu aşamada psikometrik nitelikler bakımından tatminkâr olsa da, turizmle ilişkisi ve gerçekten yenilenmeyi yansıtır yansıtmadığı bakımından halen şüpheler barındıran bir ölçek elde edilmiştir. Bu şüpheleri giderebilmek için bilinenleri dayanak alarak, bilinmeyi sorgulayan aşağıdaki mantık kurgusu (MK) oluşturulmuştur:

MK. 1. Yenilenme ve Turizme Katılma Durumunun her ikisi de “kendilik haliyle” olumlu ilişki içinde olmalıdır. Böylece her ikisinin de tüketici açısından aynı çıktıya işaret eden farklı yapılar olduğu iddia edilebilir (AS 3 ve AS 4).

MK. 2. Turizme Katılma Durumunu “boş zaman” ön koşuluyla ilişkili olmasına rağmen, yenilenme “boş zaman” ön koşulundan bağımsız olmalıdır. Böylece turizm faaliyetinin ön koşullar bakımından da yenilenmeden farklı olduğu iddia edilebilir (AS 5 ve AS 6).

MK. 3. Turizme Katılma Durumunun ve yenilenmenin her ikisi de “gönüllükle” benzer ilişki göstermelidir. Çünkü ikisi de katılımcının/tüketicinin algısı doğrultusunda kendi isteğinden kaynaklı olmalıdır (AS 7 ve AS 8).

MK. 4. Turizm ve Yenilenme ayrı yapılar olmasına rağmen birbiriyle ilişkili olmalıdır. Çünkü aynı çıktılara işaret eden iki ayrı yapının, birbirinden tamamen bağımsız olması beklenemez (AS 9).

Dördüncü saha çalışmasının yönlendiricisi olarak, yukarıda belirtilen mantık kurgusu paralelinde yeni bir veri toplama aracı tasarlanmıştır. Yeni veri toplama aracı bütünsel olarak açıklayıcı faktör analizine tabi tutulduğunda nihai olarak Tablo 37'de belirtilen ifade yapılarına ulaşılmıştır.

Tablo 37: Araştırma Değişkenleri, Yenilenme Ölçek Maddeleri ve Diğer Değişkenlerin İfadeleri

YENİLENME ÖLÇEK MADDELERİ

1	Fiziksel aktivite yapıyorum
2	Yeni ve farklı şeyler deniyorum
3	Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum
4	Yeni şeyler öğreniyorum
<i>Genel ifade</i>	Kendimi yenileyebiliyorum

KENDİLİK HALİ DURUMU

1	Stresle baş edebiliyorum
2	Bunaldığımda kafamı dağıtabiliyorum
3	Eğlenceli bir hayat sürüyorum
4	Mutluyum

TURİZME KATILMA DURUMU

1	Tatilimi istediğim şekilde yapabiliyorum
2	Tatil için istediğim bir konaklama tesisinde kalabiliyorum

GÖNÜLLÜLÜK DURUMU

1	Sadece kendi isteğim için bir şeyler yapabilirim
---	---

BOŞ ZAMAN DURUMU

1	Yeterli boş zamanım var
---	--------------------------------

Tablo 37’de belirtilen, turizme katılma durumu, gönüllük durumu ve boş zaman durumu değişkenlerinin, başlı başına bir ölçek olma niteliğinden uzak olduğu dikkate alınmalıdır. Araştırma kapsamında böyle bir amaç güdümediği için; turizme katılma durumu, gönüllük durumu ve boş zaman durumu konusunda ölçek geliştirilme çabasına girilmemiş, sadece ilgilenilen yapıları çağrıştırır ifadelerle yetinilmiştir. Böylece araştırmaya konu yenilenme değişkenine yönelik argümanlar için sadece temel fikirler üretilmektedir.

Dördüncü saha çalışmasının yönlendiricisi olarak, daha önce belirtilmiş olan mantık kurgusu doğrultusunda araştırma soruları tasarlanmıştır. İlgili mantık kurgusuna göre tasarlanmış araştırma soruları ve sorulara yönelik bulgular Tablo 38’de özetlenmiştir.

Tablo 38: Mantık kurgusu, İlgili Araştırma Soruları ve Bulgular

MANTIK KURGUSU	ARAŞTIRMA SORULARI	KORELASYON KATSAYILARI
MK.1.	AS.3. Yenilenme ve Kendilik Hali arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?	0,419
MK.1.	AS.4. Turizm ile Kendilik Hali arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?	0,374
MK.2.	AS.5. Boş zaman ve Yenilenme arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?	0,163
MK.2.	AS.6. Boş Zaman ve Turizm arasındaki ilişki var mıdır, varsa nasıldır?	0,251
MK.3.	AS.7. Gönüllük ve Yenilenme arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?	0,333
MK.3.	AS.8. Gönüllük ve Turizm arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?	0,310
MK.4.	AS.9. Turizm ve Yenilenme arasında ilişki var mıdır, varsa nasıldır?	0,321

Tablo 38’de özet olarak görselleştirilen bulgular değerlendirildiğinde; gerçekten de hem bireyin Turizme Katılma Durumu’nun, hem de Yenilenme’nin, Kendilik

Hali Durumu'yla pozitif ilişki içinde olduğu görülmektedir. Böylece her ikisinin de aynı çıktıya işaret eden farklı yapılar olduğu iddia edilebilir.

Tablo 38'de özet olarak görselleştirilen bulgularda yapılabilecek diğer bir çıkarım; literatürde Yenilenme'nin ön koşulu olarak değerlendirilen "boş zaman"la çok düşük korelasyon göstermesidir. Bu bulgu, ilk saha çalışmasında beliren anomaliyi destekler niteliktedir. Yenilenme sürecinin neredeyse boş zamandan bağımsız değerlendirilmesinin, rekreasyon araştırmaları ve uygulayıcılar açısından önemli çıktıları olabilir. Bu çıktılar takip eden kısımda tartışılacaktır. Bununla birlikte Boş Zaman Durumu'yla Turizme Katılma Durumu arasında görece daha yüksek bir korelasyon çıkmış olmasına rağmen, yine de beklenen çarpıcı sonuç alınamamıştır. Bunun nedeni, tez kapsamında turizm konusunda uygun bir ölçek yapısının oluşturulamamış olması olabilir.

Tablo 38'de özet olarak görselleştirilen bulgular kapsamında; gönüllük durumu, hem bireyin Turizme Katılma Durumu, hem de Yenilenme'yle pozitif korelasyon göstermektedir. Bu bulgu; her iki değişkenin de katılımcının/tüketicinin bu faaliyetlere kendi isteği doğrultusunda katıldığını göstermektedir. Bu bulgu beklentiyle paraleldir.

Tablo 38'de özet olarak görselleştirilen bulgular kapsamında son olarak; Turizme Katılma Durumu'yla Yenilenme arasında görülen korelasyon, iki değişkenin birbirinden bağımsız yapılar olmakla birlikte, ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu; literatürün, turizmin rekreatif faaliyetleri de barındırdığı argümanıyla tutarlıdır.

Tüm bu saptamalardan hareketle aşağıdaki çıkarımlar yapılabilir:

1. Rekreasyon turizmden bağımsız bir yapıdır.
2. Rekreasyon boş zamanın varlığı durumundan bağımsızdır ve turizmin aksine iş ve iş dışı zamanda gerçekleştirilebilir.
3. Rekreasyon; turizmin yer değiştirme vurgusunu her zaman her koşulda yapılabilir.

IV.1. Araştırmacılara Yönelik Çıkarımlar

Yenilenme konusunda bugüne kadar literatürde yapılmış belirli tanımlar ve kapsam belirleme çabaları olmakla birlikte; bu kapsam ve tanımların geçerliliğini gösterir ampirik bir araştırma bulunmamaktadır. Ayrıca Türkiye’deki turizm akademisinde fakülteleşme süreciyle birlikte “Rekreasyon Bölümü” açılması kabul edilmiş olmakla birlikte, bu bölümlerdeki lisans ders müfredatının hangi temel ereksel yapıya göre tasarlanacağı netleşmemiştir. Bu tasarımlara yol gösterebilmek için, rekreasyon bölümleri altında incelenecek özgün, ayrıık “temel konunun” (main task) ne olması gerektiğı tartışılmaktadır. Bu tezin tüm bu temel noktalarda katkı sağlayabileceğı düşünölmektedir.

Tezin teorik açıdan temel katkısı titiz bir çalışma süreci sonunda ortaya konulan “yenilenme” ölçeğidir. Yenilenme ölçeğinin geliştirilmesi için araştırma kapsamında toplam dört saha çalışması gerçekleştirilmiştir. “Yenilenme” ölçeğı gelişim sürecini anlatan Tablo 39, ölçek geliştirmeyi amaçlayan araştırmacılar için de yol gösterici olabileceğı düşünölerek detaylı biçimde sunulmuştur.

Tablo 39: Yenilenme Ölçeği Gelişim Süreci Tablosu

	BİRİNCİ SAHA ÇALIŞMASI	İKİNCİ SAHA ÇALIŞMASI	ÜÇÜNCÜ SAHA ÇALIŞMASI	DÖRDÜNCÜ SAHA ÇALIŞMASI
Amaç	Yenilenme ölçeği madde havuzu oluşturmak	Yenilenme ölçeği ön test	Yenilenme ölçeği test tekrar test	Yenilenme ölçeği test
Kavramsal çerçeve	Rekreasyon: <i>f</i> (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar)	Rekreasyon: <i>f</i> (boş zaman, gönüllülük, belirli amaçlar, yenileyici faaliyetler, rekabet ortamı)	Yenilenme: <i>f</i> (yenileyici faaliyetler)	Yenilenme: <i>f</i> (yenileyici faaliyetler)
Madde havuzu kaynağı	Literatür tanımları	Yüz yüze mülakat bulguları	Ön test bulguları	Test bulguları
Madde sayısı	999	19	5	4
Ölçek tipi	Likert	Likert	Likert	Likert
Tepki kategorileri		0=yenilenmekle ilgisiz, 1=hiç katılmıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum	0=yenilenmekle ilgisiz, 1=hiç katılmıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum	1=hiç katılmıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum
Örneklem tekniği	Kolayda	Kolayda	Kolayda	Kolayda
Örneklem büyüklüğü	213	162	154	206
Veri toplanan bölge	Mersin	Mersin	Kayseri	İzmir
Faktör yapısı/boyutlar		İki faktör: (1)yenilenme faaliyetleri, (2)belirli amaçlar+boş zaman	Tek faktör: yenilenme faaliyetleri	Tek faktör: yenilenme faaliyetleri

Yenilenme ölçeği gelişim sürecini özetleyen Tablo 39’da, her bir saha çalışmasında izlenen sürece göre her bir araştırmanın amacı, kavramsal çerçevesi, madde havuzu kaynağı, madde sayısı, ölçek tipi, tepki kategorileri (birinci araştırma açık uçlu sorulardan oluştuğu için tablodaki bu kısım boştur), örneklem tekniği, örneklem büyüklüğü, veri toplanan bölge ve faktör yapısı/boyutlarına yer verilmiştir. Ölçek geliştirme gibi keşifsel nitelik taşıyan araştırmalarda, bulgunun geçerlilik ve güvenilirliğini savunabilmek önemlidir. Keşifsel (nitel) bir araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği savunabilmek için dikkate alınması gerekli görülen unsurlar ve bunlara karşılık tezde yapılanlar Tablo 40’te derlenmiştir.

Tablo 40: Geçerlilik Güvenilirlik Ölçütleri ve Tezdeki Karşılıkları

KEŞİFSEL ARAŞTIRMALARDA GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK SAĞLAMA ÖLÇÜTLERİ		TEZDEKİ KARŞILIKLARI
1	Araştırma amacının "Ne ve/veya Nasıl ve/veya Neden" sorularınca yönlendirilmesi	Amaç: Yenilenme nedir?
2	Yöntemin amaca uygun desenlenmesi	Keşif ve sınama için 4 tur veri toplanması
3	Veri toplama tekniklerini uygun belirlenmesi	Açık ve kapalı uçlu veri toplama formları
4	Örneklemin uygun seçilmesi	Farklı kültürel nitelikler gösteren 3 farklı şehirden heterojen örneklem
5	Olguya farklı ufuk açılarından bakılması (triangulation) - Verilerin karşılaştırmalı kontrolü - Araştırmacıların karşılaştırmalı kontrolü - Tekniklerin karşılaştırmalı kontrolü - Katılımcı ifadelerinin karşılaştırmalı kontrolü - Teorilerin karşılaştırmalı kontrolü	"Araştırmacı yanlılığı" "Araştırmacı yönlendirmesi" "Teyit edici yaklaşımlar" "Sosyal kabul edilirlilik kaygısı" "Katılımcı bağıl yanlılıklar" engellenmiştir <i>GERÇEKLEŞTİRİLEMEMİŞTİR</i>
6	Nicel verilerle sınama	Ölçek psikometrik nitelikleri tekrar tekrar sınanmış ve karşılaştırılmıştır
7	Tekrarlanabilirliği sağlayan raporlama	Tüm sürecin detaylı anlatımına özen gösterilmiştir

Hassasiyetle yürütülen bu sürecin sayısal göstergelere de yansımaları beklenmektedir. Psikometrik göstergelerden hareketle geçerlilik ve güvenilirliğe sayısal referans oluşturması için Tablo 41 hazırlanmıştır.

¹Tablo 41: Yenilenme Ölçeği Psikometrik Nitelikler Tablosu

	GEÇERLİK	BİRİNCİ SAHA ÇALIŞMASI	İKİNCİ SAHA ÇALIŞMASI	ÜÇÜNCÜ SAHA ÇALIŞMASI	DÖRDÜNCÜ SAHA ÇALIŞMASI
	Kapsam/İçerik Geçerliliği (Content val.)	5 uzman öğretim üyesi	“0=Yenilenmekle ilgisiz” maddesiyle katılımcıların kendisi	“0=Yenilenmekle ilgisiz” maddesiyle katılımcıların kendisi	Bütünsel olarak belirtilen “Kendimi Yenileyebiliyorum” maddesi
	Dış Geçerlilik (External val. (generalizability))		3 farklı şehirden, aralıklarla toplanan (162+154+206=522) verilere göre ölçek psikometrik nitelikleri belirlenmiş ve birbirleriyle karşılaştırılmıştır.		
YAPI GEÇERLİLİĞİ	Yakınsak Geçerlilik (Convergent val.)		Her maddenin faktör yükü 0,639-0,721 arasındadır	Her maddenin faktör yükü 0,573-0,733 arasındadır	Her maddenin faktör yükü 0,712-0,763 arasındadır
	İç Geçerlilik (Internal val.)		RMSEA=0,06, RMR=0,037, SRMR=0,038, GFI=0,98, NFI=0,96, NNFI=0,97	RMSEA=0,045, RMR=0,042, SRMR=0,039, GFI=0,98, NFI=0,95, NNFI=0,97	
	Ayrt Edici Geçerlilik (Discriminant val.)		Maddeler arası korelasyon değerleri ,276 ile ,439 arasındadır	Maddeler arası korelasyon değerleri, 183 ile ,389 arasındadır	Maddeler arası korelasyon değerleri ,373 ile ,469 arasındadır
	Yordama/Uygulama Geçerliliği (Criterion val (predictive val))				(dört madde→genel yenilenme düzeyi) (Korelasyon değeri) r: 0,585; Regresyon sonucu: F: 26,718, p<0.0001
	GÜVENİRLİK				
	İç tutarlılık (internal consistency)		$\alpha >0,70$	$\alpha >0,60$	$\alpha >0,70$
	Tekrar Test (re-test)		Testler 3 farklı örneklem grubu üzerinden karşılaştırmalı sınıanmıştır		

Tablo 41’de gösterilen karşılaştırmalı psikometrik nitelikler değerlendirildiğinde, araştırmacıların bundan sonraki çalışmalarında yenilenme ölçeğini güvenle kullanmaları önerilebilir.

Tezde ortaya konan “yenilenme”, rekreasyon araştırmalarının özgün, ayırık temel yapısı (construct) olabilir. Dolayısıyla psikometrik sınamalar sonucunda geçerliliği teyit edilmiş ve güvenilir bir “yenilenme ölçeği”, bu tezde araştırmacılara sunulmaktadır.

¹ Geçerlilik ve güvenilirlik konusundaki literatür tanımları Ek 5’de görülebilir.

Elbette ölçek sonraki araştırmalarda tekrarlı sınamalara tabi tutulacak ve gelişmeye devam edecektir. Ancak bu tezin sonunda eldeki psikometrik bulgulardan hareketle yeni bir rekreasyon tanımının yapılabileceği düşünölmektedir. Tezde anılan adıyla;

YENİLENME: *“BİREYİN SEVDİĞİ BİRŞEYLERLE İLGİLENMESİ, YENİ ŞEYLER ÖĞRENMESİ, FARKLI DENEYİMLER YAŞAMASI VE FİZİKSEL OLARAK AKTİF OLMASI DURUMUDUR.*

Ampirik bir araştırma sonucu ulaşılan bu tanımı önceki tanımlardan kapsam bakımından ayıran en önemli unsur, “boş zaman” vurgusunu içermemesidir. Araştırma verileri yenilenmek için bireyin boş zamanı olması ön koşulunun sanılan önemde olmadığını göstermiştir. Bu durum temel bir bakış açısı farkı yaratmaktadır. Örneğin mesleğini severek yapan bir akademisyen, ilgisini çeken araştırmalar yoluyla yeni şeyler öğrenebilir ve farklı öğrencilerle birebir çalışırken yeni deneyimler yaşayabilir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde (elbette ampirik bir ispata ihtiyaç göstermekle birlikte), akademisyenlik bireysel yenilenmeyi destekleyen mesleklerden biri olarak düşünölebilir. Bireylerin iş doyumunu araştırmalarında, yenilenmeni rolü farklı meslekler arasında karşılaştırılmalı olarak incelenebilir. Takip eden kısımda yenilenme değişkeniyle ilişkilendirilerek yapılabilecek araştırmalar konusunda farklı örnekler de verilmektedir.

Tez bulgularından hareketle yapılan yenilenme tanımını önceki tanımlardan ayıran diğer bir unsur; ön koşullara ve çıktıya değil, doğrudan “oluşun kendisine” odaklanmasıdır. Oysa daha önceki tanımlarda oluş konusunda sadece “faaliyetlerden” bahsedilmekte, tezde “kendilik hali” olarak adlandırılan çıktılar ve gönüllölük ve boş zaman gibi ön koşullardan bahsedilmekteydi. Sosyal bilimlerde olguları veya oluşları nedenleri ve sonuçlarından bağımsız olarak tanımlamak ve ölçmek güçtür. Örneğin

“Algılanan kalite” ölçeği olan SERVQUAL (Parasuraman, Zeithalm ve Berry, 1988) alt boyutları dahilinde incelendiğinde, bu boyutların algılanan kalitenin hem kendisi ve fakat hem de nedeni (fiziksel özellikler, güvence, güvenilirlik, isteklilik, duyarlılık) olması durumuyla karşılaşılabilmektedir. Bu durum değişkenin farklı bağımlı ve bağımsız yapılarla bir arada incelenmesini zorlaştırmakta ve araştırmacıları temel değişken için genel ifadeler (overall) kullanmaya yönelmektedir. Diğer bir deyişle; değişkenlerin örtüşmesi nedeniyle, “işletmenin fiziksel özelliklerinin” “algılanan kaliteye” etkisini incelemek mümkün olamamaktadır. Yenilenme ölçeğinin tek boyutlu, öncül ve ardıllarından arınık ortaya konması bu bakımdan önemlidir.

Bilimsel araştırma dizgesinin genel kabulü olarak önce kavramsal tanım yapılır ve ardından bu kavramsal tanım çerçevesinden hareketle ölçek kapsamı belirlenir. Bu tezde ölçek geliştirmek için önceki kavramsal çerçevenin “kapsamı değil, **eksikliği**” dikkate alınmış, bu eksiklik üzerine odaklanarak ölçeğin kapsamı belirlenmiştir. Ölçeğin kapsamı geçerlilik ve güvenilirlik bakımından yeterli niteliği gösterdikten sonra bu kapsamı dayanak alarak kavramsal tanım çerçevesi belirlenmiştir. Bu farklı yaklaşımın; bilimsel araştırma desenlemeleri açısından dikkate alınıp tartışmaya açılması önerilmektedir.

Tezin diğer bir katkısı; “Nitel” araştırma ve “Nicel” araştırma ayrımı konusundaki karmaşaya yol göstermesi olabilir. Bu araştırma keşifsel bir araştırmadır ve keşfedilen bir niteliktir. Diğer bir deyişle yenilenme’nin “ne” olduğu keşfedilmeye çalışılmaktadır. Bu keşifte sayısal verilerin ne kadar önemli bir rolü olduğu açıktır. Bu haliyle nitel ve nicel araştırmayı ayıranın verinin niteliği değil, araştırmanın amacı olduğu görülmektedir. Ne, Nasıl, Neden gibi araştırma sorularıyla yönlendirilen araştırmalar keşifsel, yani nitel, yani tümevarım araştırmalarıdır ve hem nitel hem de nicel veriden yararlanabilirler. Elbette genel bir alışkanlıkla “nicel araştırma” olarak anılan sınıma

amaçlı araştırmalarda nitel veriden yararlanılması sorunlar yaratacaktır. Özet olarak; bu araştırma, nitel araştırmanın “keşif”, nicel araştırmanın “sınama” amaçlı olduğu ön kabulünden hareket etmiş ve keşif için hem nitel hem de nicel veri kullanmıştır.

Tez amaçları doğrultusunda değerlendirildiğinde, çıkarımların ağırlıklı olarak araştırmacıları ilgilendirdiği açıktır. Ancak sınırlı da olsa; tezden hareketle uygulayıcılara yönelik yapılabilecek çıkarımlar takip eden kısımda açıklanmaktadır.

IV.2. Uygulayıcılara Yönelik Çıkarımlar

Tez bulgularına göre; hem yenilenme hem de turizm, kendilik haline katkı sağlamaktadır. Tüketicilerin nihai beklentilerinin olumlu kendilik haline ulaşmak olduğu düşünülürse, turizm ve yenilenmenin bu aynı amaç için rekabet içinde olduğu değerlendirmesi yapılabilir. Üstelik turizm gibi yaşanan mekân dışına çıkmayı, yani uygun boş zaman ön koşulunu barındıran bir faaliyete kıyasla, boş zamandan bağımsız gerçekleştirilebilen yenilenme, turizm için önemli bir rakip olabilir. Turizm faaliyetinin hazırlık süreci, ürün performansının beklenen gibi olmama ihtimalinden kaynaklı risk, seyahat dönüşü yaşanan yorgunluk ve rutin hayata uyum güçlüğü gibi olumsuzluklar düşünüldüğünde; kendini süreğen biçimde yenileme seçeneği yaratabilen bireylerin turizme katılma motivasyonları düşebilir. Elbette tüm bu yorumlar spekülatiftir ve ampirik bulgularla desteklenmelidir. Ancak yine de turizm sektöründe çalışan uygulayıcılara getirilebilecek en gerçekçi öneri; turizm ürün desenlemelerinde tüketicilerin yenilenmesine destek sağlayacak tasarımlar yapmaya özen göstermeleri olabilir.

IV.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Bu tezin çıkış noktası literatürdeki rekreasyon ve turizm kavramlarının birbiriyle çok benzer nitelikte olmasından kaynaklı karışıklıktı. Bu karışıklığı gidermek için “yenilenme”nin ne olduğunun keşfine odaklanıldı ve sadece yenilenme konusundaki

kavrayışı geliştirmek için bazı özellikler bakımından turizmle birlikte değerlendirildi. Ancak bu tezde yenilenme dışındaki değişkenler için kullanılan ölçme ifadeleri, kendi başlarına psikometrik nitelikleri yeterli olduğu iddia edilen ölçekler olarak sunulmamıştır. Tam da bu nedenle turizmle kıyaslama içeren yorumlardan kaçınılmıştır. Örneğin Tablo 38’de ki “Yenilenme ve Kendilik Hali” ve “Turizme Katılma Durumu ve Kendilik Hali” arasındaki korelasyonlar incelendiğinde, arada fark olduğu görülecektir. Ancak bu farktan hareketle; turizme kıyasla yenilenmenin kendilik haline daha olumlu etki yaptığı çıkarımı yapılması doğru olmayacaktır. Nitekim bu tezin amaçları açısında da anlamlı değildir. Ancak gelecekte hangi turizm faaliyetinin yenilenmeye daha çok katkı sağladığı, ürün performansına yönelik algıyla memnuniyet, değer, tavsiye gibi değişkenler arasındaki ilişkide, üründen kaynaklı yenilenmenin rolü gibi konularda araştırmalar yapılabilir.

Psikometrik nitelikleri yeterli bir ölçek geliştirilmek için yapılan ikinci ve üçüncü saha çalışmasının ardından elde edilen “yenilenme” ölçeği 5 madde içeriordu. Diğer araştırma sorularına cevap aramak için yapılan dördüncü saha çalışmasında “keyif için seyahat ediyorum” maddesi hiçbir faktöre yük vermediği için atıldı ve yenilenme ölçeği (genel değerlendirme yapan madde hariç) 4 maddeye düştü. Bu maddenin yenilenme ölçeğinden düşmesi dikkat çekicidir. Turizmle yenilenmeyi ayrıştırma amaçları kapsamında, turizmin bir parçası olan seyahati yansıtan bu maddenin “yenilenme” ölçeğine yük vermemesi anlaşılabilir ve mantıklı bir durumdur ve hatta amaçları desteklediği iddia edebilir. Ancak, “keyif için seyahat ediyorum” maddesinin “turizme katılma durumu”nu niteleyen maddeler içinde yer bulmamış olması dikkat çekicidir. Gelecekte bu durumu değerlendirme yönünde çalışılabilir.

Tezde “Kendilik Hali” olarak adlandırılan değişken, “İyilik Hali” (wellness) kavramını çağrıştırır niteliktedir. Bu tezin asıl ilgi alanı “Yenilenme” olduğu için bu yönlü

bir karşılaştırma veya tartışmaya girilmemiştir. Sonraki araştırmalarda, Yenilenme'nin "İyilik Hali"yle ilişkisi araştırılabilir. "İyilik hali" daha kapsamlı bir yapıdır ve konuya ilişkin kavrayışı daha gelişkin kılabilir.

KAYNAKÇA

- Açık bilim, (2014). Nesiller ayrılıyor: x, y ve z nesilleri. 8 Haziran 2014 tarihinde <http://www.acikbilim.com/2013/09/dosyalar/nesiller-ayriliyor-x-y-ve-z-nesilleri.html> internet adresinden edinilmiştir.
- Ağılönü, A., & Mengütay, S. (2009). Yerel yönetimlerde rekreasyon hizmetleri ve model belirleme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 160-176.
- Ağyar, E., Kalkan, A., & Çerez H. (2012, Nisan). *Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılımlarının incelenmesi (Antalya araştırma ve eğitim hastanesi örneği)*. I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresinde sunulan bildiri, Kemer, Antalya, 15 – 29.
- Akyıldız, M. (2013). Boş zamana “Ciddi” bir bakış: boş zaman araştırmalarında ciddi boş zaman teorisi. *Pamukkale Journal Of Sport Sciences*, 4 (2), 46-59.
- Alpar, R. (2012). *Uygulamalı istatistik ve geçerlik- güvenirlilik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Altunışık, R., Çoşkun R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Argan, M. (2007). *Eğlence pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Balcı, V., & İlhan, A. (2006). Türkiye’deki üniversite öğrencilerini rekreatif etkinliklere katılım düzeylerinin belirlenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 4 (1), 11-18.
- Bell, S. (2008). *Design for outdoor recreation*. USA: Published by Taylor&Francis.
- Belli, E., & Gürbüz, A. (2012). *Mimar Sinan güzel sanatlar üniversitesi akademik personelinin rekreasyon faaliyetlerinin incelenmesi*. I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresinde sunulan bildiri, Kemer, Antalya, 168 – 176.

- Bureau Of Outdoor Recreation. (1966). *Trails for america report on the nationwide trail study*. Washington, DC: United States Department Of The Interior Bureau Of Outdoor Recreation.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, S., Durukan E., Ökme A. Ş., Dalaman, O., & Yorulmaz A. (2012). İlköğretim bölümü öğretmen adaylarının serbest zaman faaliyetlerine katılım biçimlerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*. 14 (1), 132-135.
- Çakmur, H. (2012). TAF Preventive medicine bulletin araştırmalarda ölçme- güvenirlilik- geçerlilik. *Derleme/ ReviewArticleTAF Prev Med Bull*. 11 (3), 339-344.
- Çevirmeci, N. (2006). *Rekreasyon* (Ders Notu: 28). Mersin: Mersin Üniversitesi
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayın Evi.
- Frunham, A. (2012). *The psychology of behaviour at work: the individual in the organization*. New York: Psychology Press. 25 Mayıs 2014 tarihinde <http://books.google.com.tr/books?id=cZYMpu8S-VsC&hl=tr> internet adresinden edinilmiştir.
- Güngörmüş H. A., Yetim A., & Çalık C. (2006). Ankara'daki beden eğitimi ve spor yüksekokullarında görev yapan öğretim elemanlarının boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinin araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1), 285 -298.

- Gürbüz, M., & Aydın, A.H. (2012). Zaman kavramı ve yönetimi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi/ KSU Journal of Social Sciences*, 9 (2), 1-20.
- Hacıoğlu N., Gökdeniz A., & Dinç Y. (2003). *Boş zaman & rekreasyon yönetimi örnek animasyon uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (2009). *Rekreasyon ve animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (2010) *Genel turizm*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hurd, A. R., & Anderson, D. M. (2010). *The park and recreation professional's handbook*. United States: Human Kinetics, Sheridan Books. 20 Mayıs 2014 tarihinde <http://books.google.com.tr/books?id=4kayXjm69-gC&hl=tr> internet adresinden edinilmiştir.
- Jensen, C. R., & Guthrie, S. (2006). *Outdoor recreation in America*. United States of America: Human Kinetics. 29 Mayıs 2014 tarihinde <http://books.google.com.tr/books?id=HESJLEJIKwQC&hl=tr> internet adresinden edinilmiştir.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Evi.
- Kavacık, M., Zafer, S., & İnal M. E. (2012). Turizmde destinasyon markalaması: Alanya örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39, 169-192.

- Kır, İ. (2007). Yüksek öğretim gençliğinin boş zaman etkinlikleri: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyabilimler Dergisi*, 17 (2), 307-328.
- Kline, P. (1998). *The new psychometrics: science, psychology and measurement*. London: Rautledge.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2010). *Genel turizm ilkeler ve kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köktaş, Ş. K. (2004). *Rekreasyon boş zaman değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kunstler, R. A., & Daly, F. S. (2010). Therapeutic recreation leadership and programming. united states of america: Human kinetics. 29 Mayıs 2014 tarihinde <http://books.google.com.tr/books?id=5e-ZAm-omZEC&hl=tr> internet adresinden edinilmiştir.
- Metin T. C., Kesici M., & Kodaş D. (2013). Rekreasyon olgusuna akademisyenlerin yaklaşımları. *Journal Of Yasar University*, 30 (8), 5021-5048.
- McCrinkle, M. (2006). *Word up: A lexicon of generation y & z: a guide to communicating with them the abc of xyz*. mccrinkle research. 25 Mayıs 2014 tarihinde http://books.google.com.tr/books?id=JCrJqLFutykC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false internet adresinden edinilmiştir.

- McLean, D. D., & Hurd, A. R. (2014). *Kraus' recreation and leisure in modern society*. Berenson, College of Nursing and Health Professions Linda University of Nevada Las Vegas: Jones & Bartlett Publishers. 15 Mayıs 2014 tarihinde http://books.google.com.tr/books?id=P6cdAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false internet adresinden edinilmiştir.
- Neuman, W. L. (2006). *Social research methods*. United States of America: Person Education.
- Nunnally, J.C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory*. McGraw-Hill Inc.
- Oktayer, N., Susam, N., & Çak, M., (2007). *Türkiye'de turizm ekonomisi*. İstanbul: Elma Basım.
- Okumuş, F., & Avcı, U. (2008). *Turizm işletmelerinde çağdaş yönetim teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Orel, F. D., & Yavuz, M. C. (2003). Rekreeyonel turizmde müşteri potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir pilot çalışma. *Çukurova Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (11), 61-76.
- Oxforddictionaries, 2014. 06 Haziran 2014 tarihinde <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/voluntary> internet adresinden edinilmiştir.
- Özgüç, N. (2007). *Turizmin coğrafyası özellikler ve bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Özdamar, K. (2011). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. İstanbul: Kaan Kitapevi.
- Özer, P., & Topaloğlu T. (2008). *Liderlik ve motivasyon- motivasyonda kapsam kuramları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Parasuraman A., Zeithaml A., & Valarie and Berry, L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*. Spring, V.64, 12-40.

Rekreasyon, 2014. 17 Mayıs 2014 tarihinde

http://www.rekreasyon.org/index.php?option=com_content&view=article&id=21&Itemid=120 internet adresinden edinilmiştir.

Rossmann R.J., & Schlatter E.B. (2011). *Recreation programming design leisure experiences*. United States: Sagamore Publishing.

Sevil, T.(2012). *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi. Eskişehir: Web-Ofset.

Sipahi B., Yurtkoru S., & Çinko M. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde geçerlik- güvenirlik*. Ankara: Seçkin Yayın.

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş*. Ankara: Ekinoks Yayınları.

Teker, G. T. (2012). *Ölçme aracında bulunması gereken nitelikler*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Ana Bilim Dalı Ders Kitabı (4). 22 Mayıs 2014 tarihinde <http://www.desdep.sakarya.edu.tr/FileUploads/Src/e18140d9-6047-4915-a7b2-88cf7690d197/4.bolum.pdf> internet adresinden edinilmiştir.

Tezbaşaran, A. A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme klavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Tezcan, M. (1994). *Boş zamanların değerlendirilmesi sosyolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.

- Tousignant Y. L., Boutin N., Dion, A. M., & Vallée, C. A. (2013). Reliability and criterion validity of two applications of the iPhone™ to measure cervical range of motion in healthy participants. *Journal of NeuroEngineering and Rehabilitation*, 10 (69), 2-9.
- Torkildsen, G. (1986). *Leisure and recreation management*. London,:E. & F.N. Spon. 20 Mayıs 2014 tarihinde <http://books.google.com.tr/books?id=5SxYJaL72KIC&pg=PT76&dq=definition+of+recreation&hl=tr&sa=X&ei=a0XnU62EMMbRywOtwILIBA&ved=0CBsQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false> internet adresinden edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2014a) *Genel Türkçe sözlük*. 4 Mayıs 2014 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53e290111cacd9.84116857 internet adresinden edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2014b) *Genel Türkçe sözlük*. 4 Mayıs 2014 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53e291ffc15524.01408771 internet adresinden edinilmiştir.
- Türkmen, M., Kul, M., Genç, E., & Sarıkabak, M. (2013). Konaklama işletmesi yöneticilerinin rekreasyon algı ve tutumlarının değerlendirilmesi: Batı Karadeniz bölgesi örneği. *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, 8 (8), 2139-2152.
- Warn, S. (1999). *Recreation and tourism: a changing industry*. United Kindom: Nelson Thornes Ltd. 20 Mayıs 2014 tarihinde http://books.google.com.tr/books?id=cJTHrh2q8rEC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false internet adresinden edinilmiştir.

- Vanhove, N. (2005). *The economics of tourism destinations*. Oxford: Elsevier Butterworth-HeniemannLtd. 20 Nisan 2014 tarihinde http://books.google.com.tr/books?id=nGxnPXG0WHQC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false internet adresinden edinilmiştir.
- Veal, A. J. (1992). Definitions of leisure and recreation. *Australian Journal of Leisure and Recreation*, 2 (4), 44-48.
- Wikipedia, 2014. 22 Mayıs 2014 tarihinde <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rekreasyon> internet adresinden edinilmiştir.
- WTO, 2013. *Tourism definition*. 16 Kasım 2013 tarihinde <http://torc.linkbc.ca/torc/downs1/WTOdefinitiontourism.pdf> internet adresinden edinilmiştir.
- WTO, 2014. *Statistics glossary of terms*. 30 Mayıs 2014 tarihinde <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/staticunwto/Statistics/Glossary+of+terms.pdf> internet adresinden edinilmiştir.
- Yeniçeri M., Coşkun B., & Özkan H. (2002). Muğla il merkezindeki memurların boş zaman değerlendirme eğilimlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 1-20.
- Yıldırım A., & Şimşek H. (2008). Sosyal bilimler nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yukic,T.S. (1970). *Fundamentals of recreation*. New York: Harper & Row.

Ek 1: Birinci Saha Çalışması Veri Toplama Formu**Sayın katılımcı;**

Bu araştırma, bir ödev kapsamında yapılmaktadır. Sorular katılımcının istediği tarzda ve öznel olarak yanıtlanmalıdır. Formu dolduran katılımcıların belirlenmesi ve katılımcılarla düşüncelerinin ilişkilendirilmesi kesinlikle söz konusu değildir.

İlgi ve işbirliğiniz için çok teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Göknil Nur SEVER
Mersin Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi Gamze YILDIZ
Mersin Üniversitesi

Yaşınız:.....

Cinsiyetiniz:.....

Stresten uzaklaşmak için ne yaparsınız? .....

Kafanızı dağıtmak için ne yaparsınız? .....

Eğlenmek için ne yaparsınız? .....

Sadece kendinizi mutlu etmek için ne yaparsınız? .....

Ek 2: İkinci Saha Çalışması Veri Toplama Formu

Sayın katılımcı;							
Aşağıdaki veri toplama formu, bireylerin yenilenme tercihlerini belirlemek için tasarlanmıştır. Bu araştırma bir yüksek lisans tez çalışmasına veri sağlamak içindir. Anketi dolduran katılımcıların belirlenmesi ve katılımcılarla düşüncelerinin ilişkilendirilmesi kesinlikle söz konusu değildir.							
İlgi ve işbirliğiniz için çok teşekkür ederiz							
Doç. Dr. Göknil Nur SEVER				Yüksek Lisans Öğrencisi Gamze YILDIZ			
Mersin Üniversitesi				Mersin Üniversitesi			
Yaşınız: 20 yaş altı..... 20 -37..... 38 -50..... 50 yaş üstü.....							
Çalışıyorsunuzuz: Evet..... Hayır.....							
Lütfen aşağıdaki ifadelerden size en uygun olan tek bir kutuya (X) işareti							
	BİREYSEL OLARAK YENİLENMEK İÇİN GEREKEN	Yenilenmekle İlgisiz	Hiç Kahlmıyorum	Pek Kahlmıyorum	Kısmen Kahlıyorum	Kahlıyorum	Kesinlikle Kahlıyorum
1	Fiziksel olarak aktif olmak	0	1	2	3	4	5
2	Yeni ve farklı bir şeyler denemek	0	1	2	3	4	5
3	Açık havada bulunmak	0	1	2	3	4	5
4	Sevilen bir uğraş edinmek	0	1	2	3	4	5
5	Mesleki gelişim için çalışmak	0	1	2	3	4	5
6	Başka mekanlara seyahat etmek	0	1	2	3	4	5
7	Elektronik araçlarla (TV,Telefon,tablet,bilgisayar) vakit geçirmek	0	1	2	3	4	5
8	Sevilen insanlarla birlikte olmak	0	1	2	3	4	5
9	İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	0	1	2	3	4	5
10	Eğlenmek	0	1	2	3	4	5
11	Kafa dağıtmak	0	1	2	3	4	5
12	Stresten uzaklaşmak	0	1	2	3	4	5
13	Mutlu olmak	0	1	2	3	4	5
14	Sadece kendi istediği bir şeyi gönüllü olarak yapmak	0	1	2	3	4	5
15	Birilerine yardımcı olmak	0	1	2	3	4	5
16	Birilerini mutlu etmek	0	1	2	3	4	5
17	Bir konuda rekabet içinde olmak	0	1	2	3	4	5
18	Boş zamanı olmak	0	1	2	3	4	5
19	Rekabet ortamından uzaklaşmak	0	1	2	3	4	5

Ek 3: Üçüncü Saha Çalışması Veri Toplama Formu

Sayın katılımcı;						
Aşağıdaki veri toplama formu, bireylerin yenilenme tercihlerini belirlemek için tasarlanmıştır. Bu araştırma bir yüksek lisans tez çalışmasına veri sağlamak içindir. Anketi dolduran katılımcıların belirlenmesi ve katılımcılarla düşüncelerinin ilişkilendirilmesi kesinlikle söz konusu değildir.						
İlgi ve işbirliğiniz için çok teşekkür ederiz						
Doç. Dr. Göknil Nur SEVER Yüksek Lisans Öğrencisi Gamze YILDIZ						
Mersin Üniversitesi Mersin Üniversitesi						
Yaşınız: 20 yaş altı..... 20 -37..... 38 -50..... 50 yaş üstü.....						
Çalışıyorsunuzuz: Evet..... Hayır.....						
Lütfen aşağıdaki ifadelerden size en uygun olan tek bir kutuya (X) işareti						
BİREYSEL OLARAK YENİLENMEK İÇİN GEREKEN	Yenilenmekle İlgisiz	Hiç Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1 Fiziksel olarak aktif olmak	0	1	2	3	4	5
2 Yeni ve farklı bir şeyler denemek	0	1	2	3	4	5
3 Sevilen bir uğraş edinmek	0	1	2	3	4	5
4 Başka mekanlara seyahat etmek	0	1	2	3	4	5
5 İlgi çeken yeni bir şeyler öğrenmek	0	1	2	3	4	5

Ek 4: Dördüncü Saha Çalışması Veri Toplama Formu

Sayın katılımcı;						
Aşağıdaki veri toplama formu, bireylerin yenilenme tercihlerini belirlemek için tasarlanmıştır. Bu araştırma bir yüksek lisans tez çalışmasına veri sağlamak içindir. Anketi dolduran katılımcıların belirlenmesi ve katılımcılarla düşüncelerinin ilişkilendirilmesi kesinlikle söz konusu						
İlgi ve işbirliğiniz için çok teşekkür ederiz						
Doç. Dr. Göknil Nur SEVER Yüksek Lisans Öğrencisi Gamze YILDIZ						
Mersin Üniversitesi Mersin Üniversitesi						
Yaşınız: 20 yaş altı..... 20 -37..... 38 -50..... 50 yaş üstü.....						
Çalışıyorsunuzuz: Evet..... Hayır.....						
	GENEL OLARAK HAYATIMI DEĞERLENDİRDİĞİMDE	Hiç Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Fiziksel aktivite yapıyorum	1	2	3	4	5
2	Yeni ve farklı şeyler deniyorum	1	2	3	4	5
3	Sevdiğim bir şeyle uğraşıyorum	1	2	3	4	5
4	Keyif için seyahat ediyorum	1	2	3	4	5
5	Yeni şeyler öğreniyorum	1	2	3	4	5
6	Kendimi yenileyebiliyorum	1	2	3	4	5
7	Yeterli boş zamanım var	1	2	3	4	5
8	Stresle baş edebiliyorum	1	2	3	4	5
9	Bunaldığımda kafamı dağıtabiliyorum	1	2	3	4	5
10	Eğlenceli bir hayat sürüyorum	1	2	3	4	5
11	Mutluyum	1	2	3	4	5
12	Sadece kendi isteğim için birşeyler yapabilirim	1	2	3	4	5
13	Tatilimi istediğim şekilde yapabiliyorum	1	2	3	4	5
14	Tatil için istediğim bir konaklama tesisinde kalabiliyorum	1	2	3	4	5

Ek 5: Geçerlilik ve Güvenilirlik Konusundaki Literatür Tanımları

Geçerlilik, kullanılan ölçüm aracının ölçülmek istenen özelliğe uygun olması, verilerin ölçülmek istenen özelliği tam olarak yansıtması ve aynı zamanda verilerin amaca yönelik olarak faydalı olmasıdır (Şencan, 2005:723). Diğer bir ifadeyle, ölçülmek istenen şeyin ölçülebilmüş olma derecesi, başka şeylerle karıştırılmadan ölçülebilmesidir (Karasar, 2002:151). Tez çalışması kapsamında ölçek geçerliliğinin belirlenmesi için, *kapsam/içerik geçerliliği* (content validity), *dış geçerlilik* (external/generalizeability validity), *yordama-uygulama geçerliliği* (criterion/ predictive validity) ve *yapı geçerliliği* (construct validity) kapsamında değerlendirilen; *iç geçerlilik* (internal validity), *yakınsak geçerlilik* (convergent validity), *ayırt edici geçerlilik* (discriminant validity) kriterleri dikkate alınmıştır.

Kapsam/İçerik Geçerliliği (Content Validity): Ölçme aracında bulunan ifadelerin ölçme amacına uygun olup olmadığı, ölçülmek istenen alanı temsil edip etmediği sorunu ile ilgili olup, ‘uzman görüşü’ne göre saptanır (Karasar, 2002:151).

Dış Geçerlilik/Genellenebilirlik (External Validity/Generalizeability): “Neden-sonuç” ilişkilerinin kurulduğu ölçüm sonuçlarının sadece örnekleme katılan kişiler için geçerli olması değil; diğer kişilere, yerlere, düzlemlere ve zamanlara genellenebilmesi anlamına gelmektedir (Karasar, 2002:151; Şencan, 2005:792). Şencan dış geçerliliğin sağlanabilmesi için aşağıda belirtilen faktörlerin dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir (Şencan, 2005:793):

- Yapılan ölçüm sayısı; araştırma birden fazla zamanda tekrarlanarak aynı sonuçların elde edilip edilmediğine bakılır.

- Örneklemin temsil edicilik özelliği; ölçüm yapılan kişiler genelleme yapılacak ana kütleyi tem etmelidir. Sadece belirli kişilerin örnekleme alınması “seçim yanlılığı” olgusunu ortaya çıkarır.
- Zaman dilimi; özellikle bilişsel testlerin geçerliliği çok daha uzun zaman diliminde çok sayıda örneklem üzerinde yapılan araştırmalarla belirlenir. Zaman genelleme farklı zamanlarda yapılacak ölçümler sonucunda ortaya çıkar.

Yapı Geçerliliği (Construct Validity): Somut ve gözlenebilen olmaktan çok, öz ve soyut (gizli) olan bir değişken “yapı” olarak adlandırılır. Böyle bir değişken, davranışın gözlenebilir bir boyutunu içermemekte ve tam anlamıyla bilim adamları tarafından inşa edilmektedir (Nunnally & Bernstein, 1994:85). Dolayısıyla, ölçülmesi amaçlanan psikolojik yapının ön görülen yapı olup olmadığını test etmek gerekmektedir (Erkuş, 2009:135). Bu amaçla yakınsak geçerlilik (convergent validity), ayırt edici geçerlilik (discriminant validity) ve iç geçerlilik (internal validity) göstergelerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Yakınsak Geçerlik (Convergent Validity): Söz konusu ölçeğin aynı yapıyı ölçen diğer ölçütlerle ne derece örtüştüğünün göstergesi olan yakınsak geçerlilikte, aynı yapıyı ölçtüğü düşünülen maddeler arasında yüksek korelasyonun olması arzu edilir (Altunışık ve diğ., 2012:124).

İç Geçerlik (Internal Validity): İç geçerlilik, araştırma tasarımında herhangi bir hatanın olmaması anlamına gelmektedir (Neuman, 2006:198).

Ayırt Edici Geçerlilik (Discriminant Validity): Bir yapıyı ölçen ölçekle farklı yapıları ölçen ölçekler arasında zayıf ilişkilerin (düşük korelasyonun) olması anlamına gelmektedir (Altunışık ve diğ., 2012:124).

Uygulama Geçerliliği (Criterion Validity) : Yapılan ölçme ile ölçülmeye çalışılan şeyin gerçek hayattaki yansımalarının karşılaştırılması şeklinde ifade edilebilir (Karasar, 2002:152). Uygulama geçerliliği, eş geçerlilik (concurrent validity) ve yordama geçerliliği (predictive validity) olmak üzere iki şekilde sağlanabilmektedir (Neuman, 2006:193). Araştırma amacına uygun olmadığı tespit edildiğinden eş geçerlilik (concurrent validity), uygulama geçerliliğinin sınanmasında dikkate alınmamış, yordama geçerliliği (predictive validity) sağlanmıştır. Yordama geçerliliği (predictive validity), bir yapıyı açıklayan maddelerin toplamının ifade ettiği konuyu doğrudan ve daha basit bir şekilde açıklayan bir kontrol (criterion) değişkeni ile açıklanmaya çalışılan yapıyı oluşturan maddelerin ortalaması arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir (Nunnally & Bernstein, 1994:99). Uygulama geçerliliğinin sağlanabilmesi için maddelerin ortalaması ve kontrol değişkeni arasındaki korelasyonun .50'den büyük olması ($R > .50$) gerekmektedir (Tousignant, Boutin, Dion & Vallée, 2013:1).

Güvenilirlik: Aynı şeyin bağımsız ölçümleri arasındaki kararlılıktır; ölçülmek istenen belli bir şeyin, sürekli olarak aynı sembollerini almasıdır; aynı süreçlerin izlenmesi ve aynı ölçütlerin kullanılması ile aynı sonuçların alınmasıdır; ölçmenin, tesadüfi yanılmalardan arınık olmasıdır (Karasar, 2002:148).

İç Tutarlılık (Internal Reliability): İç tutarlılık güvenilirliğinde tek bir ölçüm aracı kullanılarak ve tek bir seansta ölçüm yapılarak maddelerin belirli bir kavramsal yapıyı ölçüp ölçmediği araştırılır (Şencan 2005:107). Hangi maddelerin güvenilir ya da güvenilirmez olduğunu belirleyebilmek için faktör maddelerinin güvenilirlik katsayılarına bakılması ve güvenilirlik katsayıları, 0,5'den küçük olan ($p < 0,5$) maddelere şüpheyi yaklaşılması gerekmektedir (Karasar, 2002:150).

Test-Tekrar-Test (Test-Retest Reliability): Test tekrar test, aynı konunun ikinci kere ölçümünün uygulanması ve sonuçların benzer çıkmasını ifade etmektedir (Kline, 1998:193).